

Viivi Hautala

Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus

Harmaan talouden torjuntakeinona

Opinnäytetyö

Syksy 2014

Liiketalouden ja kulttuurin yksikkö

Liiketalouden ja hallinnon koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketalouden ja kulttuurin yksikkö

Koulutusohjelma: Liiketalouden koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Laskentatoimi

Tekijä: Viivi Hautala

Työn nimi: Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus

Ohjaaja: Tuulia Potka-Soininen

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 98

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyöni käsittelee 1.4.2011 rakennuslalla käyttöönottettua käänteistä arvonlisäveroa. Työn tarkoituksena on selvittää, mitä tarkoitetaan rakennuslalan käänteisellä arvonlisäverovelvollisuudella. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, onko käännetty verovelvollisuus vaikuttanut rakennuslalla ilmenevään harmaaseen talouteen odotetulla tavalla ja mitkä ovat käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vahvuudet ja heikkoudet.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella menetelmällä eli laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimusote mahdollistaa keskittymisen pieneen tutkimusjoukkoon ja tutkimaan joukkoa perusteellisesti. Kyselytutkimukseen vastasi yhteensä kolme-toista yritystä. Tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä käsitellään arvonlisäveroa, harmaata taloutta, käännettä verovelvollisuutta sekä aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia, joita voidaan pitää merkittävänä tietoina ilmiötä ja sen toimivuutta tutkittaessa.

Opinnäytetyössä selvennetään, mitä rakennuslalan käänteisellä arvonlisäverolla tarkoitetaan. Tutkimuksessa saatiin selville käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden vaikuttavuudesta harmaaseen talouteen. Työssä käsitellään myös lain vahvuuksia ja heikkouksia. Menettelyn voidaan todeta toimineen rakennuslalla ilmenevään harmaaseen talouteen, vaikka näkemykset eri tahojen välillä vaihtelivat. Yrittäjistä valtaosan mielestä laissa tulisi pysyä ja yleinen suhtautuminen lakia kohtaan oli positiivista. Lain aikaansaamat hyödyt olivat suuremmat, kuin laista aiheutuvat haitat. Lain tulkinnallisuuden vuoksi aihe on hyvin haastava ja tarpeeksi laajaa ohjeistusta laista ei ole vielä pystytty luomaan.

Avainsanat: Arvonlisävero, harmaa talous, käännetty verovelvollisuus.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Business Management

Specialisation: Accounting

Author: Viivi Hautala

Title of thesis: Reverse charge in value added taxation in the construction industry

Supervisor: Tuulia Potka-Soininen

Year: 2014

Number of pages: 98

Number of appendices: 2

In my thesis I am going to discuss the reverse charge in value added taxation, which was introduced in the field of construction on the first of April in 2011. The purpose of this study is to find out what exactly is meant by reverse charge in value added taxation and if it has had the expected effect on the black economy in the field of construction. Furthermore, I wanted to discover the strengths and the weaknesses of the law concerning the reverse charge in value added taxation. The theoretical framework deals with value added tax, black economy and reverse charge in value added taxation. Moreover, I will discuss previous studies, which provide relevant information on the subject.

As this was a qualitative research, it made it possible to do a thorough research on a small number of construction companies. I sent a survey to several construction companies. Thirteen companies returned the filled in questionnaire, which I then carefully examined.

The survey revealed that reverse charge in value added taxation has had some effect on black economy within the field of construction, although the opinions varied between the parties concerned. The majority of companies shared the view that the benefits of the law concerning the reverse charge in value added taxation well exceeded the disadvantages of it. However, the law in itself is very vulnerable to misinterpretations as no adequate and comprehensive guidelines on the law have been drawn so far.

Keywords: value added tax, black economy, reverse charge in value added taxation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 Johdanto	9
1.1 Yleistä.....	10
1.2 Aikaisempia tutkimuksia.....	11
1.3 Opinnäytetyön tavoitteet	12
2 Arvonlisävero	12
2.1 Arvonlisäverotus	14
2.2 Verovelvollisuus	16
2.3 Mistä arvonlisäveroa maksetaan?	18
2.4 Arvonlisäveron vähennysoikeus.....	21
2.5 Arvonlisäverotus käytännössä.....	22
3 Harmaa talous	26
3.1 Harmaan talouden vaikutukset.....	27
3.2 Harmaan talouden esiintymismuodot	28
3.3 Harmaan talous ja sen torjunta rakennusalaalla.....	29
4 Käännetty verovelvollisuus.....	34
4.1 Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus.....	34
4.2 Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus käytännössä	38
5 Aikaisemmin tehdyt tutkimukset ja tulokset	43
5.1 Tulokset käännetystä verovelvollisuudesta Euroopan Unionissa.....	43
5.2 Raksa-hankeen tulokset.....	47
5.3 Harmaan talous -tutkimustuloksia	54
5.4 Rakennusteollisuuden tutkimuksen tulokset.....	57
5.5 ”Luotettava laatutyömaa” -hanke.....	60
6 Tutkimusaineisto ja menetelmä	62

6.1 Tutkimusmenetelmä.....	62
6.2 Tutkimusaineisto	62
6.3 Aineiston käsittely ja analysointi	65
7 Tutkimuksen tulokset.....	66
7.1 Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutukset liikevaihtoon	66
7.2 Yrittäjien kokemukset käännetystä arvonlisäverovelvollisuudesta	74
7.3 Tulkinnalliset tilanteet ja lain tulkinta	77
7.4 Johtopäätökset.....	79
8 Yhteenveto.....	82
LÄHTEET	87
LIITTEET	92

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 Rakennusalan vuosittaisen yhteistyön tulokset	31
Kuvio 2 Tavanomainen arvonlisäverojärjestelmä	36
Kuvio 3 Käännetty arvonlisäverojärjestelmä	36
Kuvio 4 Käännetty arvonlisävero rakennusurakassa.....	39
Kuvio 5 Maksettavan veron jakautuminen roolien kesken 1/2011-6/2012.....	55
Kuvio 6 Yritysten liikevaihdon kehitys 2010–2013.....	68
Kuvio 7 Yritysten liikevaihdon kehitys 2010-2013	69
Kuvio 8 Käännetyn menettelyn piiriin kuuluvan liikevaihdon osuus	70
Kuvio 9 Liikevaihdon muodostuminen.....	71
Kuvio 10 Myynnin kehitys 2011-2013	73
Kuvio 11 Liikevaihdon jakautuminen	75
Taulukko 1 Suomessa vuonna 2014 käytössä olleet verokannat	23
Taulukko 2 Raksa 2008-2012 -hankkeen EVL lisäykset ja vähennykset.....	49
Taulukko 3 Raksa 2008-2012 -hankkeen välitön verotus tulokset.....	50
Taulukko 4 Välillinen verotus	51
Taulukko 5 Raksa 2008-2012 –hankkeen arvonlisäveron määrät.....	51
Taulukko 6 Raksa 2008-2012 –hankkeen sitoumukset	52
Taulukko 7 Raksa 2008-2012 –hankkeen arvonlisäveron palautukset.....	52
Taulukko 8 Yritysten liikevaihdot vuosilta 2010–2013	67
Taulukko 9 Yritysten liikevaihdon kehitys vuosilta 2011–2013	72
Taulukko 10 Yritysten kokonaisliikevaihdon koostuminen	73

Käytetyt termit ja lyhenteet

ALVL / AVL	Arvonlisäverolaki
Fiskaalinen	Valtion tuloja, lähinnä verotusta koskeva.
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta
HE	Hallituksen esitys
Infra	Infralla tarkoitetaan arjen sujumisen kannalta välttämättömiä teknisiä rakenteita kuten katuja, teitä, ratoja, tunneleita ja siltoja. Infraa ovat lisäksi satamat ja lentokentät sekä väylien, terminaalien ja talojen alla risteilevät tekniset verkostot, joissa kulkee vesi, lämpö, sähkö ja tieto.
Kansantalous	Yhteiskunnan talouden muodostama kokonaisuus.
Kausiveroilmoitus	Kausiveroilmoituksella ilmoitetaan Verohallinnolle tiedot oma-aloitteisesti ilmoitettavista ja maksettavista veroista.
Kuittikauppa	Talousrikos, jossa yritykset tuottavat toisilleen korvausta vastaan kuitteja olemattomista kaupoista tai palveluista.
Negatiivinen arvonlisävero	Myyntien arvonlisävero alittaa ostojen arvonlisäveron määrän.
RALA	Rakentamisen laatu ry
RT	Rakennusteollisuus ry
TVL	Tilaajavastuulaki
Verotarkastus	Verovalvontaan kuuluvaa erityisvalvontaa. Verotarkastus kohdistuu erityisesti yrityksen kirjanpitoon ja muuhun siihen liittyvään aineistoon.

Verotili	Verohallinnon ylläpitämä järjestelmä, jonne maksetaan oma-aloitteiset verot, kuten arvonlisävero.
Verovelka	Maksamaton vero.
Vähennysoikeus	Arvonlisäverovelvollinen ostaja saa vähentää verollista liiketoimintaa vasten toiselta arvonlisäverovelvolliselta ostamaansa tavaraan tai palveluun sisältyvän arvonlisäveron.
Välillinen vero	Usein ns. kulutusveroja, jotka kuluttaja maksaa kaupan yhteydessä tuotteen tai palvelun hinnassa. Tuotteen tai palvelun myyjä on verovelvollinen. Hän on velvollinen tilittämään hintoihin sisältyvät verot veronsaajille. Välillisiä veroja ovat mm. arvonlisävero ja valmisteverot
Välitön vero	Tulee suoraan (välittömästi) verovelvollisen maksettavaksi ja määräytyy verovelvollisen omien tulojen perusteella.

1 Johdanto

Suomessa käänteinen arvonlisävero on astunut voimaan 1.4.2011. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus kuuluu osaksi harmaan talouden torjuntaa. Uudistuksen yksinkertaisena tavoitteena on vähentää harmaan talouden osuutta rakennusosalalla ja samalla lisätä valtion verotuloja. Rakennusosalalla esiintyvät talousrikokset ovat suuri ja resursseja vaativa haaste verohallinnolle, poliisille ja tuomioistuimelle. Harmaa talous on yksi rakennusalan suurimmista ongelmista, koska se aiheuttaa lakisääteisten maksujen ja velvoitteiden laiminlyömistä. Opinnäytetyössä käsitellään käänteistä arvonlisäveroa harmaan talouden torjunnan näkökulmasta.

Rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden tavoite on pienentää aliurakoitsijoiden epärehellisyydestä johtuvaa arvonlisäveromenetystä sekä parantaa verovelvollisten yritysten kilpailutilannetta rakennusosalalla. Menettelyn tavoitteena on ehkäistä veronkiertoa, jossa ostaja vähentää arvonlisäveron ja jonka myyjä jättää tilittämättä. Tavoitteena on estää myös se, että arvonlisävero jäisi aliurakoitsijan arvonlisäverotuksen osalta maksamatta. Menetelmän myötä pääurakoitsija suorittaa arvonlisäveron koko rakennustyön arvosta eli myös aliurakoitsijan arvonlisäyksen osalta. Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan kaikkiin ketjussa tapahtuviin myyn-teihin ja vasta pääurakoitsijan myynti tilaajalle on verollinen ja pääurakoitsija suorittaa silloin arvonlisäveron koko rakennustyön arvosta. Käännetty verovelvollisuus on poikkeus yleiseen arvonlisäverojärjestelmään nähden. Käännetyn verovelvollisuuden soveltamisen osalta keskeisiä tekijöitä ovat ostajan ja palvelun määrittely.

Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet on käänteinen arvonlisävero ja harmaa talous. Käänteisellä arvonlisäverolla tarkoitetaan tilannetta, jossa myyjän sijasta palvelun myynnistä verovelvollinen onkin palvelun ostaja. Harmaa talous voidaan määrittellä joko kansantaloudellisesta tai fiskaalisesta näkökulmasta. Harmaa talous fiskaalisessa merkityksessä tarkoittaa sinällään laillista toimintaa, joka tapahtuu viranomaisilta salassa tai jonka tulo salataan, jotta voitaisiin välttyä siitä meneviltä veroilta ja maksuilta. Kansantaloudellisessa merkityksessä taas tarkoitetaan talou-

dellista toimintaa, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa ja jää samalla pois myös bruttokansantuotelaskelmista.

1.1 Yleistä

Aihealueena rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on erittäin ajankohtainen. Rakennusalan käännetystä verovelvollisuudesta on tehty erilaisia tutkimuksia sekä harmaan talouden näkökulmasta, että yrittäjien näkökulmasta. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on käytössä myös seitsemässä muussa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa. Työssä esitetään myös muissa maissa rakennusalan käänteisellä verovelvollisuudella saavutettuja tuloksia. Pääasiassa kuitenkin työssä keskitytään Suomessa saavutettuihin tuloksiin. Toimeksiantajana työssä on Länsi-Suomen yritysverotoimisto, jonka toivomuksena oli, että jo tehtyjä tutkimuksia tulkittaisiin työssä.

Tutkimuksen empiirinen tieto on kerätty haastattelemalla alan yrittäjiä ja verohallinnon edustajaa lain tulkintaan liittyen. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimuksessa aineistona on myös alan yrittäjien liikevaihtoa koskevia tietoja vuosilta 2010–2013. Tutkimusaineistona käytetään täten myös valmiita aineistoja, jotka tukevat aineiston relevanttisuutta ollessaan tutkijasta riippumattomia aineistoja.

Opinnäytetyön rakenne on suunniteltu etenemään mahdollisimman loogisesti. Kappaleessa kaksi selvennetään arvonlisäverotusta. Kappaleessa kolme käsitellään harmaata taloutta ja sen eri esiintymismuotoja. Kappaleessa neljä käsitellään käännettyä arvonlisäveroa ja kappale nostaa esille tärkeimmät kohdat, jotka on otettava huomioon toimittaessa käännetyn arvonlisäveron kanssa. Kappaleessa viisi käsitellään aikaisempien tutkimusten tuottamia tuloksia. Työn kuudes kappale kertoo tutkimusmenetelmästä ja aineistosta. Työn seitsemäs kappale on työn empiirinen osuus, jossa käsitellään tutkimuksen tuloksia. Kappale kahdeksan sisältää yhteenvedon. Työssä on pyritty käyttämään lähteitä monipuolisesti keräämällä tietoa lainsäädännöstä, aiheesta tehdyistä teoksista, oppikirjoista, lehtiartikkeleista, haastatteluista ja tutkimuksista.

1.2 Aikaisempia tutkimuksia

Käänteinen arvonlisäveromenettely on Suomen lisäksi käytössä jo seitsemässä muussa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa: Alankomaissa, Belgiassa, Saksassa, Itävallassa, Unkarissa, Irlannissa sekä Ruotsissa. Osassa maissa menettely on ollut käytössä jo pitkään. Menettelyn käyttöönottoon Suomessa vaikuttivat Ruotsissa saadut tulokset lain vaikuttavuudesta harmaaseen talouteen, jonka vuoksi Ruotsin käänteisestä arvonlisäveromenettelystä saatuja tuloksia on vertailtu Suomen vastaaviin tuloksiin.

Suomessa rakennusalan käänteistä verovelvollisuutta on ehditty käyttöönoton jälkeen tutkia jo jonkin verran. Verohallinto on julkaissut monia erilaisia tutkimuksia ja asiantuntijakirjoituksia aiheeseen liittyen. Verohallinnon julkaisemia tutkimuksia ovat olleet Raksa – hanke, Harmaan talouden tilannekuvia vuosilta 2011–2012, Harmaa talous 2011–2013 ja Harmaan talouden valvontatilastoja vuosilta 2010–2013.

Verohallinnon toteuttaman Raksa - hankkeen tutkimustulokset julkaistiin vuonna 2014. Hankkeen tavoitteena on ollut ulkomaisen työvoiman verovalvonnan kehittäminen, rakennusalan verovalvontaan liittyvän uuden lainsäädännön hyödyntäminen, harmaan talouden torjunta, rakennusalan valvontamenetelmien kehittäminen ja tehostaminen sekä hyväksi havaittujen keinoja ja kokemusten hyödyntäminen valtakunnallisesti. Hanke ajoittui vuosille 2008–2011.

Julkaisut Harmaa talouden tilannekuvia vuosilta 2011–2012, Harmaa talous 2011–2013 ja Harmaan talouden valvontatilastoja vuosilta 2010–2013 käsittelevät harmaata taloutta ja sen torjunnan ajankohtaisia tilanteita eri vuosilta. Harmaan talouden julkaisuissa on käsitelty harmaan talouden ilmentymisen muotoja ja harmaasta taloudesta aiheutuvia ongelmia. Julkaisussa esitetään uusia harmaan talouden torjuntakeinoja sekä tulevia lakimuutoksia.

Rakennusteollisuus on kohdistanut omia tutkimuksiaan yrittäjiin ja heidän kokemuksiin lain toimivuudesta harmaaseen talouteen. Rakennusteollisuus on tehnyt asiakasyrityksilleen kyselyn käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennusalaan sekä julkaissut useita artikkeleita aiheesta. Rakennusteollisuuden

suorittamista tutkimuksista saadaan hyvin tietoa siitä, kuinka yrittäjien mielipiteet ovat lain muutoksen myötä muuttuneet.

Näitä aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja niiden tuloksia tullaan käsittelemään enemmän luvussa viisi. Aikaisempien tutkimusten tuloksia tullaan vertaamaan työssä saavutettuihin tuloksiin työn luvussa kahdeksan.

1.3 Opinnäytetyön tavoitteet

Työni tavoitteena on määritellä käänteinen arvonlisävero rakennusalan näkökulmasta ja nostaa esille lain vahvuuksia ja heikkouksia. Käsite määritellään rakennusalan näkökulmasta, koska tutkimus koskee rakennusalan käänteistä arvonlisäveromenettelyä ja sen vaikuttavuutta harmaaseen talouteen.

Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää rakennusalan yritysten käsityksiä käänteisestä arvonlisäveromenettelystä ja sen toimivuudesta sekä, onko menettelyn käyttöönotto vaikuttanut alalla ilmentyvään harmaaseen talouteen. Tavoitteena on selvittää alan yrittäjien kokemuksia käänteisestä arvonlisäveromenettelystä, kuinka yrittäjät kokevat lain vaikuttavan harmaaseen talouteen ja mitä yrittäjät pitävät lain vahvuuksina ja heikkouksina.

Tällä opinnäytetyöllä on pyritty saamaan vastaus seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä tarkoitetaan rakennusalan käänteisellä arvonlisäverovelvollisuudella?
2. Onko rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus vaikuttanut odotetulla tavalla harmaaseen talouteen?
3. Mitkä ovat käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vahvuudet ja heikkoudet?

Tutkimusongelmia tarkastellaan rakennusosalalla toimivien yritysten näkökulmasta. Rakennusalan yritysten lisäksi lain vaikuttavuutta harmaaseen talouteen ja yrittäjien suhtautumista verouudistukseen on pyritty arvioimaan tulkitsemalla Rakennusalan veronvalvontahankkeen Raksa 2008–2012 tutkimustuloksia, Harmaan talouden tilannekuvia vuosilta 2011–2012, Harmaan talouden valvontatilastoja vuosilta 2010–2013, Harmaa talous 2011–2013 tutkimustuloksia sekä Rakennusteollisuus

RT:n teettämän käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennus-
alaan -kyselyn tuloksia.

2 Arvonlisävero

Suomessa tavaroiden ja palveluiden myyntiä liiketoiminnan muodossa harjoittava on pääsääntöisesti verovelvollinen ja siten velvollinen ilmoittautumaan arvonlisäverovelvollisten rekisteriin (Joki-Korpela, Jokinen, Klemola, Kontu & Takalo 2012, 13–14). Arvonlisäveroa on suoritettava Suomessa tapahtuvasta tavaroiden maahantuonnista, tavaroiden siirrosta varastointimenettelystä ja tavaroiden yhteisöhankinnasta. Ostajalle voi syntyä velvollisuus suorittaa arvonlisävero käännetyn verovelvollisuuden nojalla. Tietyissä tilanteissa verovelvollisuus syntyy tavaroiden tai palvelun omaan käyttöön oton johdosta.

Yrityksen on määriteltävä, onko se myynneistään ja toiminnastaan arvonlisäverovelvollinen ja mikä on sen myyntien arvonlisäverokäsittely (2012, 13–14). Myös ostajana toimivan yrityksen on tärkeää tuntea arvonlisäverovelvollisuuden edellytykset. Pääsääntöisesti kaikki Suomessa liiketoiminnan muodossa harjoitettu toiminta on arvonlisäverollista toimintaa. Arvonlisäverolaissa 1993/1501 säädetään poikkeuksista. Yritys ei ole arvonlisäverovelvollinen esimerkiksi, jos se myy ainoastaan verottomaksi säädettyjä palveluita eikä sillä ole sellaisia hankintoja, joiden johdosta se olisi verovelvollinen tekemistään tavaroiden yhteisöhankinnoista tai käännetyn verovelvollisuuden nojalla.

2.1 Arvonlisäverotus

Vero-oikeudessa säännellään julkisen talouden varojen hankintaa eli verojen keräämistä (Wikström 2008, 1, 13). Julkisen talouden kannalta ajateltuna veroja pidetään tuloina, joilla valtio rahoittaa toimintaansa. Veropolitiikalla tarkoitetaan sitä julkisen vallan säätelytoimenpiteiden osaa, jossa toteuttamiskeinona käytetään veroja. Veropolitiikan tarkoituksena on luoda järjestelmä, joka on yhteiskuntapolitiisesti tehokas eikä aiheuta tarpeettomia kustannuksia sidosryhmille. Veropolitiikka on osa finanssipolitiikkaa, jonka tarkoituksena on julkisen talouden tulojen ja menojen säätely ja ohjaaminen. Kulutusverotus kuuluu vero-oikeuden tiettyyn alalajiin. Kulutusverot ovat tavaroiden ja palvelujen kuluttamiseen kohdistuviksi tarkoitettuja veroja (Linnankangas, Juanto 2008, 1). Kulutusverotuksen histo-

ria ulottuu huomattavasti tuloverotusta kauemmaksi (Wikström 2008, 1,13). Veron aikaansaama rasitus kohdistuu kulutukseen ja tätä pidetään kulutusverotuksen tunnuspiirteenä. Tunnusomaiseksi piirteeksi voidaan myös todeta se, ettei verorasitus kohdistu verovelvolliseen, vaan verorasite vyörytetään hyödykkeen hintaan ja samalla seuraavalla kulutustasolle.

Nykyinen arvonlisäverolaki (1501/1993, AVL) astui voimaan 1.6.1994. Arvonlisäverojärjestelmän omaksuminen oli yhtenä edellytyksenä Suomen liittymiselle Euroopan unionin jäseneksi, koska kaikissa jäsenvaltioissa sovelletaan arvonlisäverojärjestelmää (Äärilä & Nyrhinen 2008, 24–25). Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi vuoden 1995 alussa tuli arvonlisäverodirektiivistä Suomen valtiota sitova. Arvonlisävero on liiketoiminnan jokaiseen vaiheeseen kuuluva, ei kertaantuva vero. On pyritty järjestelmään, jossa verotus ei vääristä taloudellisen päätöksenteon rakenteita. Arvonlisävero on kulutusvero, jonka tavoite on fiskaalinen eli julkisen sektorin rahoittaminen. Arvonlisäverojärjestelmään siirtymisen syynä oli myös Suomessa tuotettujen tavaroiden kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen.

Arvonlisäverotuksessa veropohja ja vähennysoikeus ovat laajoja (Äärilä & Nyrhilä 2008, 24–26). Arvonlisäverovelvolliset yritykset saavat vähentää ostohintaan sisältyvän arvonlisäveron verotuksessaan. Vähennysoikeus koskee käytännössä kaikkia ostoja, jotka kohdistuvat liiketoimintaan. Tuotantopanosten hinnassa ei arvonlisäverojärjestelmässä ole piilevää veroa. Kuluttajan ostamassa tuotteessa on aina oikea veron määrä, joka on verokannan mukainen veromäärä.

Neutraalisuus arvonlisäverotuksessa merkitsee sitä, että kuluttajan maksamaan hintaan sisältyy saman verran veroa riippumatta siitä, miten monen vaihdannan vaiheen kautta tavara tai palvelu on kulkenut ennen päätymistään kuluttajalle (Äärilä & Nyrhinen 2008, 24). Kuluttajan maksamassa hinnassa veroprosentti on vakio. Neutraali verojärjestelmä ei vaikuta kuluttajien valintoihin, koska sillä ei ole vaikutusta tuotteiden keskinäisiin hintasuhteisiin. Äärilä ja Nyrhinen (2008, 24–25) kuitenkin esittävät, ettei arvonlisäverojärjestelmä olisi täysin neutraali, koska kaikki toimialat eivät kuulu verotuksen piiriin. Heidän mukaansa järjestelmän neutraalisuutta poistavat vähennysoikeudessa olevat rajoitukset ja keskinäisten hintojen

säätely arvonlisäverotuksen avulla. Jälkimmäinen väite perustuu siihen, että joillekin tuotteille säädetään muita alempi verokanta.

Verojärjestelmä Suomessa voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin veroihin (Äärilä & Nyrhinen 2008, 26–28). Saaduista tuloista kuten palkkatuloista, pääomatuloista tai yrityksen voittovaroista maksetaan välittömiä veroja. Hyödykkeiden vaihdannasta maksetaan välillisiä veroja. Arvonlisävero on valtion kannalta tärkein välillinen vero. Arvonlisäverojärjestelmä on maailmassa yleisin kulutusverojärjestelmä. Kulutusverolla tarkoitetaan sitä, että veroa maksavat tavaroiden tai palvelujen lopulliset kuluttajat eli kotitaloudet. Kansainvälisessä kaupassa kulutusvero tarkoittaa sitä, että verotulot kertyvät pääsääntöisesti siihen valtioon, jossa lopullinen kulutus tapahtuu.

2.2 Verovelvollisuus

Määriteltäessä verovelvollisuutta lähdetään ajatuksesta, että jokainen, joka harjoittaa Suomessa palvelujen ja tavaroiden myyntiä liiketoiminnan muodossa, on arvonlisäverovelvollinen (Ahlajärvi 2002, 14). Arvonlisäverolaissa 30.12.1993/1501 ei ole määritelty liiketoiminnan käsitettä, mutta käytännössä toimintaa, jota harjoitetaan avoimilla ja kilpailuilla markkinoilla, voidaan pitää liiketoimintana. Toiminnan tulee tapahtua ansiotarkoituksessa eli sen tavoitteena tulee olla taloudellisen hyödyn saavuttaminen.

Arvonlisäverotuksessa verovelvollisuuden käsitteellä on keskeinen merkitys (Äärilä & Nyrhinen 2008, 29–30). Verovelvollisella on velvollisuus tilittää arvonlisäverollisesta myynnistä arvonlisävero ja tämä tuo mukanaan oikeuden eliminoida vähennysoikeuden kautta toimintaa varten suoritettuihin ostoihin sisältyvä vero. Verovelvolliseksi on rekisteröidyttävä, jos harjoittaa liiketoiminnan muodossa tavaroiden tai palvelun kauppaa. Pääasiassa verovelvollinen on sellainen yritys tai yhteisö, joka harjoittaa itsenäistä myyntiä, tavaroiden maahantuontia, tavaroiden yhteisöhankintoja tai tavaroiden siirtoa varastointimenettelystä liiketoiminnan muodossa (Murtomäki 2010, 10–12). Myynnillä tarkoitetaan tavaroiden luovuttamista tai palvelun suorittamista vastiketta vastaan.

Verovelvollisuuteen liittyy tiettyjä poikkeuksia, jotka vapauttavat joko kokonaan tai osittain arvonlisäveron suorittamisesta (Murtomäki 2010, 16–17). Arvonlisäverolain 1993/1501 2 luvun 3 § mukaan myyjä ei ole verovelvollinen, jos tilikauden liikevaihto on enintään 8 500 euroa, ellei häntä ole oman ilmoituksen perusteella merkitty verovelvolliseksi. Mikäli liiketoiminnan liikevaihto jää alle 8 500 euroon, verovelvollisuus on vapaaehtoista (Äärilä & Nyrhilä 2008, 47–50). Liiketoiminnan suppeus ja liiketoiminnan harjoittajan erityisasema johtavat huojennukseen. Huojennusta arvonlisäveroon voi saada myös pienyrittäjä, jonka liikevaihto on yli verovelvollisuuden rajan eli 8 500 euroa, mutta alle 22 500. Pienyrittäjän verohuojennusta voi hakea kolmen vuoden kuluessa tilikauden päättymisestä.

Suomessa tapahtuva liiketoiminta on verollista (Äärilä & Nyrhinen 2008, 40, 43–45). Tämä johtaa siihen, että ulkomaalaisten yritysten kanssa harjoitettu tai ulkomaalaisten yritysten keskenään harjoittama liiketoiminta on verollista, mikäli se tapahtuu Suomessa. Yrityksen kotipaikkakunnan tai kiinteän toimipaikan sijaitessa Suomessa on sen rekisteröidyttävä verovelvolliseksi Suomessa. Yhteisömyyntejä ja hankintoja eli Euroopan Unionin sisäisiä liiketoimia Suomessa tekevä yritys on aina velvollinen rekisteröitymään verovelvolliseksi, vaikka sillä ei olisi kiinteää toimipaikkaa tai kotipaikkaa Suomessa. Äärilä ja Nyrhilä esittävät teoksessaan (2008, 39–41), että kiinteäksi toimipaikaksi katsotaan tehdas tai muu paikka, jossa tavara tai palvelu voidaan tuottaa tai suorittaa. Toimipaikalla on oltava valmius myytävän tuotteen suorittamiseen mm. tarvittavan henkilökunnan ja tuotantolaitteiston muodossa. Rakennusalalla kiinteäksi toimipaikaksi katsotaan yli yhdeksän kuukauden kestävä urakointikohde tai peräkkäisten urakoiden sarjan tapahtumapaikka. Kotipaikan määrittelyyn vaikuttavat yrityksen pääasiallisen liiketoiminnan kotimaa, keskeisten päätösten tekopaikka eli esimerkiksi yhtiökokouksen pitopaikka, johdon jäsenten kotipaikka, hallinnollisten ja kirjanpidollisten asiakirjojen säilytyspaikka tai varojen pääasiallinen hoitopaikka.

Verovelvollisuuden ulkopuolelle jää joitain ryhmittymiä, vaikka niillä olisikin tulonhankintaa (Äärilä & Nyrhinen 2008, 50–51). Tällaisten ryhmien verovelvollisuus voi olla poistettu kokonaan tai osittain. Invalidit voivat harjoittaa liiketoimintaa verovapaasti, mikäli he harjoittavat liiketoimintaa itsenäisesti itse tuottamillaan tavaroilla tai palveluilla. Edellytyksenä verovapauteen on se, että liiketoimintaan ei sisälly

edes osittain muita tavaroita ja palveluita. Sokeiden verovapaus on pysyvä lain kohta, mutta muiden invalidien osalta se uusitaan joka vuosi uudelleen, minkä aiheuttaa kyseisen lain puuttuminen EU:n lainsäädännöstä.

Yhteisö, joka toimii ainoastaan yleisen hyvän saavuttamiseksi, joka ei rajoita kohdepiiriään eikä tuota voittoa yhteisön osallisille, katsotaan olevan yleishyödyllinen yhteisö, jolloin yhteisö on arvonlisäverovelvollinen vain saamastaan elinkeinotulostaan (Äärilä & Nyrhinen 2008, 51). Uskonnolliset yhdyskunnat ovat myös arvonlisäverovelvollisia vain saamastaan elinkeinotulosta (2008, 60).

Rahoitus- ja vakuutuslalla on mahdollisuus muodostaa verovelvollisuusryhmiä, jolloin palvelun myynti ryhmän sisällä on verotonta (2008, 61–63). Verovelvollisuusryhmän muodostuminen on mahdollista vain silloin, kun ryhmän jäsenten hallinnolliset, taloudelliset ja rahoituskelliset suhteet ovat läheisiä.

Konkurssipesä, joka ei jatka liiketoimintaa, ei ole verovelvollinen (Äärilä & Nyrhilä 2008, 66–68). Tällöin konkurssipesää ei merkitä verovelvollisten rekisteriin. Konkurssipesä voi kuitenkin halutessaan jatkaa konkurssiin menneen yrityksen verovelvollisuutta, koska AVL 174.1 §:n mukaan verollisen liiketoiminnan voidaan katsoa jatkuvan niin kauan kuin konkurssihallinto myy elinkeinoharjoittajan hankkimaa liikeomaisuutta. Konkurssiin menneen yrityksen verovelvollisuus näin ollen jatkuu konkurssihallinnon vaatimuksesta omaisuuden realisoinnin ajan. Tällaisessa tilanteessa konkurssihallinto merkitään verovelvolliseksi. Konkurssipesän jatkaessa liiketoimintaa on se AVL 14 § mukaisesti itsenäinen verovelvollinen ja merkitään verovelvollistenrekisteriin esimerkiksi nimellä X Oy:n konkurssipesä.

2.3 Mistä arvonlisäveroa maksetaan?

Arvonlisäveroa maksetaan vaihdannan kaikissa vaiheissa, jolloin tavaroiden ja palvelujen tuottajat ja jälleenmyyjät ovat verovelvollisia (Äärilä & Nyrhinen 2008, 27–28). Kaikki yritykset kaikissa vaihdannan vaiheissa tilittävät valtiolle arvonlisäveron. Kertaantuminen poistuu vähennysoikeuden kautta. Vähennysoikeudella tarkoitetaan sitä, että verovelvollinen yritys saa vähentää tilitettävän veron määräästä ostamiensa tuotantopanosten ostoihin sisältyvän veron. Arvonlisäveroa on oma-

aloitteinen vero. Tämä tarkoittaa sitä, että verovelvolliset yritykset laskevat itse kuukausittain valtiolle suoritettavan veron määrän ja maksavat sen oma-aloitteisesti ilman erillistä maksuunpanoa.

Arvonlisäverolain (13.12.1993/1501) 1 §:n mukaan arvonlisäveroa maksetaan liiketoiminnan muodossa Suomessa tapahtuvasta tavaroiden ja palveluiden myynnistä, tavaroiden maahantuonnista, tavaroiden yhteisöhankinnasta ja lain 721 §:ssä tarkoitettusta tavaroiden siirrosta varastointimenettelyssä. Veroa suoritetaan myös kiinteistöhallintapalvelun ottamisesta omaan käyttöön silloin, kun se ei tapahdu liiketoiminnan muodossa. Veropohja on siis laaja ja se käsittää lähes kaiken Suomessa tapahtuvan kaupankäynnin (Äärilä & Nyrhinen 2008, 76) Verottomuus on aina poikkeus, josta laissa mainitaan erikseen.

Arvonlisäverolaki (1993/1501) 17 § määrittelee tavarana olevan aineellinen esine, kattaen sekä irtaimen esineen että kiinteistön. Osakkeita ja osuuksia, jotka antavat omistus- tai hallintaoikeuden kiinteistöön tai sen osaan, pidetään aineellisena esineenä. Sähköä, kaasua, lämpöä, kylmyyttä ja muuta edellä mainittuihin verrattavaa energiahyödykettä pidetään tavarana. Arvonlisäverolaki (1993/1501) määrittää palvelun tarkoittavan tavaroita lukuun ottamatta kaikkia hyödykkeitä, joita voidaan myydä liiketoiminnan muodossa. Äärilä ja Nyrhilä (2008, 70) toteaa palvelun määritelmästä seuraavan sen, että, jos vastiketta vastaan luovutettava hyödyke ei ole tavara, se on palvelu. Tavaraan kohdistuvat työsuoritukset, tavaroiden vuokraus, erilaiset oikeudet ovat palvelua. Vastike on myyjän ja ostajan välisen sopimukseen perustuva hinta, joka sisältää kaikki hintalisät (AVL 1993/1501 73 §).

Jotta tavarana tai palveluna kauppa katsottaisiin arvonlisäverolain mukaiseksi myynniksi, on sen täytettävä tietyt kriteerit (Äärilä & Nyrhinen 2008, 72). Tavarana omistusoikeus on luovutettava ostajalle vastiketta vastaan. Määriteltäessä myyntiä, vastike on olennaisessa osassa. Vastike voi olla muutakin kuin rahaa, eikä merkitystä ole sillä, minkä nimisenä se peritään, kunhan sen arvo on ilmaistavissa rahana. Vastikkeena ei ole pidetty kuitenkaan pääoman luonteisia eräitä, joista voisi mainita esimerkiksi kiinteistöyhtiön taseeseen lainanlyhennysrahaston kirjattua rahoitusvastiketta.

Omasta käytöstä on myös suoritettava arvonlisäveroa (Koponen 2011, 115). Ostetun palvelun oman käytön veron edellytyksenä, on se, että ostetusta palvelusta on voitu tehdä vähennys. Omaan käyttöön otosta ei suoriteta veroa, kun liikkeen- tai ammatinharjoittaja ottaa vähäisessä määrin tavaroita tai palveluja omaan tai perheensä yksityiseen käyttöön. Verohallinto on määrittänyt käytön vähäiseksi, kun se on ilman arvonlisäveroa enintään 850 euroa vuodessa.

Suomessa on kuitenkin joitain aloja, jotka jäävät kokonaan arvonlisäverotuksen ulkopuolelle (Murtomäki 2010, 16–20). Tällaisten alojen myyntiin ei sisälly arvonlisäveroa, eivätkä näiden alojen yritykset saa vähentää veroa hankinnoistaan. Poliittiset syyt ovat näiden verovapauksien takana, koska verovapautus perustuu terveyden, koulutuksen ja rahoitusalan tukemiseksi.

Terveyden- ja sairaanhoito on verovapaata ostajasta riippumatta (Murtomäki 2010, 16–20). Sosiaalihuolto on verovapaata valtion ja kunnan palveluna sekä silloin yksityisellä puolella, kun toiminta on sosiaalilautakunnan valvomaa. Verovapauden ehtona on, että palvelu on joko kokonaan tai osittain julkisyhteisön maksamaa. Koulutus ja sen ohessa käytettävät oppimateriaalit ja tarjoilu ovat verottomia, kun koulutus on valtion tukemaa yleissivistävää tai ammatillista koulutusta (Murtomäki 2010, 107). Rahoitus- ja vakuutuspalvelut ovat verottomia, vaikka elinkeinoharjoittaja ei olisikaan toimialaltaan rahoitus- tai vakuutuslaitos (2010, 17). Vakuutuksiin kuuluvat palvelut ovat verottomia. Myös esiintyvän taiteilijan, muun julkisen esiintyjän ja urheilijan palkkioista ei peritä arvonlisäveroa (2010, 19). Kiinteistön luovutukset ovat myös verottomia sekä vuokrauksen että myynnin muodossa (Linnan kangas & Juanto 2008, 64–65). Myös näiden yhteydessä luovutetut sähkö, kaasu ja lämpö, vesi ja jätehuoltopalvelut, jotka yleensä kuuluvat vuokraan, ovat verottomia.

Edellä mainittujen kokonaisten alojen arvonlisäverottomuuden lisäksi on olemassa joitain tiettyjä yksittäisiä tavaroita ja palveluita, jotka eivät ole arvonlisäverollisia (Äärilä & Nyrhinen 2008, 131–135). Näihin kuuluvat arpajaisten ja rahapelien järjestäminen, marjojen ja sienten myynti, vähennykseen oikeuttamattomassa käytössä olleen tavaran tai palvelun myynti sekä hautapaikan palvelut.

2.4 Arvonlisäveron vähennysoikeus

Arvonlisäverotuksen peruseriaatteisiin kuuluu hankinnoista maksetun veron vähennysoikeus (AVL 102 §). Tämä vähennysoikeus estää veron kertaantumisen liiketoimintaketjuissa. Verovelvollisella on pääsäännön mukaan vähennysoikeus ja se on yhtä suuri kuin hyödykkeestä maksetun veron määrä. Arvonlisäverolaissa verovelvollisia ovat ne, jotka on merkitty erilliseen verovelvollisten rekisteriin (AVL 172.1 §).

Arvonlisäveron suorittamisajankohta määräytyy pääsääntöisesti siihen ajankohtaan, kun myyty tavara on toimitettu tai palvelu suoritettu (AVL 15 §). Veron kohdistamista koskevan perussäännöksen mukaan vero kohdistetaan sille kuukaudelle, jonka aikana veron suorittamisvelvollisuus on syntynyt (AVL 135 §). Arvonlisäverolaissa noudatetaan arvonlisäverojärjestelmään olennaisesti kuuluvaa laajaa vähennysoikeutta, jonka pääsääntönä on, että kaikki verollista liiketoimintaa varten suoritettut verolliset ostot ovat vähennyskelpoisia, ellei laissa ole vähentämistä nimenomaan kielletty (Äärilä & Nyrhilä 2008, 202–203)

Murtomäki teoksessaan (2010, 12–15) selventää vähennysoikeuden tarkoittavan sitä, että verovelvollinen voi saada hankkimiensa tuotteiden arvonlisäveron takaisin valtiolta. Tilanteessa hankinnan kohteena olevan tavaran tai palvelun tulee oikeuttaa vähennykseen. Oikeus vähennykseen voidaan päätellä myyjän ja ostajan verovelvollisuuden sekä liiketoiminnan veronalaisuuden perusteella. Myyjän tulee olla velvollinen tilittämään myynnin vero valtiolle ja ostajan on oltava myös verovelvollinen ja siten oikeutettu estämään veron kertaantuminen vähennysoikeudella. Säännöksestä seuraa, että ostajalla on oikeus vähentää ostolaskuissa oleva oikein laskettu vero.

Vähennysoikeus toteutetaan siten, että velvollinen yritys tilittäessään myyntinsä perusteella arvonlisäveroa vähentää myynnin verosta ostohintoihin sisältyneen veron (Äärilä & Nyrhinen 2008, 202–203). Vähennettävän veron ylittäessä myynnistä suoritettavan veron, veroviranomaiset palauttavat erotuksen verovelvolliselle. Vähennysoikeuden johdosta ostojen arvonlisäverosta tulee läpikulkuerä, eikä täten muodostu ostajalle kustannukseksi.

Ostovähennysoikeuden edellytyksenä arvonlisäverotuksessa on se, että verovelvollisella on vaatimukset täyttävä lasku hallussa (Koponen 2011, 123). Arvonlisäverotuksessa vaaditut laskumerkinnät perustuvat kaupan osapuolten selkeään tunnistettavuuteen sekä erikoistapauksien, kuten käänteisen verovelvollisuuden ja yhteisökaupan ilmoittamiseen (Murtomäki 2010, 49–51). Myyjä on velvollinen oikeamuotoisen laskun antamiseen. Laskumerkintöjä pidetään edellytyksenä verovelvollisuudelle ja vähennysoikeudelle. Vähittäiskaupassa ja muussa siihen rinnastettavissa myyntitoiminnassa käytetään kevyempiä laskumerkintöjä. Näissä tapauksissa pakollisia laskumerkintöjä ovat laskun antamispäivä, myyjän nimi ja Y-tunnus, myytyjen tavaroiden määrä ja luonne sekä palveluiden luonne, suoritettavan veron määrä verokannoittain tai veron peruste verokannoittain.

Arvonlisäveron vähennys toimii käytännössä niin, ettei valtio maksa suoraan vähennykseen oikeuttavien hankintojen verojen summaa takaisin yritykselle rahana (Äärilä & Nyrhinen 2010, 212). Vähennettävä määrä vähennetään tilitettävien verojen määrästä ja näin estetään edestakaista maksuliikennettä. Vähennettävän arvonlisäveron ollessa suurempi kuin tilitettävä arvonlisävero puhutaan negatiivisesta arvonlisäverosta. Tällöin arvonlisäverosta vähennetään vero muista maksettavista, kausiveroilmoituksella ilmoitettavista veroista. Tilanteessa, jossa vähennykset ovat yhä suuremmat kuin maksettavat vero, yritys saa vähennettävän veron määrän rahana. Rakennusalalla negatiivinen arvonlisävero on tehovalvonnan kohteena (Tannila & Auranen 2012, 111–112). Käytännössä ennen negatiivisen arvonlisäveron hyväksymistä muiden velvoitteiden kuittaamiseen tai/ja palauttamiseksi veroviranomaiset todennäköisesti pyytävät negatiivisen arvonlisäveron muodostumisesta selvitystä. Tilanteessa, jossa yrityksen täytyy antaa lisäselvitys, voi yritys joutua odottelemaan arvonlisäverovähennysten hyväksi saamista. Tästä odottelusta yritykselle voi koitua kassavirtaongelmia.

2.5 Arvonlisäverotus käytännössä

Kausiveroilmoittaminen kuuluu arvonlisäverotuksen käytäntöön, kuten muuhunkin verottamiseen (Arvonlisäveroasetus 50/1994). Arvonlisäveron laskentatapaa voidaan pitää melko yksinkertaisena, mutta poikkeustapauksia on kuitenkin paljon,

mikä edellyttää tarkkuutta veron määrän laskemiseen. Arvonlisäveron määrä lasketaan kunkin tavaran ja palvelun veroprosentin mukaan (Äärilä & Nyrhinen 2008, 147). Veron suuruus lasketaan verokannan osoittamana prosenttiosuutena veron laskentaperusteesta eli veron perusteesta. Saatua vastike tavaran tai palvelun luovutuksesta on veron peruste, joka ei sisällä veron osuutta. Taulukossa yksi esitetään Suomessa vuonna 2014 käytössä olleet verokannat.

Taulukko 1 Suomessa vuonna 2014 käytössä olleet verokannat (Arvonlisävero, 2014)

24 %	Yleinen verokanta
14 %	Elintarvikkeet, ravintola- ja ateriapalvelut ja eläinten rehut (ei eläimet, juomavesi, alkoholijuomat ja tupakka)
10 %	Henkilökuljetukset Kirjat Liikuntapalvelut Lääkkeet Majoituspalvelut Pääsyliput kulttuuri-, sirkus- ja urheilutapahtumiin, elokuvaan ja huvipuistoihin Yleisradion valtion televisio- ja radiorahastosta saama määräraha Vähintään kuukaudeksi tilattujen sanoma- ja aikakauslehtien myynnit
0 %	Vienti Suomen ulkopuolelle suuntautuvat tavarakuljetukset Yleishyödyllisten yhteisöjen jäsenlehtien myynti Kansainvälisessä liikenteessä käytettävien vesialusten ja kansainvälistä liikennettä harjoittavan yhtiön ilma-alusten myynti
Vapautus	Sairaanhoito, lääkärinhoito, hammashoito Sosiaalihuoltoon ja sosiaaliturvaan liittyvät palvelut Koulu- ja yliopisto-opetus, ammattikoulutus Rahoitus- ja vakuutuspalvelut (ei kuitenkaan tallelokeroiden vuokraus ja neuvontapalvelut) Arpajaiset ja rahapelit, Esiintyvien taiteilijoiden palkkiot Kiinteistöjen sekä rakennusmaan myynti Julkiset hautauspalvelut

Tavaroiden ja palveluiden myynnin yleinen verokanta on 24 % (Joki-Korpela yms 2012, 246–252). Yleistä verokantaa sovelletaan, jos arvonlisäverolaissa ei ole erikseen säädetty alemman verokannan soveltamisesta kyseisen tavarain tai palvelun myyntiin. Alennettuja verokantoja ovat 14 %, 10 % ja 0 % prosenttien verokannat. Alennettua 14 %:n verokantaa sovelletaan elintarvikkeiden ja rehuaineiden sekä ravintola- ja ateriapalveluiden myyntiin. Alennettua verokantaa sovelletaan elintarvikkeisiin, jotka on tarkoitettu sellaisenaan syötäväksi tai juotavaksi. Lisäksi ruoka- ja juoma-aineiden raaka-aineet katsotaan elintarvikkeiksi ja niiden myyntiin voidaan täten soveltaa alennettua verokantaa. Yhdeksän prosentin verokantaan kuuluvien tavarain ja palvelut ovat lueteltuna kuvio yksi.

Veron perusteeseen kuuluvat tuotteen hinta, jossa on tuotteen tai palvelun valmistuskustannukset, sekä kate (Äärilä & Nyrhinen 2008, 147–152). Veroa tulee suorittaa kaikista verollisen tavarain tai palvelun myyntiin liittyvistä myyjän ostajalta perimistä kustannuksista. Myyntihintaan voi esimerkiksi sisältyä tavarain valmistamisen, pakkaamisen ja lähettämisen kustannukset sekä kate. Hinnanlisiä ovat myös esimerkiksi laskutus-, lähetys-, postitus- ja kuljetuskustannukset.

Vuoden 2010 alusta alkaen arvonlisäveron ilmoittamisessa ja maksamisessa otettiin käyttöön verotilijärjestelmä (Koponen 2011, 120–121). Järjestelmän avulla hoidetaan oma-aloitteisten verojen ilmoitus- ja maksuvalvonta, erien kohdistaminen velvoitteiden suoritukseksi ja suorittamatta jääneistä velvoitteista ilmoittaminen (Mattinen 2009, 7). Verotilin tarkoituksena on pyrkimys automatisoimaan, yksinkertaistamaan ja yhtenäistämään ilmoittamis-, maksamis- ja palautusmenettelyä. Verotilin avulla verovelvolliselle pyritään antamaan mahdollisimman ajantasainen kokonaiskuva verotus- ja maksutilanteesta.

Verovelvollisen on annettava kultakin verokaudelta kausiveroilmoitus (AVL 162 §). Kausiveroilmoituksessa on ilmoitettava liikevaihto, suoritettava ja vähennettävä vero sekä muut Verohallinnon määräämät veron oikeamääräisyyden toteamiseksi tarpeelliset tiedot. Kausiveroilmoitus on annettava viimeistään verokautta seuraavana toisena kalenterikuukautena. Kausiveroilmoituksen määräpäivä on sen kalenterikuukauden 12. päivänä, jona kohdekuukauden vero tai maksu on lain mukaan ilmoitettava (Koponen 2011, 120–121). Kausiveroilmoituksen voi antaa myös paperisena, jolloin sen on oltava perillä Verohallinnossa sen kalenterikuukauden 7.

päivänä, jona kohdekauden vero tai maksu on lain mukaan ilmoitettava. Kausiveroilmoitus on annettava, vaikka arvonlisävero olisi negatiivinen tai liiketoiminta olisi tilapäisesti keskeytynyt. Kausiveroilmoituksella ilmoitettujen verojen määrät lasketaan yhteen ja tästä summasta vähennetään vähennykseen oikeuttavien verojen osuus (Koponen 2011, 121). Ilmoitettujen ja maksettavien verojen ja palautukseen oikeuttavien verojen erotus maksetaan Verohallinnon tilille asiakaskohtaista viite-numeroa käyttäen. Verotilijärjestelmässä maksut käytetään velvoitteiden suorituksiksi laissa säädetyssä järjestyksessä.

Arvonlisäverolaki asettaa lisävelvoitteita kirjanpidon järjestämiseen, koska arvonlisäverolain mukaan kirjanpitovelvollisen on järjestettävä kirjanpitonsa sellaiseksi, että siitä saadaan veron määräämistä varten tarvittavat tiedot (Muromäki 2010, 47–48). Kirjanpidon kirjausten on perustuttava kirjanpitolaissa tarkoitettuihin tositteisiin eli laskuihin, joiden on täytettävä arvonlisäverolaissa määritellyt laskuvaatimusmerkinnät. Liiketapahtumat on kirjattava aikajärjestyksessä suoritettavan ja vähennettävän arvonlisäveron selvittämiseksi. Näiden perusteella suoritettava tai vähennettävä vero on otettava huomioon verokaudelta tilitettävää veroa laskettaessa. Verovelvollisen, joka ei ole kirjanpitovelvollinen, on pidettävä sellaisia muistiinpanoja, joista saadaan veron määräämistä varten tarvittavat tiedot. Kotimainen ja kansainvälinen kauppa on pystyttävä erottamaan kirjanpidossa toisistaan arvonlisäverotuksen vuoksi (Tomperi 2011, 275–276). Voidaan todeta, että kirjanpidosta on voitava erottaa myynnit veroilmoituksen vaatimalla tasolla.

3 Harmaa talous

Harmaa talous määritellään vuonna 2011 voimaantulleessa laissa 1207/2010 harmaan talouden selvitysyksiköstä seuraavasti: harmaalla taloudella tarkoitetaan organisaation sellaista toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi (Harmaa talous 2013, 4). Harmaassa taloudessa laiminlyödään veroja sekä muita lakisääteisiä maksuja. Määritelmä käsittää myös mm. sellaisten velvoitteiden laiminlyöntiä, jotka vaikuttavat lakisääteisiin eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksuihin tai tullin perimiin maksuihin.

Harmaa talous voidaan määritellä kansantaloudellisessa ja fiskaalisessa merkityksessä (Hirvonen, Lith & Walden 2010,16). Näillä on käytännössä suuri ero, joten suomenkielessä ei ole yksiselitteistä määritelmää harmaalle taloudelle. Puhuttaessa harmaasta taloudesta kansantaloudellisessa merkityksessä tarkoitetaan taloudellista tuotannollista toimintaa, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa ja jää samalla pois myös bruttokansantuotelaskelmista. Euroopan Unionin komissarit ovat kuitenkin sitä mieltä, että harmaa talous tulisi saada mahdollisimman kattavasti bruttotuotelaskelmiin. Mikäli lukuja ei näytetä bruttokansantuotelaskelmissa, on vaarana, että bruttokansantuotelaskelmat näyttävät vääristynyttä tulosta. Harmaa talous voi muodostaa merkittävän osuuden kansantalouden tai määrättyjen toimialojen, esimerkiksi rakentamisen kokonaistuotannosta.

Puhuttaessa harmaasta taloudesta fiskaalisessa merkityksessä sillä tarkoitetaan sinällään laillista taloudellista toimintaa, joka tapahtuu viranomaisilta salassa tai jonka tulo salataan, jotta voitaisiin välttyä siitä meneviltä veroilta ja maksuilta (2010, 19). Fiskaalisessa merkityksessä puhuttaessa ei kuitenkaan ole mitään periaatteellista eroa siinä, jättääkö joku verotukseen ilmoittamatta pimeitä palkkatuloja tai esimerkiksi osakkeiden myyntivoittoja (2010, 26). Vaikutus näkyy kyllä veron määrässä johtuen pääomatulojen ja ansiotulojen eri verokannoista ja vastaava ero liittyy myös yritysten ja palkansaajien salaamiin tuloihin.

Harmaa talous on Hirvosen, Lith & Waldenin (2010, 16) mukaan sinällään laillista taloudellista toimintaa, mutta jostain syystä toiminta halutaan salata viranomaisilta

tai sen laajuus ilmoitetaan tarkoituksella väärin, koska halutaan välttää tuloverojen, arvonlisäveron tai muiden verojen maksua, laiminlyödään sosiaalivakuuttamista, ei haluta maksaa työehtosopimusten mukaisia minimipalkkoja eikä noudattaa työaikaa, työturvallisuutta tai työterveyshuoltoa koskevia säännöksiä, ei suoriteta muita yhteiskunnallisia velvoitteita, taikka ilmoitetaan toiminnan laajuus muusta syystä väärin.

3.1 Harmaan talouden vaikutukset

Harmaa talous aiheuttaa sen, että verotuloja ja maksuja jää saamatta (Harmaa talous 2013, 4). Yritysten välisestä kilpailusta tulee harmaan talouden vuoksi epätasapuolista ja työntekijöihin kohdistuu lainvastaista kohtelua. Veromoraali ja oikeusjärjestelmä voivat harmaan talouden seurauksena yleisesti heikentyä. Suurin osa laiminlyönneistä, niin lukumääräisesti kuin rahamääräisestikin, kohdistuu Verohallinnon valvottavana oleviin velvoitteisiin. Verohallinnon tehtäviin kuuluu muun muassa verovalvonta, verojen ja maksujen kanto, perintä sekä veronsaajien oikeudenvallvonta.

Verolainsäädäntöön sisältyy harmaata taloutta rajoittavia säännöksiä, kuten muun muassa velvollisuus toimittaa ennakonpidätys palkasta, eläkkeestä sekä muista erikseen säädetystä suorituksista (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 20). Tämän takana on pyrkimys varmistaa, että tulot tulevat verottajan tietoon ja siten varmistetaan verojen kertyminen. Verolainsäädäntöön on myös sisällytetty velvollisuus antaa tarkkailuilmoitus suorituksista, jotka eivät kuulu ennakonpidätysvelvollisuuden piiriin. Yrityksillä on velvollisuus rekisteröityä verohallinnon ennakkoperintä-, työnantaja- ja arvonlisäverorekistereihin. Toisten verovelvollisten oikeuksien ja velvollisuuksien kytkeminen näihin rekisteröinteihin liittyy tähän velvollisuuteen. Tämä rekisteröityminen merkitsee sitä, että yritys on jonkinlaisen valvonnan piirissä, mutta valvonta ei takaa sitä, että yrityksen kaikki tulot sisältyisivät sen kirjanpitoon. Kaikilla liike- ja ammattitoimintaa harjoittavilla sekä kaikilla yhteisöillä on lainsäädännön mukaan kirjanpitovelvollisuus, joka tuo mukanaan mahdollisuuden joutua verotarkastuksen kohteeksi.

3.2 Harmaan talouden esiintymismuodot

Työvoimaa käyttävillä toimialoilla harmaata taloutta esiintyy eniten (Harmaa talous 2013, 4). Työvoimavaltaisia toimialoja on esimerkiksi rakennusala, majoitus- ja ravitsemisala, kuljetusala, siivous- ja kunnossapitoalat, parturi- ja kampaamoala sekä kauneudenhoitopalvelut. Harmaa talous 2013 (2013, 4) esittää, että tällaisilla aloilla pimeän työvoiman käytön on todettu olevan hyvin yleistä.

Yleisin harmaan talouden muoto on tulojen kirjaamatta jättäminen eli kassan ohi myynti (Harmaa talous 2013, 4). Ohimyyntillä tarkoitetaan myynnin suorituksia, joita ei asianmukaisesti viedä yrityksen kirjanpitoon. Usein tällainen myynti tapahtuu käteismaksuna. Ohimyyntistä saatuja tuloja voidaan hyödyntää muun muassa pimeiden palkkojen maksuun. Ohimyynti vääristää kilpailutilannetta, kun voidaan tarjota palveluita ja tavaroita kilpailijoita halvemmalla, kun tuloja salataan ja lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään. Yritysten välisessä yritystoiminnassa tulojen salaaminen on vaikeampaa tai ainakin riski kiinnijäämisestä on paljon suurempi kuin yksityishenkilöiltä tulevien tulojen salaaminen (Hirvonen, Lith & Walden 2010 23–24). Yksityishenkilöt eivät tarvitse välttämättä kuitteja, eikä yksityishenkilöiltä mene myöskään Verohallinnolle tietoa liiketoimista yrityksen ja yksityishenkilön väliltä. Yritystoiminnassa verohallinto saa tiedot maksetuista suorituksista joko maksajayritykseen suoritettujen verotarkastuksen yhteydessä, vertailutietoja keräämällä tai esimerkiksi rakennusalan järjestyneiden yritysten verohallinnolle aliura-koitsijoistaan neljännesvuosittain antamista ilmoituksista. Kotitaloudet joutuvat ”pimeään” työnteon kanssa tekemisiin lähinnä erilaisten rakennus-, remontti- ja siivouspalvelujen yhteydessä miettiessään, teettääkö työn kuitilla vain ilman (2010, 21). Kotitalousvähennys on yksi keino, jolla pyritään harmaata taloutta vähentämään.

Harmaaseen talouteen kuuluvat myös yrityksen kuluiksi kirjatut, peitellyiksi osingoiksi katsottavat osakkaiden yksityismenot tai muut etuudet (2010, 22–23). Yritys voi maksaa palkkoja työntekijöilleen joko kokonaan ennakonpidätystä toimittamatta tai jättää ylityökorvaukset ja muut palkanlisät maksamatta näkyvästi, tämän osan palkasta työntekijä saa käteen pimeästi. Pimeät palkat yleensä rahoitetaan joko kokonaan kirjanpidon ulkopuolelle jätetyillä tuloilla tai tulolla, joka on kirjapiidossa peitetty kuittikaupalla. Yritys voi ostaa omistajien henkilökohtaiseen käyt-

töön tavaroita ja vähentää ne tuloslaskelmassa tai lisätä jopa taseessa aktivoitavaan käyttöomaisuuteen. Rakennusalan aliurakointiketjuissa tulojen sisällyttäminen kirjanpitoon ja verotettavan tulon nollaaminen ja /tai pimeiden palkkojen peittäminen perusteettomien kuluvähennysten eli kuittikaupan avulla on erittäin laajamittainen harmaan talouden muoto.

Harmaan talouden esiintymismuotona pidetään myös niin sanottuja kertakäyttöyrityksiä tai yrityksiä, joiden elinkaari on todella lyhyt (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 24). Yleisimmin puhutaan osakeyhtiöistä, jotka ilmoittavat saamansa tulot, mutta jättävät veronsa tietoisesti maksamatta. Tällaisen yrityksen tullessa maksukyvyttömäksi siirretään yrityksen omistus sekä vastuuhenkilöasemat ammattimaisille saattohoitajille. Tilanteessa on kyse bulvaanijärjestelystä. Tällainen toiminta aiheuttaa tahallisia verovastuita ja sen voidaan katsoa kuuluvan fiskaalisen harmaan talouden piiriin.

Pääomatulojen harmaa talous jää yleensä huomiotta (2010, 26–27). Tähän syynä lienee, se että kiinnostus harmaaseen talouteen on kytkeytynyt kansantalouden tilinpidosta puuttuvan tuotannollisen toiminnan selvittämiseen eikä pääomatulojen osuutta ole pidetty relevanttina. Kansainvälisen sijoitustoiminnan yhteydessä saadut pääomatulot ovat merkittävimpiä harmaan talouden näkökulmasta. Pääomatulojen harmaata taloutta esiintyy korkotulojen, osinkotulojen, arvopapereiden luovutusvoittojen, muiden luovutusvoittojen, vuokratulojen ja puun myyntitulojen salaamisena.

3.3 Harmaan talous ja sen torjunta rakennusalalla

Eduskunnan teettämän tutkimuksen mukaan 2000-luvulla rakennusalan harmaassa taloudessa on tapahtunut selkeä rakennemuutos (Harmaa talous 2011, 5). Kuittikaupan ja lyhyen elinkaaren yhtiöiden käyttöön viittaavat tunnusluvut ovat vuosina 2001–2008 yli kaksinkertaistuneet. Rakennusalalla aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrä on suuri. Rakennusalan harmaan talouden määrä on kääntynyt kasvuun kyseisinä vuosina aiheuttaen kokonaisuudessaan rakennusalalla 400–500 miljoonan euron vuotuiset vahingot.

Suomessa harmaan talouden torjuntaan on kehitetty oma Harmaan talouden selvityksikö (L 1207/201). Selvityksikön laissa (L 1207/2010) säädettyä tehtävänä on edistää ja tukea harmaan talouden torjuntaa tuottamalla ja jakamalla tietoa harmaasta taloudesta ja sen torjunnasta sekä laatia viranomaisten pyynnöstä velvoitteiden hoitoselvityksiä. Yksikön tehtävänä on myös etsiä erilaisia mittareita harmaan talouden määrän mittaamiseen ja arviointiin (Harmaa talous valvontatilastoja 2013, 5). Harmaan talouden torjunnassa pyritään siihen, että tekojen taloudellinen hyöty olisi mahdollisimman vähäinen, kiinnijäämisriski korkea ja hallinnolliset tai rikosoikeudelliset seuraamukset riittävän ankaria.

Valtioneuvosto hyväksyi 19.1.2012 periaatepäätöksen hallituksen toimintaohjelmaksi, jonka tarkoituksena on torjua harmaata taloutta ja talousrikollisuutta vuosina 2012–2015 (Tehostettu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma vuosille 2012–2015, 2012, 2). Ensimmäinen vastaava ohjelma on hyväksytty jo vuonna 1996. Hankkeen tavoitteena on harmaan talouden, talousrikollisuuden vähentäminen ja laillisen yritystoiminnan sekä terveen kilpailun tukeminen. Tavoitteeseen kuuluu myös verojen ja muiden maksujen kertymisen turvaaminen, julkisten palveluiden säilyttäminen sekä julkisten palveluiden rahoituspohjan varmistaminen. Toimintaohjelman tavoitteeksi on kirjattu varovaisen arvion mukaan 300–400 miljoonan euron vuosittaiset verojen ja sosiaalivakuutusmaksujen sekä takaisinsaadun rikoshyödyn lisäykset.

Toimintaohjelman ehdotuksen mukaisesti rakennusalalla otettiin käyttöön veronumero, jonka tarkoitus on tehostaa rakennusalan työsuhde- ja verovalvontaa (2012,3). Laki veronumerosta sekä rakennusalan veronumerorekisteristä tuli voimaan 15.12.2011. Lakia alettiin kuitenkin soveltaa vasta kesällä 2012. Lain odotettiin helpottavan perusongelmaa eli sitä, ettei viranomaisilla tai rakennuttajillakaan ole ollut toimivia välineitä selvittää, keitä rakennustyömailla työskentelee. Veronumerorekisteri on julkinen ja veronumero tulee antaa kaikille rakennusalalla työskenteleville työntekijöille, myös ulkomaalaisille. Tällöin kuka tahansa voi tarkistaa henkilön nimen ja veronumeron perusteella veronumeron voimassaolon. Rakennusalalla otettiin vuonna 2013 käyttöön lain tasoisesti työntekijä- ja urakkatietojen ilmoitusmenettely, jonka mukaan rakennusalan yritysten tulee ilmoittaa kuukausit-

tain Verohallinnolle kulkulupiin perustuva työntekijätieto sekä reskontraan perustuva tieto aliurakoinneista.

2006 Henkilötunniste	<ul style="list-style-type: none"> Rakennusalalle velvollisuus käyttää henkilötunnistetta
2007 Tilaajavastuulaki	<ul style="list-style-type: none"> Rakennusalalla laajempi soveltamisala
2011 Käännetty arvonlisävero	<ul style="list-style-type: none"> Koskee rakentamispalvelujen myyntiä
2012 Veronumero ja veronumerorekisteri	<ul style="list-style-type: none"> Rakennusalalla työskentelevien rekisteröidyttävä Rekisteröity veronumero merkittävä henkilötunnisteeseen
2012 Tilaajavastuulain kiristys	<ul style="list-style-type: none"> Vakiintuneisuuteen perustuvat lievennykset poistetaan rakennusalalla Rakennusalalla vaaditaan myös todistus tapaturmavakuutuksen ottamisesta Rakennusalalla myös korotettu laiminlyöntimaksu
2014 Ilmoitusvelvollisuus ja velvollisuus pitää luettelo työntekijöistä (voimaan 1.7.2014)	<ul style="list-style-type: none"> Jokainen rakentamispalvelujen tilaaja velvollinen ilmoittamaan työmaittain tiedot alihankkijoista ja maksamansa maksut kuukausittain verottajalle Yhteisen rakennustyömaan päätoteuttaja velvollinen pitämään luettelo työmaalla työskentelevistä työntekijöistä Työmaan pääurakoitsija velvollinen ilmoittamaan työmaalla työskentelevät työntekijät kuukausittain verottajalle Jokainen työnantaja on velvollinen ilmoittamaan päätoteuttajalle tiedot omista työntekijöistään
Rakennusteollisuus RT Tapio Kari	8.11.2013

Kuvio 1 Rakennusalan vuosittaisen yhteistyön tulokset. (Rakennusteollisuus, Harmaan talouden torjunta, 2014)

Verohallinto sekä rakennusalan järjestöt ovat yhdessä pyrkineet vähentämään rakennusalan harmaata taloutta yhteisillä pelisäännöillä. Kuviossa yksi selviää rakennusalaa koskeneet uudistukset ja uudistusten voimaantulo vuosi. Talouselämän artikkelissa (5/2014) verohallinnon verotarkastuksen ohjaus- ja kehittämissyksikön ylitarkastaja Pekka Muinonen on todennut tällaisen yhteistyötoiminnan olevan kansainvälisesti ainutlaatuista. Hankkeessa kun ovat mukana tilaajat, rakennuttajat, toteuttajat, työntekijät sekä viranomaiset. Pekka Muinosen mukaan Suomi on harmaan talouden torjunnassa kärkimaita Euroopassa. Hän toteaa myös Suomen olevan ainoa EU-maa, jossa rakennusala on itse ryhtynyt torjumaan harmaata taloutta ja alan aktiivisuuden olevan merkittävää verrattaessa muihin toimialoihin. Yhteishengen katsotaan lisänneen harmaan talouden torjuntaa rakennusalalla yhdessä käännetyn verovelvollisuuden kanssa.

Rakennusteollisuus kertoo harmaan talouden vääristävän kilpailua, heikentävän työntekijöiden asemaa ja asiakkaiden oikeusturvaa (Rakennusteollisuus, Harmaan talouden torjunta 2014). Rakennusala on tehnyt työtä harmaan talouden torjumi-

seksi jo pitkään. Harmaata taloutta rakennusalalla pyritään torjumaan työntekijöiden veronumeron käyttöönötolla, tilaajan ja päätoteuttajan maksetun urakkasumman ilmoitusvelvollisuudella, tilaajavastuulain mukaisella selvitysvelvollisuuden laajentamisella ja käännetyllä arvonlisäverolla. Veronumero ja ilmoitusmenettely perustuvat Rakennusteollisuuden ja Rakennusliiton yhteiseen aloitteeseen. Rakennusala on aktiivinen toimija harmaan talouden torjunnassa. Ala on luonut monia käytännön keinoja, kuten henkilötunnisteet, rakennustyömaalla annettavat työmaakohtaiset kulkuluvat ja tilaajavastuu.fi - verkkopalvelun. Työmaakohtainen kulkulupa toimii parhaiten silloin, kun kaikkien työmaalla toimivien yritysten työntekijöiden osalta pidetään yllä ajantasaista kulkulupaluetteloa. Silloin seuranta ulottuu kaikkeen työmaalla tapahtuvaan alihankintatyöhön. Tilaajapalvelu.fi -sivusto taas yksinkertaistaa tilaajavastuulain mukaisten tietojen pitämistä ajan tasalla ja helpottaa niiden tarkistamista. Rakennus Teollisuus on ehdottanut seuraavia toimenpiteitä talousrikollisuuden torjunnan tehostamiseksi: rakennusalan liiketoiminnan harjoittamista luvanvaraiseksi, urakanantajien ilmoitusvelvollisuutta alihankkijoille suoritetuista maksuista ja työmaalla työskentelevistä työntekijöistä pakolliseksi, kiinnijäämisriskin lisäämistä rakennusalalla harjoitetusta talousrikollisuudesta ja harmaasta taloudesta tehostetun valvonnan avulla.

Harmaata taloutta torjutaan valtakunnallisissa verovalvontahankkeissa sekä valitsemalla tarkastuksen kohteeksi sellaisia yrityksiä, joiden ennakoidaan harjoittavan harmaata taloutta (Verotarkastukset harmaan talouden torjunnassa, 2012). Verotarkastus on yksi Verohallinnon tapa valvoa verovelvollisia. Tarkastuksien tavoitteena on selvittää, onko Verohallinnolle annettu oikeat ja riittävät tiedot laaditusta kirjanpidosta ja toimitetusta verotuksesta. Rakennusalalle suunnattu Raksa-vero-valvontahanke torjuu harmaata taloutta sekä kehittää ulkomaisen työvoiman valvontaa ja reaaliaikaisia valvontamenetelmiä. Hankkeessa Verohallinnon verotarkastajat ja työsuojeluviranomaiset tekevät usein samanaikaisia valvontakäyntejä rakennustyömaille (Rakennusalan verovalvontahanke, 2012). Verotarkastuksissa rakennustyömaille pyrittiin keräämään vertailutietoja hyödynnettäväksi verovalvonnassa ja selvittämään, ovatko työmaalla työskentelevien yritysten rekisteröitymistiedot ja muut julkiset tiedot ajan tasalla ja oikeita. Vertailutietojen avulla pyritään selvittämään, ilmoittavatko ja maksavatko rakennustyömaalla toimivat yritykset ja henkilöt veronsa ajallaan ja oikeamääräisinä.

Harmaan talouden selvitysyksikön tammikuussa 2012 tekemästä väliraportista selviää, että rakennusalan suurimpia ongelmia on ollut tekaistujen kuittien käyttäminen sekä aiheettomien arvonlisäverovähennysten tekeminen. Verohallinnon arvion mukaan tekaistujen kuittien välillinen vaikutus harmaaseen talouteen voi olla jopa 13–14 miljoonaa euroa vuositasolla. Käännetyn verovelvollisuuden on odotettu tehoavan kyseisiin ongelmiin. Hallituksen esityksen mukaan käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden on arvioitu lisäävän valtion verotuloja 80 – 120 miljoonaa euroa vuosittain. Menetelmän toimivuutta ja vaikutuksia on pystytty tarkastelemaan tilastollisin menetelmin.

Talouselämä (11/2012) uutisoi rakennusalan käännetyn verovelvollisuuden kasvattaneen alalta saatuja verotuloja 75 miljoonaa euroa ensimmäisenä käyttöönottovuonna 2011. Artikkelissa Verohallinto toteaa, ettei järjestelmään liittyvää systemaattista veronkiertoa tai uusia harmaan talouden ilmiöitä ole havaittu. Valmisteluvaiheessa lain epäiltiin aiheuttavan lisää bulvaanipääurakoitsijoita, joka jättäisivät arvonlisäveron tilittämättä. Kuitenkin verohallinto ilmoittaa riskien jääneen pääosin toteutumatta.

4 Käännetty verovelvollisuus

Käännettyä arvonlisäverojärjestelmää käytetään yhtenä arvonlisäveron kiertämisen ehkäisykeinona (HE 41/2010, 4). Tällä keinolla pyritään estämään tilanteet, joissa aliurakoitsijan maksamatta jääneet arvonlisäverot hyväksytään pääurakoitsijan arvonlisäverotuksessa vähennyskelpoisiksi. Säännöksen tavoitteena on vähentää veronkierrosta aiheutuvia kilpailun vääristymiä markkinoilla. Käännettyä verovelvollisuutta rakentamispalveluiden myynnissä sovelletaan Suomen lisäksi jo seitsemässä muussa Euroopan Unionin jäsenvaltiossa: Belgiassa, Alankomaissa, Saksassa, Itävallassa, Ruotsissa, Unkarissa ja Irlannissa (Tannila & Auranen 2012, 19). Pisimpään verovelvollisuutta on sovellettu Belgiassa ja Alankomaissa. Muihin mainittuihin maihin verovelvollisuus on laajentunut 2000-luvulla.

Tavallisesti tuotteita myyvät elinkeinoharjoittajat ovat arvonlisäverovelvollisia (Tannila & Auranen 2011, 21–22). Sovellettaessa käännettyä arvonlisäveroa arvonlisäverovelvollisia ovat tuotteiden ostajat myyjän sijaa. Tällaisessa tilanteessa myyjä laskuttaa ostajaa ilman arvonlisäveroa ja ostaja laskee ja tilittää arvonlisäveron käyttäen laskemiseen ostoon soveltuvaa verokantaa. Vähennysoikeutta sovelletaan myös käytettäessä käännettyä arvonlisäverotusta. Hankinnan tullessa ostajalla vähennykseen oikeuttavaa käyttöön saadaan veronmäärä sisällyttää kohdekuukauden vähennettäviin veroihin.

4.1 Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus

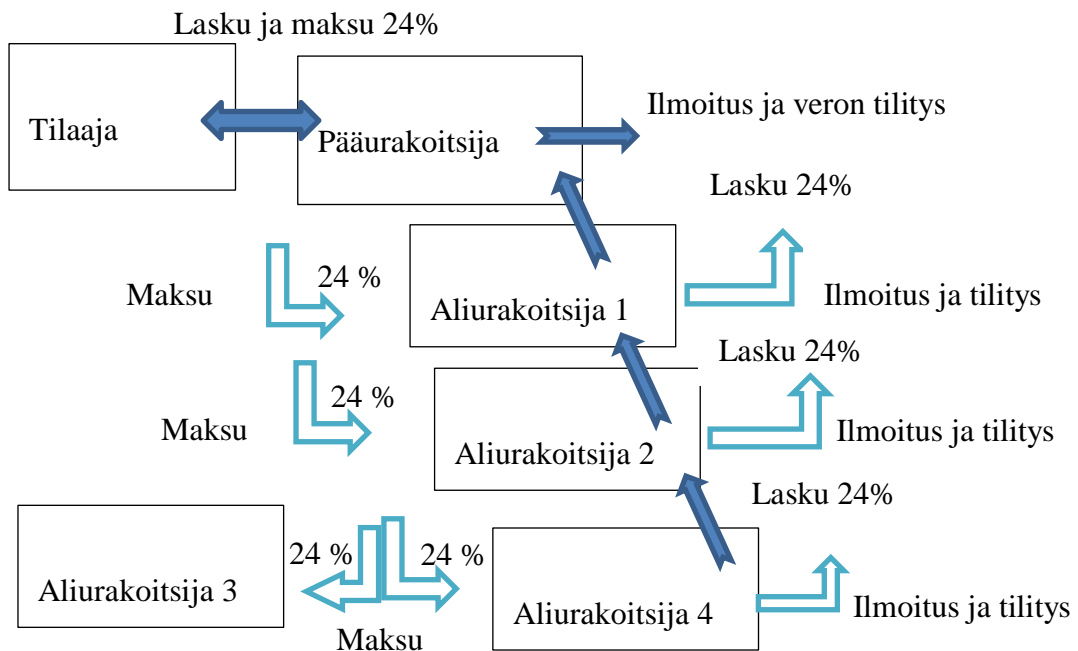
Rakentamisan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on otettu käyttöön Suomessa 1.4.2011 (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus 2012, 2). Uusi lainsäädäntö muutti rakentamispalvelujen myyntien ja ostojen käsittelyä arvonlisäverotuksessa.

Yleistä rakennusalan harmaan talouden toimijoilla on ns. tekaistujen kuittien käyttäminen ja aiheettomien arvonlisäverovähennysten tekeminen (2012, 2). On havaittu, että rakennusosalalla tyypillisessä aliurakoiden ketjuttamisessa on mahdollisuus siihen, että ostaja vähentää ostolaskuihinsa sisältyvän arvonlisäveron, mutta myyjä ei kuitenkaan tilitä veroja verohallinnolle. Käännetyn arvonlisäverojärjestel-

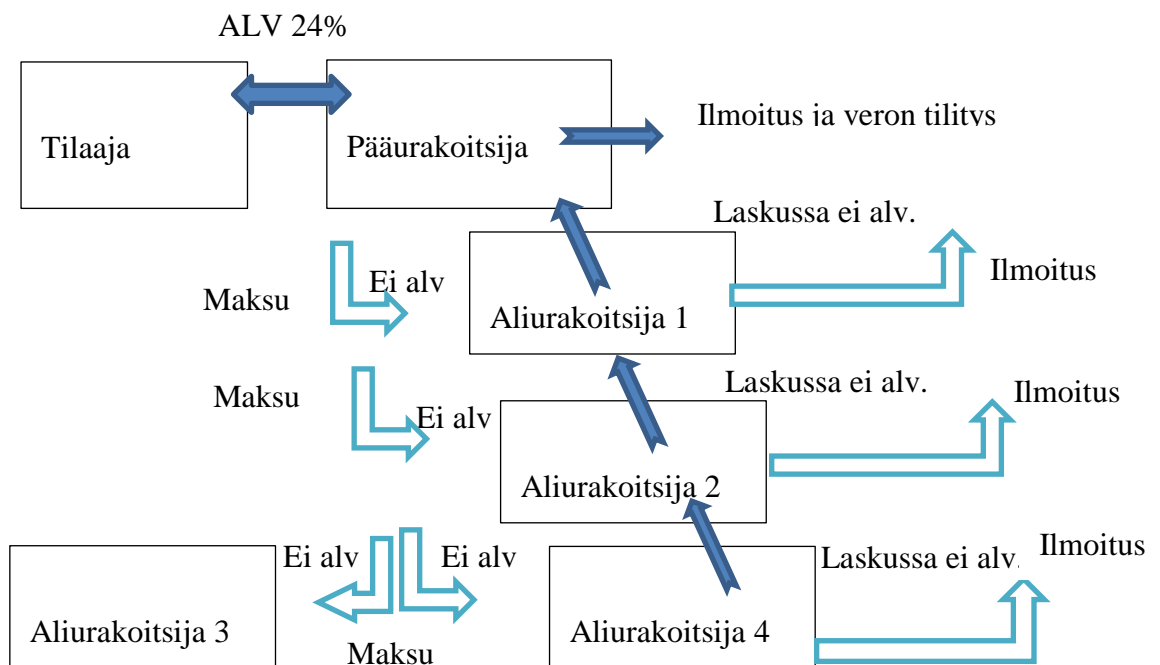
män on arvioitu olevan ratkaisu tähän ongelmaan. Käännetyn arvonlisäverojärjestelmän odotetaan vähentävän arvonlisäverojen vähennyksiin liittyviä väärinkäytöksiä, tehostavan arvonlisäverotulojen kertymistä sekä parantavan rehellisten rakennusalan yrittäjien kilpailukykyä suhteessa epärehellisiin toimijoihin (2012, 2). Hallituksen esityksen mukaan menetelmän tulisi lisätä valtion verotuloja arviolta 80–120 miljoonaa euroa vuositasona.

Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus on pakottavaa oikeutta, jolloin lakia on sovellettava, jos sen edellytykset täyttyvät. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät myyjä ja ostaja voi sopia, että käännetty arvonlisävero sivuutetaan ja myyjä laskuttaisi rakentamispalvelun verollisena normaalin arvonlisäverokäytännön mukaisesti. (Ojala 2011, 62)

Käännettyssä arvonlisäverovelvollisuudessa haasteena on siihen liittyvien käsitteiden käytännön määrittely, hallinnolliset kustannukset sekä mahdolliset uudet väärinkäyttömahdollisuudet (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus 2012, 2, 5-6). Verouudistuksen riskeiksi on arvioitu muun muassa se, että pääurakoitsija jättää verot maksamatta, tai että ostaja ei ilmoita rakentamispalvelun ostojaan eikä niistä maksettavia veroja. Riskinä pidettiin myös vääräsisältöisten vähennysten määrän kasvua, jolloin negatiivisten alv-ilmoitusten määrä kasvaisi, ja sitä, ettei menetelmää sovellettaisi oikein. Kuviossa kaksi on mallinnettu tavanomainen arvonlisäverojärjestelmä ja kuviossa kolme on mallinnettu käännetty arvonlisäverojärjestelmä. Kuviot selventävät paremmin, kuinka järjestelmät eroavat toisistaan.

Kuvio 2 Tavanomainen arvonlisäverojärjestelmä (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus 2012, 3)

Kuvio 3 Käännetty arvonlisäverojärjestelmä (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus 2012, 3)

Arvonlisäverotuksessa verovelvollinen on yleensä palvelun myyjä (2012, 2-3). Käännetyssä järjestelmässä arvonlisäveron suorittaa rakentamispalvelun ostaja toisin kuin tavanomaisessa järjestelmässä. Rakennusurakkaketjussa tämä tarkoittaa

taa sitä, että pääurakoitsija tilittää Verohallinnolle koko urakkaan sisältyvän rakentamispalveluiden arvonnisäveron. Myynnit urakkaketjussa ovat siis arvonnisäverottomia, mutta aliurakoitsijat saavat vähentää kuitenkin ostoihinsa sisältyvän arvonnisäveron. Menetelmää ei kuitenkaan sovelleta kaikkeen rakentamistoimintaan, vaan sitä sovelletaan rakentamispalveluiden myyntiin ja työvoiman vuokraukseen rakentamispalveluita varten. Rakentamispalveluna pidetään Arvonnisäverolain 31 §:n mukaan kaikkea kiinteistöön kohdistuvaa rakennus- ja korjaustyötä sekä työn yhteydessä asennetun tavaran luovuttamista (Tannila & Auranen 2012, 16–17).

Käännettyä verovelvollisuutta voidaan soveltaa vain määrättyihin palveluihin. Hallituksen esityksessä 41/2010 todetaan, että rakentamispalveluina pidetään muun muassa seuraavia palveluja:

- rakennusalueen pohjatyöt
- kaikenlaisien rakennusten rakentaminen ja rakennelmien rakentaminen, korjausrakentaminen, perusparannus- ja entisöintityöt
- rakennusasennustyöt (sähköasennukset, eristystyöt, LVI-asennukset)
- rakennuskoneiden vuokraus käyttäjiineen
- työvoiman vuokraus edellä mainittuja rakentamispalveluja varten.

Hallituksen esityksessä käännettyä verovelvollisuutta ei sovellettaisi muun muassa seuraaviin palveluihin:

- viheralueiden istutus ja hoito
- kiinteistöhoitopalveluihin
- arkkitehtipalveluihin, rakennuskonsultointiin, projektijohtoon
- rakennuskoneiden vuokraukseen ilman kuljettajaa

Verohallinto laatimassaan ohjeessaan ”Rakennusalan käännetystä verovelvollisuudesta” jaottelee rakentamisen talonrakentamiseen, maa- ja vesirakentamiseen ja erikoistuneeseen rakentamiseen. Rakentaminen voi olla luonteeltaan uudisrakentamista, perusparannusta, korjausrakentamista sekä muutos-, laajennus- tai kunnostustyötä. Rakentamiseksi katsotaan ohjeen mukaan myös tehdasvalmistettujen rakennusten ja rakennelmien pystyttäminen rakennuspaikalla. Verohallinnon ohjeen mukaan rakentamisena pidetään myös rakennuksiin kiinteästi kuuluvi-

en varusteiden ja laitteiden asentamista. Rakennussiivousta myös pidetään rakentamispalveluna. Rakentamispalvelujen myyntiä on myös koneen vuokraus käyttäjineen.

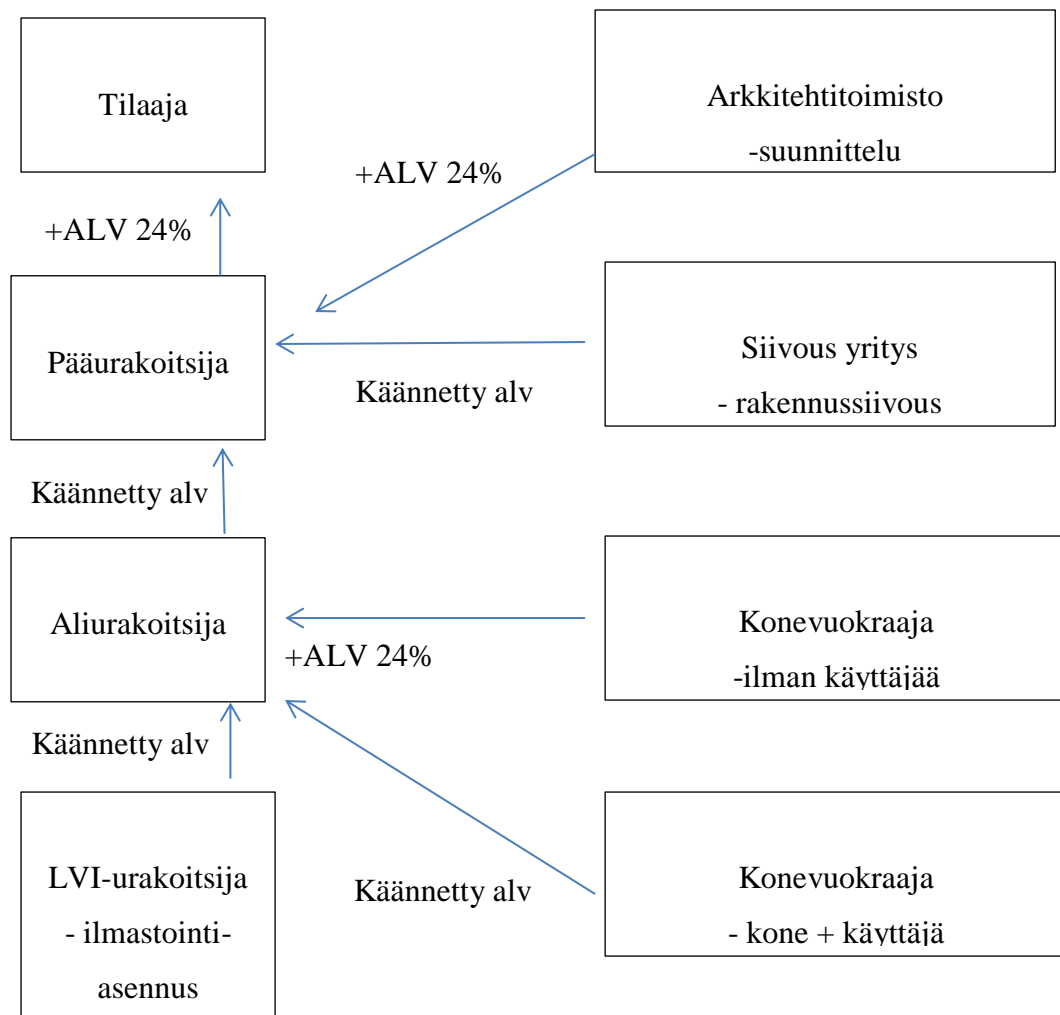
4.2 Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus käytännössä

Käännetty verovelvollisuus rakennusosalalla koskee vain palveluiden myyntiä, ei tavaran myyntiä. Pää- ja sivusuorite kuitenkin liittyvät käännetyn arvonlisäveron alaisuuteen siten, että mikäli myydään sekä tavaraa että palvelua tai myydään kahta erilaista palvelua, on pohdittava, onko kyseessä yksi vai kaksi eri myyntiä (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus, 2012). Tyhjentävää vastausta, joka soveltuisi kaikkiin tapauksiin, ei pystytä antamaan, koska liiketoimia ja tilanteita on monenlaisia. Tällaisissa tilanteissa voidaan käyttää apuna oikeuskäytännössä syntyneistä vastaaviin tilanteisiin liittyviä periaatteita:

- Jos myydään sekä tavaraa että palvelua ja palvelun osuudella on laajuus, kustannus ja kesto huomioon ottaen suuri merkitys, kyseessä on kokonaisuutena palvelun myynti.
- Jos kyseessä on objektiivisesti katsottuna taloudellinen kokonaisuus, jonka jakaminen olisi keinotekoisia, niin katsotaan kyseessä olevan yksi myynti.
- Laskutustavalla tai hinnoittelulla ei ole väliä, kun arvioidaan, onko kyseessä yksi vai useampi myynti. Vaikka on yksi hinta, niin voi olla kaksi erillistä myyntiä tai jos on kaksi erillistä hintaa, niin voi olla yksi myynti.
- Sillä on merkitystä, mitä asiakkaan on tarkoituksena ostaa. Esimerkiksi, onko tarkoituksena objektiivisesti tarkasteltuna ostaa yksi palvelu vai kaksi palvelua.

Hallituksen esityksessä (41/2010) todetaan, että silloin, kun asennus- ja liitännätöyöt ovat hyvin kattavat, koko toimitus katsotaan palvelun myynniksi. Mikäli rakentamispalveluiden yhteydessä asennetaan erilaisia materiaaleja ja kyse on kuitenkin yhdestä kokonaisuudesta, on tilanteissa kysymyksessä rakentamispalveluiden

myynti. Tomperin & Keskinen (2011, 46) teoksessa on tehty kuvio esittämään, kuinka käännettyä arvonlisäveroa toteutetaan rakennusurakassa. Todellisuudessa rakennusurakassa on erilaisia toimijoita ja kuvio neljä havainnollistaa hyvin, ketkä laskuttavat tavallisen arvonlisäverosäännöksen mukaan ja kuka laskuttaa käännetyn arvonlisäveron mukaan.

Kuvio 4 Käännetty arvonlisävero rakennusurakassa (Tomperi, & Keskinen 2011, 46)

Ostajan tulee olla elinkeinonharjoittaja, joka muutoin kuin satunnaisesti myy rakentamispalveluita tai suorittaa kiinteistön luovutuksia (2012, 3). Satunnainen rakentaminen tarkoittaa kertaluonteista, tilapäistä, ei toistuvaa tai vähäistä rakentamista, jota ei ole tarkoitettu jatkuvaksi toiminnaksi. Rakentamispalveluiden myynnin prosentuaalinen osuus koko liikevaihdosta tai myynnin euromäärä tilikaudessa eivät ole sellaisenaan ratkaisevia tekijöitä, vaan satunnainen rakentaminen arvioidaan

aina tapauskohtaisesti. Toimijan tulee olla myös arvonlisäverovelvollisten rekisterissä (Tannila & Auranen 2011, 24). Ostajan ollessa yksityishenkilö lakia ei sovelleta. Hallituksen esityksen perusteella säännös on tarkoitettu sovellettavaksi rakennusyritysten välisiin liiketoimiin. Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan myös tilanteissa, joissa ostajana on rakentamispalvelujen myyntiä harjoittamaton elinkeinonharjoittaja, joka kuitenkin myy edelleen juuri kyseisen rakentamispalvelun edellä tarkoitettulle rakennustoiminnan harjoittajalle. Tämä maininta on otettu käyttöön veronkiertotilaisuuksien estämiseksi.

Huomiota tulee kiinnittää ostajan pääsääntöiseen toimialaan, toimintaan, palvelujen tarjoamiseen ja myynnin säännöllisyyteen sekä palvelusuoritusten määrään ja laajuuteen, kun kriteerien täyttymistä arvioidaan (Tannila & Auranen 2011, 59). Rakentamispalvelun myyjän ollessa sellainen elinkeinonharjoittaja, jonka liikevaihto on enintään 8 500 euroa, ei ostajan tule suorittaa hankinnastaan käännettyä veroa. Liikevaihdon ollessa enintään 8 500 euroa, ei toimija automaattisesti kuulu arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Pieniltä toimijoilta ostettaessa on hyvä tarkistaa, onko myyjä merkitty arvonlisäverovelvollisten rekisteriin. Myyjän tulee tietää, mitä myydään ja kenelle. Ostajan on puolestaan tiedettävä, mitä ostetaan ja onko ostajalla itsellään käännettyyn arvonlisäveroon oikeuttava ostajan status. Mikäli osapuolille ei ole samaa näkemystä siitä, miten rakentamispalvelun myynti hoidetaan, niin olennaiseksi nousevat kysymykset siitä, mitä on sovittu ja kumpi kantaa riskin.

Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan silloinkin, kun ostaja on elinkeinonharjoittaja, joka rakentaa tai rakennuttaa hallinnassaan oleville maa-alueille rakennuksia tai pysyviä rakennelmia myyntiä varten tai harjoittaa perustajaurakointia eli myy rakentamispalveluja hallinnassaan olevalle yhtiölle (Tannila & Auranen 2011, 75–76). Tällöin puhutaan omaan lukuun rakentamisesta, jolloin arvonlisävero tilitetään oman käytön säännösten mukaan. Ulkopuolisilta ostettuihin rakentamispalveluihin sovelletaan käännettyä verovelvollisuutta, vaikka kyseessä olisi omaan lukuun rakentaminen. Omaan lukuun rakentaminen on verollista toimintaa, jolloin käännetty vero on rakentajalle vähennyskelpoinen. Omaan lukuun rakentava suorittaa veron rakentamispalvelujen omaan käyttöön ottamista koskevien säännösten mukaan, eikä rakentamispalveluiden käännetty verovelvollisuus vaikuta omaan lu-

kuun rakentajan myynnin arvonlisäverokäsittelyyn millään tavalla. Jotta käännettyä verovelvollisuutta voidaan soveltaa, tulee omaan lukuun rakentamista tapahtua säännöllisesti.

Valtiot ja kunnat ostajana aiheuttavat myös erityistilanteita (Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus, 2012). Valtion katsotaan myyvän rakentamispalvelua satunnaisesti, jolloin käännettyä verovelvollisuutta ei sovelleta valtion ostamiin rakentamispalveluihin. Mikäli rakentaminen tapahtuu valtion liikelaitoksille tai valtion omistamille osakeyhtiöille, jotka ovat valtiosta erillisiä verovelvollisia, voidaan niiden asemaa rakentamispalvelujen ostajana tarkastella itsenäisesti ja niiden status ostajana määräytyy vastaavalla tavalla kuin muidenkin toimijoiden (Tannila & Auranen 2011, 78–79). Kuntia tarkastellaan kuntakohtaisesti. Mikäli kunta tai kuntayhtymä myy rakentamispalveluja muutoin kuin satunnaisesti, sovelletaan käännettyä verovelvollisuutta kaikkiin kunnan tai kuntayhtymän ostamiin rakentamispalveluihin. Kunnan tulee tarkastella omaa toimintaansa ja määrittellä täten oma statusensa myyvänä tahona ja tiedottaa tästä kaikkia yhtiöitä, joilta kunta ostaa rakentamispalveluja. Mikäli kunnan status yhtiöittämisen seurauksena muuttuu ja mikäli kunnalle ei jää itselleen rakentamispalvelujen myyntiä, yhtiöittämisestä lähtien kunnan ostamiin rakentamispalveluihin ei sovelleta enää käännettyä arvonlisäveroa, vaan ostolaskujen tulee olla verollisia.

Verollisesta rakentamispalveluiden myynnistä laaditaan lasku, jossa laskumerkintävaatimukset täyttyvät (Tannila & Auranen 2011, 105). Kun laskutuksessa sovelletaan käännettyä verovelvollisuutta, laskulle ei merkitä näkyviin verokantaa eikä veron määrää. Ostajan tulee itse laskea ilmoitettava käännetyn veron määrä laskun suuruuden perusteella. Vuoden 2012 loppuun asti verottomina laadituilta laskulta tuli käydä ilmi verottomuuden peruste. Yleensä laskuissa viitattiin Arvonlisäverolain 8 c §:ään tai kansainvälisissä tilanteissa Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiiviin 2006/112/EY artiklaan 199. Vuoden 2013 alusta voimaan tulleen laskutussääntöuudistuksen jälkeen verottomuus on voitu ilmaista merkinnällä ”ALV 0 % ” ja tämä on riittävää. Verottomuuden peruste voidaan kuitenkin ilmaista viittaamalla asianomaiseen verottomuussäännökseen.

Laskua laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota palvelun laadun kuvaukseen (Tannila & Auranen 2011, 105). Tämän kuvauksen perusteella voidaan rat-

kaista, onko kyse rakentamispalvelun myynnistä. Rakentamispalvelujen ostajalta laskutetut matka- ja majoituskustannukset ovat myös osa veron perustetta. Kun käännettyä arvonlisäveroa sovelletaan pääsuoritteiden myyntiin, soveltuu se myös matka- ja majoituskustannusveloituksiin. Laskun tulee joka tapauksessa täyttää myös kaikki muut säännöksissä edellytetyt laskumerkintävaatimukset.

Käännetyn verovelvollisuuden alaiset rakentamispalvelut on raportoitava kausiveroilmoituksella (Tannila & Auranen 2011, 107). Käännetyn verovelvollisuuden alaiset rakentamispalvelujen ostot ja myynnit sekä ostoista tilitettävä käännetty vero tulee eritellä omille riveilleen kausiveroilmoituksella. Rakentamispalvelujen myynnit ilmoitetaan kohdassa 319 ”Rakentamisen myynnit”, tämän kohdan ilmoittaa myyjä. Ostaja taas ilmoittaa käännetyn verovelvollisuuden alaiset rakentamispalveluostot kohdassa 320 ”Rakentamispalvelun ostot”. Ostaja ilmoittaa myös rakentamispalveluiden ostosta suoritettavan veron yleisen 24 %:n verokannan mukaan kohdassa 318 ”Vero rakentamispalveluiden ostosta”. Mikäli hankinta oikeuttaa ostajalle vähennyksen, käännetyn verovelvollisuuden perusteella suoritettava vero saadaan sisällyttää myös kohtaan 307 ”Kohdekuukauden vähennettävä vero”. Mikäli myynti käsitellään verollisena myyntinä, myyjä raportoi myynnin kausiveroilmoituksellaan kohdassa 301 ”24 %:n vero”.

Kirjanpidosta on pystyttävä saamaan rakentamispalveluja koskevat erilaiset myynnit ja ostot eriteltyinä (Tannila & Auranen 2011, 111–112). Tämä siksi, että arvonlisäveroraportointi menisi oikein. Tilanteessa, jossa yrityksellä on käänteisen arvonlisäveron alaisia myyntejä eli aliurakointia, yhtiölle saattaa syntyä jatkuvasti enemmän arvonlisäverosaamia kuin arvonlisäverovelkaa. Rakennusalailla negatiivinen arvonlisävero on tehovalvonnan kohteena. Käytännössä ennen negatiivisen arvonlisäveron hyväksymistä muiden velvoitteiden kuittaamiseen tai/ja palauttamiseksi veroviranomaiset todennäköisesti pyytävät negatiivisen arvonlisäveron muodostumisesta selvitystä. Tästä johtuen yritykset voivat joutua odottelemaan arvonlisäverovähennysten hyväksi saamista.

5 Aikaisemmin tehdyt tutkimukset ja tulokset

Tässä luvussa käydään lävitse tutkimuksia, jotka on koettu olevan tutkittavan aiheen kannalta merkittävimpiä. Luvussa selvitetään aikaisemmilla tutkimuksilla saavutettuja tuloksia, jotka liittyvät rakennusalan käännettyyn verovelvollisuuteen ja menettelyn avulla saavutettuihin tuloksiin harmaan talouden torjunnassa.

Harmaan talouden selvitysyksikön selvityksessä Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus (2012, 3-4) todetaan, että järjestelmän toimivuuden arviointia on vaikeuttanut lyhyt toimiaika, eikä siitä ole vielä kertynyt tarpeeksi ilmoitustietoa eikä tarkastushavaintoja uudistuksen onnistumisen arvioimiseksi. Ongelmana on pidetty myös käytössä olevaa verotilijärjestelmää, josta ei ole suoraan saatavilla tietoja uuden järjestelmän vaikutuksesta verotuottoon verrattuna perinteiseen arvonlisäverojärjestelmään. Menetelmän toimivuutta ja vaikutuksia on analysoitu pääasiassa tilastollisin menetelmin.

5.1 Tulokset käännetystä verovelvollisuudesta Euroopan Unionissa

Euroopan Komissio käynnisti vuonna 2007 julkisen konsultaation käännetystä arvonlisäveromenetelmästä mahdollisesti aiheutuvista kustannuksista ja hyödyistä (European Commission 2012). Toimenpiteet arvonlisäveropetoksia vastaan olivat yhtenä käsiteltävänä asiana. Käänteinen arvonlisäveromenetelmä nousi esille keino, jota käytetään petoksia vastaan. Käänteiseen arvonlisäverovelvollisuuteen liittyviä keskeisimpinä johtopäätöksinä voidaan pitää seuraavia asioita.

Käänteisestä arvonlisäveromenettelystä aiheutuu sekä kertaluonteisia että toistuvia hallinnollisia kustannuksia (European Commission 2012). Suurimpina toistuvina hallinnollisina kustannuksina pidettiin kustannuksia, jotka aiheutuvat velvollisuudesta ilmoittaa ostot ja myynnit sähköisesti, velvollisuudesta antaa oikeanlainen myyntilasku sekä velvollisuudesta rekisteröidä ostolaskut oikein. Hallinnollisten kustannusten katsottiin rasittavan toistuvasti erityisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä, joilla on suhteellisen paljon manuaalisia prosesseja.

Tukittaessa käänteisen arvonlisäveromenettelyn vaikutuksia kassavirtaan todettiin, että vaikutus riippuu pääasiallisesti liiketoimintamallista (European Commission 2012). Kassavirtaan vaikuttavat myös yrityksen viennin ja tuonnin tilanne.

Tutkittaessa käänteisen arvonlisäveromenettelyn vaikutuksia yrityksen kilpailukykyyn ja ulkoisiin markkinoihin todettiin suuren osan yrityksistä olleen sitä mieltä, että käänteisellä arvonverovelvollisuudella ei ole vaikutusta yrityksen kilpailukykyyn (European Commission 2012). Yritykset eivät kokeneet sen vaikuttavan myöskään heidän tarpeisiin siirtää toimintaa toiseen maahan tai valita toimittajia tietyistä maista.

Hallituksen esityksenä eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta (2010, 5) esitetään tietoja muissa maissa käännetyllä verovelvollisuudella saavutetuista tuloksista. Belgiassa käännetty arvonlisäverovelvollisuus on ollut käytössä pitkään, jo ennen vuotta 1977. Sääntely perustuu arvonlisäverodirektiivin artiklaan 394, jonka mukaan jäsenvaltio, joka ensimmäisenä päivänä tammikuuta 1977 sovelsi erityistoimenpiteitä veronkierron estämiseksi, voi pitää ne voimassa, jos se ilmoitti niistä komissiolle ennen ensimmäistä päivää tammikuuta 1978.

Alankomaissa käännetty menettely otettiin käyttöön vuonna 1982 (HE 41/2010). Rakennus-alan aliurakointisuhteiden veroihin ja maksuihin liittyviä väärinkäytöksiä on pyritty estämään Alankomaissa sekä ennakonpidätyksiin ja sosiaaliturvamaksuihin että arvonlisäveroihin kohdistetuilla keinoilla. Ennakonpidätysten ja sotumaksujen osalta kertymistä on tehostettu urakoitsijan ketjuvastuun avulla, joka tulee sovellettavaksi, jos aliurakoitsija tai työvoiman vuokralle antaja laiminlyö maksut. Ketjuvastuuta sovelletaan, mikäli urakoitsijan palkkaama aliurakoitsija tai työvoiman vuokralle antanut laiminlyö maksuja. Tannila & Auranen teoksessaan (2012,9) esittävät, että käännetyllä arvonlisäverotuksella pyritään puolestaan tehostamaan aliurakointiketjuissa maksamatta jäävien verojen ja maksujen kertymistä.

Itävallassa rakennusalan käännetty verovelvollisuus on ollut voimassa vuoden 2002 lokakuusta lukien (HE 41/2010). Itävallassa noin kymmenen suurinta rakennusliikettä vastaa 80 prosentista rakentamisesta, mikä on hyvin poikkeuksellista.

Itävallassa rakentamispalvelun ostaja on verovelvollinen, jos hän myy saamansa toimeksiannon nojalla nämä rakentamispalvelut edelleen tai jos ostaja itse tuottaa rakentamispalveluita. Käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan rakennusalan työvoiman vuokraukseen. Itävallassa veromenettely on saanut aikaan positiivisia tuloksia. Uudistuksen jälkeen arvonlisäverolainsäädännön noudattamisen on todettu parantuneen. Työnantajamaksujen on todettu olevan Itävallassa ongelma, sillä niiden osalta esiintyy harmaata taloutta. Arvioiden mukaan arvonlisäverotulot ovat lisääntyneet uudistuksen jälkeen noin 200 miljoonalla eurolla.

Saksassa käännetty verovelvollisuus rakennusalalla on ollut voimassa huhtikuusta 2004 alkaen (HE41/2010). Saksassa käännettyä verovelvollisuutta sovelletaan kiinteistöjen luovutuksiin, rakentamispalveluihin, rakennusten ja rakennelmien rakentamiseen, korjaus-, kunnossapito- muutos- ja purkutöihin. Valvonta- ja suunnittelupalveluihin sitä ei kuitenkaan sovelleta. Saksassa hallinto on määrittänyt, että menettelyä saavat hyödyntää sellaiset rakennuspalveluja suorittavat elinkeinoharjoittajat, joiden edellisvuoden liiketoimista yli 10 prosenttia on ollut rakentamispalveluita.

Ruotsissa verottaja suuntasi enemmän resurssejaan 1990 luvun puolessa välissä rakennussektorin ja etenkin suurien toimijoiden valvontaan (Renström 2007, 117–118). Vuosien 2001 ja 2002 aikana verohallinto teki raportit harmaan talouden ja veronkierron esiintymisestä Ruotsissa (RSV Rapport 2001:9 & RSV 2002:6). Raporttien tuoman tuloksen perusteella valtion arvonlisäveromenetysten arvioitiin olevan noin 46–55 miljoonaa euroa vuotta kohden. Byggingustrie asetti Bygghkommission työryhmän pohtimaan rakennusalan tulevaisuutta, tehokkuutta, yhteisöllisyyttä sekä ympäristökysymyksiä. Bygghkommission suositteli laajan uudistuksen tekemistä, johon kuului myös käänteisen arvonlisäveromenettelyn käyttöönotto.

Uudistussuunnitelmasta kuitenkin luovuttiin, mutta idea käänteisestä arvonlisäverosta jäi (Renström 2007, 118). Ruotsissa käännettyä verovelvollisuutta on noudatettu heinäkuusta 2007 alkaen (HE 41/2010 vp, 4-7). Säännöstä sovelletaan Ruotsissa hyvin laajasti. Sovellettavuus vaatii kuitenkin sitä, että palvelun ostaja on elinkeinoharjoittaja ja ostajan tulee myydä muutoin kuin satunnaisesti rakentamispalveluita. Säännöstä sovelletaan, vaikkei ostajan toiminta ole pääasiallisesti ra-

kennustoimintaa, eikä ostettua palvelua tarvitse myöskään myydä eteenpäin. Ostaja on kuitenkin kaikista rakentamispalveluihin liittyvistä hankinnoista verovelvollinen. Arvioitaessa käännetyn verovelvollisuuden onnistumista tulokset ovat vastavat Itävallan tuloksien kanssa. Veronkierron, jossa ostaja vähentää arvonlisäveron ja myyjä jättää sen maksamatta valtiolle, on todettu vähentyneen. Verotulojen on myös arvioitu lisääntyneen noin 700 miljoonalla kruunulla eli noin 72 miljoonalla eurolla vuonna 2008.

Ruotsissa palvelun toimittajan on tiedettävä, millaiselle yritykselle rakentamispalvelu myydään (Renström 2008, 529). Ruotsin rakennusteollisuus on suunnitellut tähän tarkoitukseen lomakkeen, jolla rakentamispalvelun ostajalta selvitetään käänteisen menettelyn edellyttämät taustiedot. Satunnaiseen toimintaan vaikuttavat seikat on määritetty Ruotsissa hyvin tarkasti (Prop. 2005/06:130, 65). Määriteltyyn ovat vaikuttaneet ongelmat, jotka aiheutuisivat, jos yritys tarjoaisikin poikkeuksellisesti rakentamispalveluja ja joutuisi siksi noudattamaan käännettyä menettelyä. Satunnaista toimintaa määriteltäessä vaikuttavina asioina on pidetty toiminnan säännöllisyyttä ja toiminnan laatua.

Ruotsissa käännetyn menettelyn aiheuttamia kustannuksia ja hyötyjä on tutkinut ruotsalainen Nutek tutkimuslaitos yhteistyössä Öhrilings Pricewaterhouse Coopersin kanssa (Nutek 2008, 11–12). Tutkimuksessa selvisi, että yleisellä tasolla yritykset suhtautuvat positiivisesti käänteisen arvonlisäveron käyttöönottoon. Negatiivisena seikkana pidettiin suuria aloituskustannuksia, jotka aiheutuivat siirtymisestä uuteen järjestelmään. Tutkimuksen mukaan kustannukset liikkuivat 180 euron ja 36 500 euron välillä. Menettelyn todettiin myös aiheuttavan hallinnollisia kustannuksia, jotka aiheutuvat pääosin käännetyn menettelyn aiheuttamista tulkinnanvaraisuudesta eli selvitystyöstä, mitkä yrityksistä ja palveluista kuuluvat käännetyn menettelyn piiriin ja mitkä taas eivät. Tulkinnanvaraisuutta on myös aiheuttanut se, että uusien yhteistyökumppanien toimintamuotoa tulee arvioida. Tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että käännetty mallin on yleisesti koettu tekevän arvonlisäverotilityksistä mutkikkaampia ja aikavievempiä kuin ennen.

Unkarissa rakennusalan käännettyä verovelvollisuutta on sovellettu vuoden 2008 alusta alkaen (HE 41/2010). Sitä sovelletaan kiinteistöjen luovutuksiin ja rakentamispalveluihin, rakennusten ja rakennelmien rakentamiseen, korjaus- muutos- ja

purkutöihin sekä työvoiman vuokraukseen. Irlannissa rakennusalan käännettyä verolovellisuutta on noudatettu syyskuusta 2008 alkaen. Siellä sen soveltamisala viittaa rakennusalan lähdeverojärjestelmään, jonka vuoksi sitä käytetään laajasti rakentamispalveluihin.

5.2 Raksa-hanke tulokset

Verohallinto on aloittanut vuonna 2008 Raksa -valvontahankkeen, joka tavoitteena on harmaan talouden torjunta sekä kilpailuneutraliteetin lisääminen (Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008–2012, 2014). Valvontatoimenpiteet ovat koskeneet urakkaketjujen loppupäätä, sillä harmaa talous liitetään usein pitkiin aliurakointiketjuihin. Tällaisissa tapauksissa pääurakoitsija ei välttämättä edes tiedä, ketkä työskentelevät ketjun loppupäässä. Vaarana on se, että aliurakoitsija jättää arvonlisäverot maksamatta, vaikka pääurakoitsija vähentää aliurakoitsijan laskuttamat arvonlisäverot omassa verotuksessaan.

Rakennusalalla on toimialana todettu olevan huomattava määrä harmaata taloutta (Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008–2012, 2014, 1-3). Tästä syystä rakennusalalle on jatkuvasti tehty enemmän verotarkastuksia, kuin muille toimialoille keskimäärin. Rakennusalan veronvalvontahankkeessa Raksa suoritettiin ajalla 1.1.2008–31.8.2011 reilu 2 500 verotarkastusta. Hankkeen tavoitteena on ollut ulkomaisen työvoiman verovalvonnan kehittäminen, rakennusalan verovalvontaan liittyvän uuden lainsäädännön hyödyntäminen, harmaan talouden torjunta, rakennusalan valvontamenetelmien kehittäminen ja tehostaminen sekä hyväksi havaittujen keinojen ja kokemusten hyödyntäminen valtakunnallisesti.

Hankkeen yhtenä tuloksena voidaan pitää sitä, että harmaan talouden kohteiden määrittelyä pystyttiin tarkentamaan (2014, 1-2). Verotarkastusyksikön tilastoinnissa harmaan talouden kohteeksi määritelty kohde on sellainen, joka täyttää jonkun seuraavista kriteereistä:

- Puuttuva tulo (EVL, ALV)
- Vääränsisältöisiä tositteita, kuittikauppaa
- Tarkastukseen liittyy ennalta ilmoittamaton toimenpide

— Tarkastus on toteutettu poliisihallinnon kanssa.

Tutkimuksen kohdejoukko voidaan ryhmitellä eri ominaispiirteiden perusteella esimerkiksi lyhyen elinkaaren yrityksiin, perusurakointia harjoittaviin, ketjujen alirakkoitsijoihin ja rypäsyhtiöihin (Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008–2012, 2014, 6). Osa kohteista nousi esiin verohallinnon häiriömerkinnöistä, joilla tarkoitetaan ilmoitus- ja maksupuutteita, verovelkaa, arvioverotuksia tai perinnällistä tilaa. Yrityksistä osalla oli myös aikaisempaa valvontahistoriaa. Rakennusalan verovalvonta edellyttää kohdevalinnan analyttistä lähestymistapaa. Kohdevalvonnan määrittelyä helpottavana asiana voidaan pitää sitä, että alalta on saatavilla runsaasti erilaista vertailu- ja valvontatietoa. Lopullinen kohdevalinta tutkimuksessa suoritettiin verovirastoissa, paikallistuntemuksen ja muun tietämyksen perusteella ja myös vihjetietoja hyödynnettiin kohteiden valinnassa.

Viranomais- ja sidosryhmäyhteistyössä mukana olivat Viranomaisyhteistyön kehittämisprojekti, Virke, poliisihallinto ja syyttäjälaitos, ulosottohallinto, työvoimaviranomaiset ja työsuojeluhallinto, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, Tapaturmavaikutusten liitto, Rakennusliitto ry, Rakennusteollisuus RT ry ja Työttömyysvakuutusrahasto (2014, 10–23). Kansainvälisessä yhteistyössä toimittiin Viron verohallinnon kanssa suorittaen kaksitoista yhteistarkastusta, johon sisältyi yhteensä 22 yrityksen verotarkastus (2014, 24–25). Hankkeen aikana virka-apupyynnöjä lähetettiin 142 verotarkastuksen yhteydessä.

Raksa-hanke lähti toimintayksiköissä käyntiin hyvin ja tarkastusten tavoitekappalemäärät ylitettiin vuosittain (2014, 30). Tarkastus kohteiksi valikoitui 1 078 kohdetta (2014, 1-2). Eniten kohteita oli vuonna 2008, jolloin kohteita oli 256 kappaletta. Vähiten kohteita oli vuonna 2010, jolloin kohteita oli 188 kpl. Koko hankkeen aikana harmaan talouden kohteiden osuus kaikista kohdetarkastuksista oli 31 %. Hankkeen tulos veroksi muutettuna teki noin 200 713 000 euroa (2014, 34). Summa koostuu yhteensä verona maksuunpantavaksi esitetyistä euromääristä (esim. ennakonpidätys ja arvonlisävero) ja tulona maksuunpantavista euromääristä (esim. EVL nettopidätykset) 27 %:n verokannalla veroksi muutetut määrät. Maksuunpanojen kertymien seuraaminen koettiin haasteelliseksi ja siksi hankkeen

tuottamien taloudellisten tulosten seuraaminen oli vaikeaa. Hankkeen saaman julkisuuden epäilläään vähentäneen väärinkäytöksiä (2014, 30).

Taulukko 2 Raksa 2008–2012 -hankkeen EVL lisäykset ja vähennykset (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 40)

VUOSI	EVL LISÄYKSET	EVL VÄHENNYKSET	EVL LISÄYKSET / NETTO
2008	29 162 000 €	-7 689 000 €	21 474 000 €
2009	43 123 000 €	-9 491 000 €	33 632 000 €
2010	37 583 000 €	-5 728 000 €	31 855 000 €
2011	43 620 000 €	-11 629 000 €	31 991 000 €
2012	35 556 000 €	-9 684 000 €	25 872 000 €
	189 045 000 €	-44 221 000 €	144 824 000 €

Taulukossa kaksi esitetään EVL -lisäykset, hanke tuotti täten 144 824 000 euron nettolisäyksen tuloihin. Hankkeen ensimmäistä ja viimeistä vuotta lukuun ottamatta vuosittaiset nettolisäykset olivat noin 32 – 33 miljoonaa euroa/vuosi. Tarkastetuista kohteista tehtiin lähes kymmenessä prosentissa rikosilmoitus ja 264 tapauksessa kyse oli törkeästä veropetoksesta. Tarkastuksessa todettiin EVL virheitä 1 901 kappaleessa eli 54 prosentissa hankkeessa tarkastetuista kohteista.

Taulukko 3 Raksa 2008–2012 -hankkeen välitön verotus tulokset (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 32)

VÄLITÖN VEROTUS		
EVL LISÄYKSET		189 045 000 €
EVL VÄHENNYKSET		- 44 221 000 €
ESITYS AVOIMEEN VEROVUOTEEN (KOHDE)	238 KPL	12 533 000 €
PEITELTY OSINGONJAKO		92 056 000 €
ARVIO VÄLITÖN	555 KPL	
EVL KIRJEET MUUT		17 876 000 €
MUU TULOS, VÄLITÖN, TARKASTUSKOHDE	49 KPL	5 385 000 €
MUU VERO VÄLITÖN LISÄTTÄVÄÄ		407 000 €
MUU VERO VÄLITÖN VÄHENNETTÄVÄÄ		- 166 000 €
MUUT VÄLITTÖMÄT LISÄYKSET		1 499 000 €
MUUT VÄLITTÖMÄT VÄHENNYKSET		- 450 000 €
MUU ILMOITUS VEROTUSTA VAREN	2103 KPL	109 933 000 €

Taulukoissa kolme esitetään tulokset välittömän verotuksen osalta kappalemäärinä ja euroina. EVL -lisäykset ja -vähennykset on selvennetty taulukossa kaksi. Peitellyn osingonjaon määrä oli 92 056 000 euroa (2014, 41–43). Eniten peiteltä osingonjakoa esiintyi vuoden 2010 tarkastuksissa; 30 370 000 euroa. Peiteltä osinkoa todettiin neljäsosassa tarkastuksista, noin 27 prosentissa. Arviomaksunpanoesityksiä hankkeen aikana tehtiin 555 tarkastuksessa (2014, 40). Otsikon ”Muu tulos, välitön, tarkastuskohde” sisältää tarkastuskohteelle kohdistuvia välittömän verotuksen muualla tilastoimia tuloksia. Näitä kertyi hankkeen aikana 49 kappaletta, joka oli euromääräisesti 5 385 000 euroa. Tästä summasta lähes puolet 1 047 000 euroa koostui yhdelle kohteelle esitetyistä vähennyskelvottomien tappioiden palauttamisesta tuloon.

”Muut välittömät lisäykset” sisältävät muita kuin Elinkeinotuloverolakiin, Tuloverolakiin ja Maatilatalouden tuloverolakiin liittyviä välittömän verotuksen lisäys ja vähennysesityksiä (2014, 43–44). Näitä esityksiä tehtiin nettomääräisesti 1 499 000

euroa. Lähes koko määrä koostui yhdelle asiakkaalle tehdystä, joka oli suuruudeltaan 1 083 000 euroa, joka koostui kokonaisuudessaan varallisuusverosta.

Taulukko 4 Välillinen verotus (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 32)

VÄLILLINEN VEROTUS		
ALV MAKSETTAVAA		62 119 000 €
ALV PALAUTETTAVAA		- 7 515 000 €
SITOUUMUKSET	72 KPL	1 451 000 €
ESTETTY ARVONLISÄVEROPALAUTUS	12 KPL	264 000 €
ARVIO ALV	446 KPL	
MUU TULOS, VÄLILLINEN, TARKASTUSKOHDE	162 KPL	13 598 000 €
MUUT VÄLILLISET MAKSETTAVAA		316 000 €
MUUT VÄLILLISET PALAUTETTAVAA		- 2 000 €
ALV REKISTERISTÄ ESITETTY POISTETTAVAKSI	31 KPL	

Taulukon neljä sisältöä avataan paremmin taulukoilla viisi, kuusi ja seitsemän avulla. Näiden avulla pystytään paremmin havainnollistamaan lukujen sisältö ja muodostuminen.

Taulukko 5 Raksa 2008–2012 –hankkeen arvonlisäveron määrät (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 40)

VUOSI	ALV MAKSETTAVAA	ALV PALAUTETTAVAA	ALV NETTO
2008	13 403 000 €	-1 295 000 €	12 108 000 €
2009	14 941 000 €	-1 538 000 €	13 403 000 €
2010	13 602 000 €	-1 194 000 €	12 408 000 €
2011	10 170 000 €	-1 538 000 €	8 633 000 €
2012	10 003 000 €	-1 951 000 €	8 052 000 €
	62 119 000 €	-7 515 000 €	54 603 000 €

Taulukossa viisi esitetään hankkeen ajalta maksettavan arvonlisäveron nettomäärä, joka oli 54 603 000 euroa. Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus otettiin käyttöön 1.4.2011. Taulukossa ”ALV maksettava” kohta tarkoittaa yritysten myynnistä koostuvaa tilitettävän arvonlisäveron määrää. ”ALV palautettava” tarkoittaa arvonlisävero vähennykseen oikeuttavien ostojen arvonlisäveroa. ”ALV netto” koostuu näiden kahden summan erotuksesta. Taulukosta seitsemän voi todeta, ettei käännetyn verovelvollisuuden myötä aiheutunut dramaattista makset-

tavan arvonlisäveron määrän romahtamista. Palautettavankaan arvonlisäveron määrä ei lähtenyt suureen euromääräiseen nousuun, vaikka käännetty verovelvollisuus onkin lisännyt negatiivisten arvonlisäverojen tilitystä yrityksille. Kuitenkin suurempaa vaihtelua oli palautettavan arvonlisäveron osalta. Arvonlisäverolla kerätty nettosumman todetaan pienentyneen muutoksen myötä.

Taulukko 6 Raksa 2008–2012 –hankkeen sitoumukset (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 46)

VUOSI	SITOUMUKSET €	SITOUMUKSET / KPL
2008	67 000 €	5
2009	258 000 €	21
2010	357 000 €	21
2011	265 000 €	8
2012	504 000 €	17
	1 451 000 €	72

Arvonlisäverolain (1993/1501) 180 §:n mukaan verovirasto voi jättää jälkiverotuksen toimittamatta, jos veron maksamatta jääminen tai liian suuri palautus johtuu sellaisesta virheestä, jonka johdosta toisen verovelvollisen maksettavaksi on tullut liikaa veroa tai vero on jäänyt palauttamatta. Edellytyksenä on, että verovelvollinen esittää palautukseen oikeutetun antaman sitoumuksen, jossa tämä luopuu oikeudestaan palautukseen. Taulukosta kuusi selviää, että hankkeen aikana sitoumuksia tehtiin yhteensä 72 kappaletta ja niiden suuruus arviolta oli 1 451 000 euroa.

Taulukko 7 Raksa 2008–2012 –hankkeen arvonlisäveron palautukset (Karvonen, M. & Muinonen, P. 2014, 47)

VUOSI	ESTETTY PALAUTUS / KPL	ESTETTY PALAUTUS €
2008	4	140 000 €
2009	4	66 000 €
2010	1	17 000 €
2011	3	40 000 €
2012	0	0 €
	12	264 000 €

Taulukossa seitsemän esitetään arvonlisäverojen palautusten euromäärät ja lukumäärät hankkeen aikana. Väärin perustein palautettavaksi haettuja arvonlisäverojen palautuksia estettiin 12 tapauksessa, yhteensä 264 000 euroa.

Hankkeen tuloksena valmistui 3 525 verotarkastuskertomusta (2014, 2-3). Tavoitteeksi oli asetettu 2 000 tarkastusta. Harmaata taloutta löytyi lähes joka kolmannessa kohteessa. Harmaan talouden yrityksistä 90 prosenttia on yrityksiä, joiden liikevaihto oli alle 6 miljoonaa euroa. Mustia palkkoja löytyi liki 220 000 000 euron arvosta ja kirjanpidon ulkopuolelle jääneitä palkansaajia 4 857 kappaletta. Vääräsisältöisiä tositteita löytyi 112 000 000 euron arvosta. Ennakonperintälain mukaisia ilmoituksia verotusta varten oli 11 584 kpl, niiden arvo 104 700 000 euroa ja välittömän verotuksen tulokset oli 134 500 000 euroa.

Hankkeen tarkastuksen kohteena tarkastetuista yrityksistä oli ulkomainen yhtiö tai sen Suomessa sijaitseva sivuliike 41 kappaleessa (Harmaa talous 2011, 9). Suurin osa tarkastetuista yhtiöistä toimii Suomessa, mutta yritykset olivat tulkinneet itse, ettei heille muodostunut kiinteää toimipaikkaa Suomeen, jolloin yhtiöt eivät olleet maksaneet juurikaan veroja Suomeen. Verotarkastuksessa kuitenkin on katsottu, että yhtiöille oli muodostunut kiinteä toimipaikka Suomeen. Tästä syystä yhtiöille esitettiin maksuunpantavaksi elinkeinoveroa Suomesta saaduista tuloista, arvonlisäveroa Suomessa myydyistä rakennuspalveluista sekä ennakonpidätyksiä, lähdeveroja ja työnantajan sosiaaliturvamaksuja Suomessa työskentelyyn perustuvista palkoista. Mikäli ulkomaiselle yhtiölle ei muodostu kiinteää toimipaikkaa Suomeen, ei sillä ole Suomessa työnantajavelvollisuuksia. Verotarkastuksissa ilmeni useita tapauksia, jossa suomalainen henkilö oli harjoittanut rakennusalan toimintaa virolaisen yrityksen kautta. Yhtiö ei ollut ilmoittanut Suomen verohallinnolle, vaikka yhtiön koko toiminta oli ollut Suomessa ja yhtiön suomalainen johtohenkilö on asunut Suomessa ja johtanut tätä toimintaa. Harmaata taloutta havaittiin tarkastuksessa 42 % kaikista ulkomaisista yhtiöistä (Karvonen & Muinonen 2014, 61)

Euromääräisiä tavoitteita Raksa-hankkeelle ei asetettu, vaan tavoitteet olivat yleisen tason tavoitteiden lisäksi tarkastusten osalta lukumääräisiä ja erityyppisten valvontatoimenpiteiden suorittamiseen liittyviä (2014, 2-3). Hankkeella nähtiin olleen vaikutusta harmaan talouden torjunnassa ja kilpailuneutraliteetin parantamisessa. Kuitenkaan yksi hanke ei pysty yksinään kitkemään harmaata taloutta mil-

tään toimialalta. Hankkeen johdosta kiinnijäämisen riski on kasvanut, vaikka hankkeen kattavuutta voidaan pitää suhteellisen pienenä asiakasjoukon laajuuteen nähden. Hankkeen aikana kasvatettiin tietämystä alasta ja siihen liittyvistä riskeistä ja ilmiöistä. Toimialalta saatavien vertailutietojen keruuta kehitettiin ja uusia reaaliaikaisia verovalvontakeinoja hyödynnettiin. Hankkeen ansiosta myös sidosryhmäyhteistyötä pystyttiin parantamaan ja kehittämään.

Rakennusalan valvontahankkeen loppuraportissa (Karvonen & Muinonen 2014, 72–75) on todettu, että rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden lakimuutos ns. kuittikaupassa on osoittanut toimivuutensa. Perättömiä kuitteja rakennusosalalla liikkuu yhä, lakimuutoksen ei tätä sinällään odotettu ratkaisevan, mutta osassa todetuissa kuittikauppatilanteissa ei enää ollut arvonlisäveroa lakimuutoksen soveltamisen jälkeisellä ajalla. Tällöin perättömän kuitin arvonlisäverovähennyksestä saatava välitön hyöty poistuu. Tarkastus- ja kenttähavaintojen mukaan rakentamispalveluiden käännetyn arvonlisäveron säännösten sisäistäminen ja niiden soveltaminen yrityskehityksessä on sujunut hyvin.

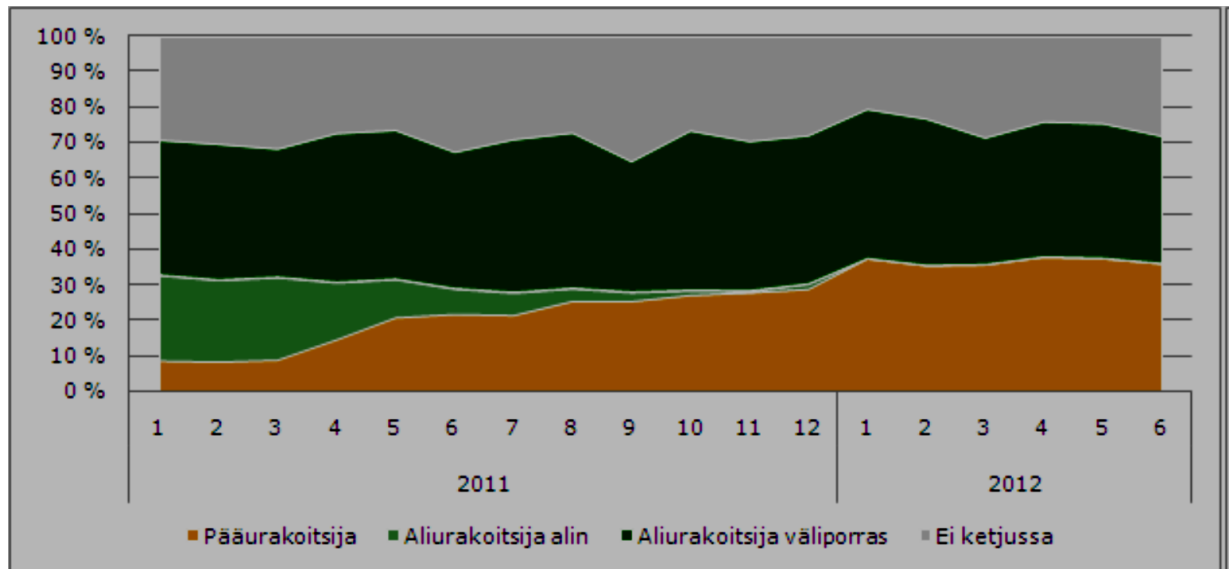
Johtopäätöksenä tutkimuksessa todetaan, että tarkastusten tehostaminen tapahtuisi reaaliaikaisuutta lisäämällä, tarkastajien osaamisen kehittämisellä ja keskitämisellä, tarkastuskohteiden onnistuneella valinnalla ja eri viranomaisten yhteistyöllä (2014, 3-4).

5.3 Harmaan talous -tutkimustuloksia

Harmaan talouden selvitysyksikön selvityksessä ”Rakentamispalvelujen käännetyn verovelvollisuuden vaikutukset” (2012, 2) esitetään saavutetuista hyödyistä seuraavia tuloksia. Tutkimustilanteessa käännetty arvonlisäverovelvollisuus oli ollut käytössä puolitoista vuotta. Tutkimuksessa todettiin, että järjestelmä on toiminut melko hyvin. Systemaattista veronkiertoa tai uusia harmaan talouden ilmiöitä ei ollut tutkimuksessa havaittu ja verouudistus oli kasvattanut arvonlisäveron tuottoa ainakin 75 miljoonaa euroa.

Selvityksestä ilmenee, että keskimäärin 30 000 yritystä on kuukausittain ilmoittanut käännetyn verovelvollisuuden alaisia rakentamispalvelun ostoja tai myyntejä Ve-

rohallinnolle. Vuoden 2012 kesäkuuhun mennessä rakentamispalvelun ostoja ja myyntejä oli ilmoitettu molempia noin 9 360 miljoonaa euroa. Selvityksessä rakentamisen toimialan yritykset jaettiin urakkaketjun mukaisiin rooleihin. Rooleja oli neljä: pääurakoitsijat, väliportaan aliurakoitsijat, alimman portaan aliurakoitsijat ja urakkaketjuun kuulumattomat yritykset. Roolien perusteella voitiin havaita, miten käännetty verovelvollisuus on muuttanut urakkaketjun eri osiin sijoittuvien yritysten arvonnäköveron ilmoittamista.

Kuvio 5 Maksettavan veron jakautuminen roolien kesken 1/2011-6/2012 (2012, 5)

Tuloksista voidaan todeta, että ne olivat odotetun kaltaisia (2012, 2). Verojen maksaminen on siirtynyt urakkaketjussa pääurakoitsijoille ja alimman portaan aliurakoitsijoiden osuus maksettavasta arvonnäköverosta supistui vuoden 2012 alussa nollaan ja kääntyi sen jälkeen odotetusti negatiiviseksi. Ketjuun kuulumattomien yritysten tai väliportaan urakoitsijoiden tilanne kokonaisuudessa ei ole muuttunut. Roolijaosta huomataan, kuinka verouudistus on muuttanut urakkaketjun eri osiin sijoittuvien yritysten arvonnäköveron tilittämistä. Tilastollisesta tarkastelusta voidaan todeta, että pääurakoitsijat ovat pääosin hoitaneet velvoitteensa.

Verotarkastuksessa tehdyt havainnot osoittivat, että käännetyn verovelvollisuuden käyttöönotto on sujunut varsin hyvin (Rakentamispalvelujen käännetyn verovelvollisuuden vaikutukset 2012, 2-4). Virhetilanteita on syntynyt pääasiassa tahattomasti ilmoitus ja menettelytapapuuutteina tai – virheinä. Eniten veroon vaikuttavia

virheitä havaittiin ostojen arvonlisäveron käsittelyssä, käännetyn verovelvollisuuden piirissä olevat ostot oli kirjattu virheellisesti tavanomaisille vähennystilille ja perusrakoinnin oman käytön verotuksessa virheitä havaittiin. Lakimuutos on tarkastusten perusteella toiminut odotusten mukaisesti, eikä systemaattista veronkiertoa tai uusia harmaan talouden ilmenemismuotoja liittyen rakentamispalvelujen käännettyyn verovelvollisuuteen ilmennyt.

Harmaa talous 2012 (7-11) -selvityksessä esiin nousee rekisteröimättömien yritysten olevan ongelma. Keskeinen ongelma rekisteröimättömien yritysten toiminnassa ovat puutteelliset verovastuu- ja rekisteröitymissäännökset, joiden vuoksi viranomaisten on hankala valvoa yritysten toimintaa. Rakennusalalla näitä haasteita on pyritty helpottamaan työntekijöiden veronumerolla, joka otettiin käyttöön syyskuussa 2012. Kiinteä toimipaikka asettaa suomalaiset ja ulkomaalaiset yritykset samalla viivalle. Ulkomainen yritys voi toimia Suomessa pitkään ilman, että sen toiminta tulee veroviranomaisten tietoon. Mikäli yritys ei anna säädettyjä ilmoituksia palkoista, voivat myös työntekijät jäädä verottamatta ja eläkevakuutusmaksut maksamatta. Veronumero tuo tietoon yhteisillä rakennustyömailla työskentelevät kotimaiset sekä ulkomaisetkin henkilöt, mutta sen perusteella ei kuitenkaan saada selville työntekijöiden työskentelyn kestoa ja palkan määrä. Veronumeron käyttöönotto ei yksistään mahdollista tehokasta valvontaa, vaan myöhemmin toteutettava työntekijä- ja urakkatietojen ilmoittamismenettely täydentäisi kokonaisuutta.

Harmaa talous 2012 (14–17) -selvityksestä voidaan todeta, että verovelkaa rakentamistoimialan yrityksistä on yli neljäsosalla joulukuussa 2011. Harmaan talouden kiinnijäämisriskiä ja viranomaisten reagointivalmiutta nostettiin kyseisenä vuonna erityisesti rakennusalalla, jossa harmaata taloutta esiintyy eniten. Tilaajavastuun muutokset tulivat voimaan syyskuussa 2012, mikä lisäsi yritystoiminnan läpinäkyvyyttä ja yritysten omia valvontamahdollisuuksia yhteistyökumppaneihin.

Tutkimuksessa Harmaa talous 2013 (6-8) todetaan, että useimmilla toimialoilla, joille rakentamispalvelun käännettyä verovelvollisuutta oli sovellettu, nähtiin lain vaikutuksen olleen pieni. Tutkimuksessa oli mitattu vaikutusta vain rakentamisen toimialan osalta. Lainmuutoksen vaikutuksen mittausta suoritettiin kahdessa osassa: maksetun veron ja ilmoitetun veron avulla ja toisaalta ilmoitetun veron avulla. Mitauksena ja kriittisen tarkastelun jälkeen selvityksessä arvioitiin lainmuutoksen

lisänneen verotuottoa ainakin 75 miljoonaa euroa. Tutkimuksessa todettiin, että yrityksissä, joissa harmaata taloutta esiintyy, on lähes poikkeuksetta kevyt tasarakenne. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksessä ei ole taseessa näkyvää omaisuutta. Kun näkyvää omaisuutta ei ole, tällöin verojen ja maksujen katteeksi ei löydy varoja myöskään siinä tapauksessa, jos yritys jää kiinni laittomasta toiminnastaan.

Suurena alaa koskevana muutoksena voidaan pitää huhtikuussa 2013 hallituksen esityksen (HE 92/2012) hyväksyntää, joka koskee työntekijöiden ja rakennusurakoitien kuukausittaista ilmoittamismenettelyä. Heinäkuussa 2014 rakennustyömaille otettiin käyttöön työntekijöitä ja rakennusurakoita koskeva erityinen ilmoitusvelvollisuus. Menettelyssä päätoteuttajan tulee ilmoittaa Verohallinnolle kuukausittain tiedot työmaalla työskentelevistä työntekijöistä ja muista suorituksensaajista. Myös jokaisen tilaajan tulee ilmoittaa omat aliurakkansa kuukausittain Verohallinnolle. Muutosten myötä tilaajalla on velvollisuus ilmoittaa kuukausittain tiedot esimerkiksi siitä, keneltä rakentamispalvelua on tilattu, mikä on urakan kokonaismäärä, paljonko kyseessä olevan kuukauden aikana yritys on laskuttanut tilaajalta suorituksia ja mikä on työn arvioitu kesto. Tiedonantovelvollisuus koskee myös omakotitalorakentamista sekä muuta yksityishenkilön lukuun tapahtuvaa rakentamis- tai korjaustyötä, jos työtä varten on haettava rakennuslupa. Yksityishenkilön on annettava tieto muun muassa rakentamistyön suorittaneesta yrityksestä ja työntekijöistä sekä näille maksetuista palkoista ja muista vastikkeista.

Tämä uudistus yhdessä veronumerouudistuksen ja julkisen veronumerorekisterin kanssa takaavat Verohallinnolle edellytykset valvoa reaaliaikaisesti, milloin esimerkiksi ulkomaiselle yhtiölle muodostuu kiinteä toimipaikka ja siten verovelvollisuus Suomeen (Harmaa talous 2013, 11). Tietoja hyödynnetään työntekijöiden verovelvollisuuden syntymisen valvonnassa ja mahdollisuus pimeään työvoiman käyttöön tai lakisääteisten velvoitteiden laiminlyömiseen vähenee. Täten myös mahdollisuus saada epärehellisellä menettelyllä kilpailuetua pienenee.

5.4 Rakennusteollisuuden tutkimuksen tulokset

Rakennusteollisuuden teettämään kyselyyn käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennusalalla vastasi yhteensä 286 yritystä (Rakennusteolli-

suus RT:n kysely käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennusalaan – yhteenveto tuloksista 2012, 1-6). Yritysten mielestä ongelmia aiheuttavat järjestelmään liittyvät tulkintaepäselvyydet ja niistä aiheutuvat veroriskit. Eniten ongelmia oli aiheuttanut rakentamispalvelujen määrittely. Toiseksi eniten ongelmia on aiheuttanut tilanne, jolloin myydään samalla sekä tavaraa että palvelua tai kah-ta eri palvelua. Kolmanneksi eniten ongelmia on havaittu aiheuttavan kiinteistön määrittely. Alv-palautusten pitkiä odotusaikoja ja niistä aiheutuvia maksuvalmiuden heikentymisiä pidettiin hankalina. Järjestelmän suurimpina epäkohtina talonraken-nusalan, infra-alan ja rakennusmateriaaliteollisuuden yrittäjät ovat pitäneet seu-raavia; tulkintavaikeudet käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamisessa, väärin laintulkintojen aiheuttama veroriskin kasvu ja hallintokustannusten kasvu. Erityisaloilla epäkohtia olivat tulkintavaikeudet käännetyn arvonlisäverovelvollisuu-den soveltamisessa, maksuvalmiuden huonontuminen ja väärin laintulkintojen aiheuttama veroriskien kasvu

Yrittäjien arvioidessa, mitä hyötyjä he ovat katsoneet käännetyn arvonlisäverojär-jestelmän tuoneen, 53 prosenttia yrityksistä arvioi, että menettelystä ei ole mitään hyötyä. Vastaajista harmaan talouden katsoi heikentyneen 31 prosenttia talonra-kentajista, 43 prosenttia erityisaloista, 30 prosenttia infra-alasta ja 31 prosenttia metalliteollisuudesta. Vain 21 prosenttia yrityksistä katsoo, että valtion verotulot kasvavat, ja markkinoiden tervehtymiseen uskoo vain 14 prosenttia yrityksistä. Yritykset toivoivat, että verohallinto parantaa ohjeistusta ja että väärän laintulkinnan veroriskiä ja verotilin seuraamusmaksuja tulisi pienentää. Vastaajista 44 pro-sentin toivoi, että käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä luovuttaisiin. Kuukausit-taista alihankintatietojen ilmoittamista on myös kritisoitu. Yrittäjät olivat kuitenkin sitä mieltä, että monet asioista oli jo selkeentyneet verrattuna siihen, kun järjes-telmä tuli voimaan. Useimmissa yrityksissä käännetyn arvonlisäveron kanssa pär-jätään hyvin.

Rakennusteollisuus on myös esittänyt mielipiteitä käännetyn verovelvollisuuden toimivuudesta erilaisissa artikkeleissa. Rakennusteollisuus RT:n työmarkkinajohta-ja Tapio Kari esittää Talouselämän (3/2011) artikkelissa, ettei käännetty verovel-vollisuus poistaisi harmaata taloutta monimutkaisuutensa vuoksi. Hän arvioi vero-muutoksen aiheuttavan maksuvalmiuden kiristymistä, koska yrittäjät laskuttavat

arvonlisäveron verran vähemmän, mutta maksavat omien tarvikehankintojensa yhteydessä arvonlisäveroa ja saavat siitä palautuksen tai hyvityksen toisinaan vasta noin kahden kuukauden kuluttua. Karin mukaan uudistus ei tule poistamaan harmaata taloutta rakennusosalta ilman muita tiukempia toimia. Hän arvioi, että rehelliset yritykset voivat joutua uudistuksen vuoksi pulaan.

Talouselämän (5/2012) yrittäjiin kohdistettu haastattelu esittää positiivista tietoa veromuutoksesta. Haastattelusta selviää, että käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönotto on parantanut luotettavien aliurakoitsijoiden mahdollisuuksia kilpailla alalla. Veromenettely on parantanut yritysten mahdollisuuksia kilpailla urakatarjouskilpailussa ja arvonlisäveropalautukset ovat toimineet pääosin nopeasti. Yritykset ovat arvioineet, että haitat maksu- ja kirjanpitojärjestelmämuutosten tekemisissä on ollut vähäistä verrattuna järjestelmästä saatavaan hyötyyn. Rakennusteollisuus RT on arvostellut käännettä arvonlisäveroa, koska se aiheuttaa yrittäjille paljon työtä, jonka hyödyistä ei ole ollut näyttöä. Talous elämän artikkelin perusteella yrittäjät ovat kokeneet käännetyn arvonlisäveron hyödyt suuremmiksi kuin haitat.

Rakennusteollisuus esittää artikkelissaan (3/2014), että talousrikollisuuden torjunnassa oltaisiin ottamassa takapakkia. Rakennusteollisuus RT ja rakennusalan muut etujärjestöt ovat pettyneet tilaajavastuulain muutostarpeita selvittäneen työryhmän esityksiin tilaajavastuulain muuttamiseksi. RT:n työmarkkinajohtaja Tapio Kari toteaa artikkelissa, että ”Huonoin muutos on poistaa tilaajilta velvollisuus valvoa sopimussuhteen aikana ulkomaisen työvoiman todistuksia sosiaaliturvasta. Lisäksi työryhmä sallisi sopimuksen tekemisen sellaisen urakoitsijan kanssa, jolla on verovelkaa ilman maksusuunnitelmaa”. Loppuraportin ehdotukset tekisivät harmaata taloutta harjoittavien yritysten toiminnasta huomattavan helppoa. Lakia esitetään muutettavaksi siten, että tilaajalla ei olisi urakan aloittamisen jälkeen velvollisuutta valvoa lähetettyjen työntekijöiden todistuksia kuulumisesta lähtömaan sosiaaliturvaan. Vastuu todistusten hankkimisesta jäisi tällöin yksinomaan ulkomaisen työnantajan vastuulle. Kiinnijäämisriski alenisi lähelle nollaa ja yrittäjien käyttäessä vakuuttamattomia työntekijöitä säästäisi harmaan talouden yrittäjä täten neljänneksen henkilöstökuluista. Työryhmän esityksessä verovelka ei olisi enää sopimuksenteon este. Nykykäytännön mukaan alihankintayrityksen tulee

tehdä maksusuunnitelma verovelosta verohallinnon kanssa ennen kuin sopimusta voidaan tehdä. Työryhmän esityksessä tilaajayritys voisi tehdä sopimuksen myös sellaisen alihankintayrityksen kanssa, jolla on verovelkaa, mutta ei maksusuunnitelmaa sen hoitamiseksi, myöskään verovelan määrästä ei tarvitse välittää, riittää kun tietää verovelan määrän.

5.5 ”Luotettava laatutyömaa” -hanke

Rakennusalan torjuu nyt yhdessä harmaata taloutta (Talouselämä, 5/2014). ”Luotettava Laatutyömaa” on rakennusalan eri osapuolten luoma uusi hanke.

Hankkeeseen on koottu yhteen rakennusalalla käytössä olevia työkaluja ja hyväksi todettuja käytäntöjä harmaan talouden torjunnassa (5/2014). Hankkeen tavoitteena on muodostaa alalle standardi. Yrityksen halutessa ”Luotettava Laatutyömaa” -nimikkeen on yrityksen täytettävä seuraavat vaatimukset: työmaan on lähetettävä säännöllisesti urakkatiedoista ilmoitus Verohallinnolle, työmaalla tulee olla käytössä sähköinen kulunvalvonta. Mikään työmaalla toimiva työnantajayritys ei saa olla Rakennusliiton saartolistalla. Työmaalla on huolehdittava työturvallisuudesta ja kaikkien toimijoiden tulee olla RALA-päteviä tai kuuluttava vähintään ”Luotettava Kumppani” -ohjelmaan tai hankkeessa on käytettävä RALA- projektipalautetta.

”Luotettava laatutyömaa” -hankkeen tavoitteena on vähentää harmaata taloutta, lisätä yhteiskuntavastuullisuutta ja parantaa työn laatua (RALA – työkaluja laatutyöhön). Näiden kautta katsotaan, että hankkeessa toimivien yritysten aikaa ja rahaa säästyy ja tuottavuus paranee. ”Luotettava laatutyömaa” – hanke haluaa lisätä luotettavuutta, vastuullisuutta ja osaamista rakennusalalla.

RALA-pätevyys myönnetään yritykselle, joka on soittanut omaavansa riittävän teknisen osaamisen ja riittävät resurssit (RALA – työkaluja laatutyöhön). Yrityksen tulee olla hoitanut yhteiskunnalliset velvoitteensa ja tilinpäätöstietojen tulee olla kunnossa. RALA-pätevien yritysten tiedot ovat nähtävissä RALA:n internetsivuilla, palvelu on avoin kaikille käyttäjille. Yrityksiä voi hakea rekisteristä yrityksen nimen, päätoimialan, toimialueen, myönnetyn toimialapätevyyden tai Y-tunnuksen perusteella. Rekisteristä voi tarkistaa myös yritysten tilaajavastuulain tiedot.

RALA-projektipalautteen avulla rakennusprojektin osapuolet voivat antaa toisilleen palautetta projektin aikana ja sen päätyttyä (RALA – työkaluja laatutyöhön). Palautteen avulla rakentamisen ketjun eri toimijat, tilaajat, rakennuttajat, suunnittelijat ja urakoitsijat voivat kehittää toimintaansa ja varmistaa hankkeiden sujuvan toteutuksen. Luotettava laatutyömaa kokoaa yhteen rakennusalalla jo käytössä olevia työkaluja ja hyviä käytäntöjä harmaan talouden torjuntaa, vastuulliseen toimintaan ja laadun hallintaan. RALA:n palveluiden avulla parannetaan rakennusalan toimintaa, lisätään terveen kilpailun edellytyksiä ja vähennetään harmaata taloutta.

6 Tutkimusaineisto ja menetelmä

Tässä luvussa esitellään valittu tutkimusmenetelmä ja tutkimuksessa käytetty empiirinen aineisto, sekä miksi kyseiseen tutkimusmenetelmään päädyttiin. Tutkimuksen tavoitteena on ilmiön kuvaus käytännössä, ymmärryksen syventäminen ja ilmiön tulkinta.

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus (Puusa & Juuti 2011, 47–48). Kvalitatiivisen tutkimusotteen valintaan vaikutti tutkimuksen aihe eli tutkittava ilmiö sekä määrä ja laatu. Kvalitatiivisen tutkimuksen tunnuspiirre on todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivisuuden korostaminen.

Tutkimusmenetelmä keskittyy tarkastelemaan yksittäisiä tapauksia ja tutkimuksessa oleellista on osallistuvien ihmisten näkökulman korostaminen ja tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa (2011, 47–48). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääosassa ovat tutkittavan kokemukset tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksen tehtävänä antaa tulkinta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Kohteena on tajunnallinen ilmiö, jossa tieto tulee ihmisen kokemuksesta.

Tutkimukselle luonteenomaisena voidaan pitää pyrkimystä liittymään aikaisempaan tutkittavasta ilmiöstä vallitsevaan tietoon (2011, 49). Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kokonaisvaltaisen, holistisen ymmärryksen tuottaminen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja täten esittää tulkinta, joka johtaa ilmiön uudelleentarkasteluun, mikä puolestaan johtaa ymmärryksen syvenemiseen ja uuden tulkinnan luomiseen.

6.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty haastattelemalla kyselyn muodossa rakennusalan yrittäjiä, jotka toimivat aliurakoitsijoina ja pääurakoitsijana. Tutkimukseen aineistona on myös alan yrittäjän liikevaihtotietoja vuosilta 2009 – 2013.

Tutkimuksessa on täten yritysten liikevaihtoja ennen verouudistusta ja verouudistuksen jälkeen. Liikevaihtotietojen avulla pyritään selvittämään, onko yrittäjien liikevaihdon määrä muuttunut verouudistuksen myötä. Liikevaihdosta selvitetään tulojakauman muodostumista käänteisen menettelyn piiriin kuuluvan myynnin ja tavallisen arvonlisäveromenettelyn piiriin kuuluvan myynnin välillä. Harmaan talouden yleisin muoto on tulojen kirjaamatta jättäminen ja tällä tavalla voidaan joutaa tietoa, onko tuloissa ilmennyt muutosta uudistuksen myötä. Yrittäjille kohdistetussa kyselyssä esiinnousseisiin laintulkinnallisiin on saatu selvitys Verohallinnon edustajalta. Tutkimuksessa on laadittu huolellinen analyysi pienestä tapausjoukosta.

Tutkimukseen kuuluu myös työn alussa esitetty teoria, jossa perehdytään käsitteisiin ja syvennetään esiymmärrystä valitusta kohdeilmioistä. Kirjallisuusvaihe luo teoreettisen perustelun, jolla pystytään tuomaan esille olemassa oleva tieto sekä millaiset näkökulmat ovat jääneet huomioitta aikaisimmissa tutkimuksissa. Teoriavaiheessa kerättyjen tietojen ja laadullisen menetelmän kautta kerätyn tiedon avulla voidaan täten vertailla ja tuottaa tutkimustuloksia.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä, että valitaan harkinnanvaraisesti pieni määrä tapauksia (Puusa & Juuti 2011, 55). Tutkimukseen on valittu mukaan henkilöitä, joiden tietämys tutkittavasta ilmiöstä on mahdollisimman suuri ja henkilöillä on kokemusta tutkittavasta asiasta tai jotka muuten edustavat jotain tiettyä ryhmää, joka on tutkimuksen tarkoituksen kannalta relevantti. Laadullisessa tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeintä on tieteellisyyden laatu, jolloin laadullisen tutkimuksessa olennaisinta on kyky tulkita valittuja tapauksia ja tehdä niiden perusteella käsitteellisiä yleistyksiä.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaiheiston keruumetodina käytetyimpiä ovat erilaiset haastattelutyypit (2011, 73). Haastattelu menetelmänä on tietoisuuden ja ajattelun sisältöihin kohdistuva. Haastattelun tavoitteena on kerätä aineisto, jonka avulla on mahdollista tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia uskottavia päätelmiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävä on tulkita toisten tekemiä tulkintoja. Tässä tutkimuksessa tulkitaan yrittäjien tekemiä tulkintoja liittyen käännettyyn arvonlisäverovelvollisuuteen. Haastatteluiden avulla kerätty aineisto muodostuu näytteeseen valittujen henkilöiden tekemistä tulkinnoista ilmiöstä. Tutkimus esittää

analyysin näistä ajatuksista, kokemuksista ja käsityksistä. Voidaan todeta tutkimuksen sisältävän tutkittavien tuntoja. Tutkimusta voidaan pitää sosiaalisena konstruktiona, joka syntyy eri toimijoiden sekä tutkimuskohteena olevan ilmiön välisen interaktion kautta. Haastattelun avulla tutkimukseen saadaan mukaan subjektiivinen kokemus.

Tutkija toimi haastattelijana. Haastateltaviksi on valittu henkilöitä, joilla tiedetään olevan kokemusta tulkittavasta ilmiöstä tai tietoa aiheesta, jolloin puhutaan tarkoituksenmukaisesta harkinnanvaraisesta näytteestä (2011, 75–77). Haastattelu sopii ilmiöiden tutkimiseen, koska tutkija pystyy rakentamaan esiyymmärryksensä teoriaan ja pystyy teorian valossa rakentamaan tutkimuksen edellyttämät abstraktiot. Haastattelussa keskeisintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta ja monipuolinen kuva kohteena olevasta ilmiöstä.

Tutkimus toteutettiin pääasiassa puolistrukturoituina haastatteluina. Yrittäjiin kohdistuvassa haastattelussa kysymykset annettiin haastateltaville paperilla. Haastattelumenetelmään päädyttiin, koska valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi tarvittiin avoimia kysymyksiä, jotta kokemuksia sekä mielipiteitä saatiin paremmin nostettua esille. Yrittäjien haastattelu toteutettiin osin strukturoituna ja osin puolistrukturoituna. Verohallinnon edustajalle tehty haastattelu suoritettiin yrittäjiin kohdistuneen haastattelun perusteella puolistrukturoidulla menetelmällä. Verohallinnolle esitetyt kysymykset perustuivat alan yrittäjien haastattelussa nousseisiin lain aiheuttamiin epäkohtiin. Haastattelumenetelmään päädyttiin, koska valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut käytössä ja kysymykset olivat tulkinnallisia, jolloin kirjallisen vastauksen katsottiin antavan tarkoituksen kannalta relevantin tutkimusaineiston.

Tutkimuskohteena oleva ilmiö tuki kvalitatiivisen tutkimusotteen valintaa, koska tutkimuksessa on tarkoitus selvittää henkilöiden käsityksiä ja kokemuksia käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta. Tutkimuksen aineistona on myös alan yrittäjien liikevaihtotietoja eri vuosilta, josta voidaan johtaa tietoa kokemusten vastavuudesta todellisuuteen. Tutkimusaineistona käytetään täten myös valmiita aineistoja, jotka tukevat aineiston relevanttisuutta ollessaan tutkijasta riippumattomia aineistoja (Puusa & Juuti 2011, 56). Tutkimuksessa on oleellista osallistuvien ihmisten näkökulman tavoittaminen, on tarkoituksenmukaista suosia menetelmiä,

joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät hyvin esille. Tästä syystä haastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi.

6.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Tutkimuksen reliabelisuus pyrittiin saavuttamaan esittämällä aineiston keruu mahdollisimman tarkasti ja näin varmistettiin, että tutkimus olisi toistettavissa. Tutkimus voidaan todeta reliabeliksi, mikäli kaksi tutkijaa päätyy samankaltaiseen tulokseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 213).

Tutkimuksen validiudella tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä, mittaria tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa halutaan mitata (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 213). Validiutta mitataan ennustevalidiuden näkökulmasta, joka tarkoittaa myöhemmin tehtävien tutkimusten tulosten ennustettavuutta nyt tehdyn tutkimuksen perusteella. Validiutta mitataan myös tutkimusasetelman näkökulmasta, mutta se ei ole nyt tehdyn laadullisen tutkimuksen kannalta merkityksellinen. Validiutta mitataan myös rakennevalidiudella, joka tarkoittaa sitä, että koskeeko tehty tutkimus sitä, mitä sen on oletettu koskevan, käytetäänkö tutkimuksessa käsitteitä, jotka heijastavat tutkittavaan ilmiöön.

Tutkimuksessa kyselyhaastatteluita tehtiin yhteensä 13 kappaletta. Tämän määrän voidaan katsoa luotettavuuden kannalta sopivaksi tämän mittakaavan tutkimuksessa. Haastateltavat yritykset valittiin sen perusteella, että yrityksillä on tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Kaikki haastateltavat ovat oman asemansa puolesta työsään tekemisissä tutkittavan ilmiön eli rakennusalan käänteisen arvonlisäverovelvollisuuden kanssa.

Haastattelut toteutettiin kirjallisena kyselynä ja yritykset vastasivat kyselyyn tutkijan läsnä ollessa. Tämän antoi mahdollisuuden tietojen täydentämiseen ja selventämiseen pikaisesti kyselyn jälkeen. Lisäkysymyksiä esitettiin, mikäli sen katsottiin olevan tiedonkeruun kannalta tarpeellista. Aineiston käsittely ja analysointi aloitettiin pian aiheiston keruuvaiheen jälkeen. Aineiston analysoinnin jälkeen aineistosta pyrittiin luomaan kokonaiskuva ja löytämään säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia.

7 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen avulla kerätty aineisto ja esitetään tutkimuksen tulokset. Yrittäjiin kohdistunut tutkimus toteutettiin haastattelulomakkeilla (liite 1). Kysymykset pohjautuvat teoriaan sekä opinnäytetyön päätavoitteeseen selvittää, onko rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus vaikuttanut harmaaseen talouteen yrittäjien mielestä sekä selvittää mitkä ovat käännetyn verovelvollisuuden vahvuudet ja heikkoudet. Verohallinnon edustajan haastattelu suoritettiin sähköpostitse lähetetyllä kyselyllä (liite 2). Kysymykset pohjautuvat työn teoriassa nousseisiin tulkintaongelmiin sekä yrittäjien kyselyssä esiintuomiin tulkinnallisiin ongelmiin.

Yrittäjiin kohdistettuun kyselyhaastatteluun osallistui 13 yritystä Etelä-Pohjanmaan alueelta. Kyselyyn vastanneet yritykset ovat kokoluokaltaan mikroyrityksiä. Kaikilla kyselyyn vastanneilla on käytännön kokemusta käännetystä arvonlisäverosta ja päätoimialana on talorakentaminen. Kyselyyn vastanneista yrityksistä yksi oli perustettu vuonna 1980, yksi vuonna 1992, kaksi yritystä vuonna 1999, yksi yritys vuonna 2008, yksi yritys vuonna 2009, kolme yritystä vuonna 2010, kaksi vuonna 2011, yksi yritys vuonna 2012 ja yksi yritys vuonna 2013. Yrityksistä kahdessa-toista henkilöstön lukumäärä oli yksi henkilö ja yhdessä yrityksessä henkilöstön lukumäärä oli kaksi henkilöä. Käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvaa liiketoimintaa oli harjoittanut kahdeksan yritystä ennen sen käyttöönottoa 1.4.2011.

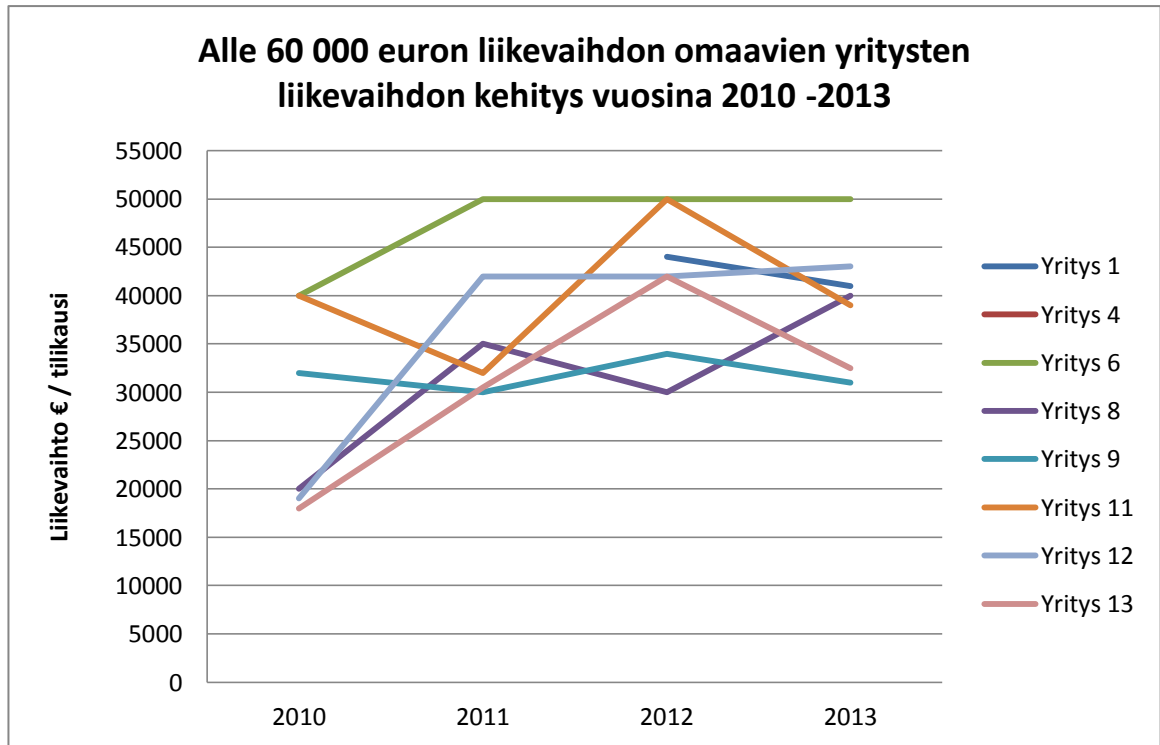
7.1 Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutukset liikevaihtoon

Kyselyyn vastanneista yrityksistä kymmenen ilmoitti euromääräisen arvion kokonaisliikevaihdosta ja käännetyn arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvasta liikevaihdosta vuosilta 2010–2013. Kyselyyn vastanneista kolme yritystä ei halunnut vastata liikevaihtoa koskeviin kysymyksiin. Vastanneista kahdeksan yritystä on toiminut rakennusosalalla koko aikavälin 2010–2013.

Taulukko 8 Yritysten liikevaihdot vuosilta 2010–2013

Vuosi	Yritys 1	Yritys 4	Yritys 5	Yritys 6	Yritys 8
2010			350 000 €	40 000 €	20 000 €
2011			550 000 €	50 000 €	35 000 €
2012	44 000 €		250 000 €	50 000 €	30 000 €
2013	41 000 €	15 000 €	700 000 €	50 000 €	40 000 €
Vuosi	Yritys 9	Yritys 10	Yritys 11	Yritys 12	Yritys 13
2010	32 000 €	450 000 €	40 000 €	19 000 €	18 000 €
2011	30 000 €	430 000 €	32 000 €	42 000 €	30 500 €
2012	34 000 €	430 000 €	50 000 €	42 000 €	42 000 €
2013	31 000 €	410 000 €	39 000 €	43 000 €	32 500 €

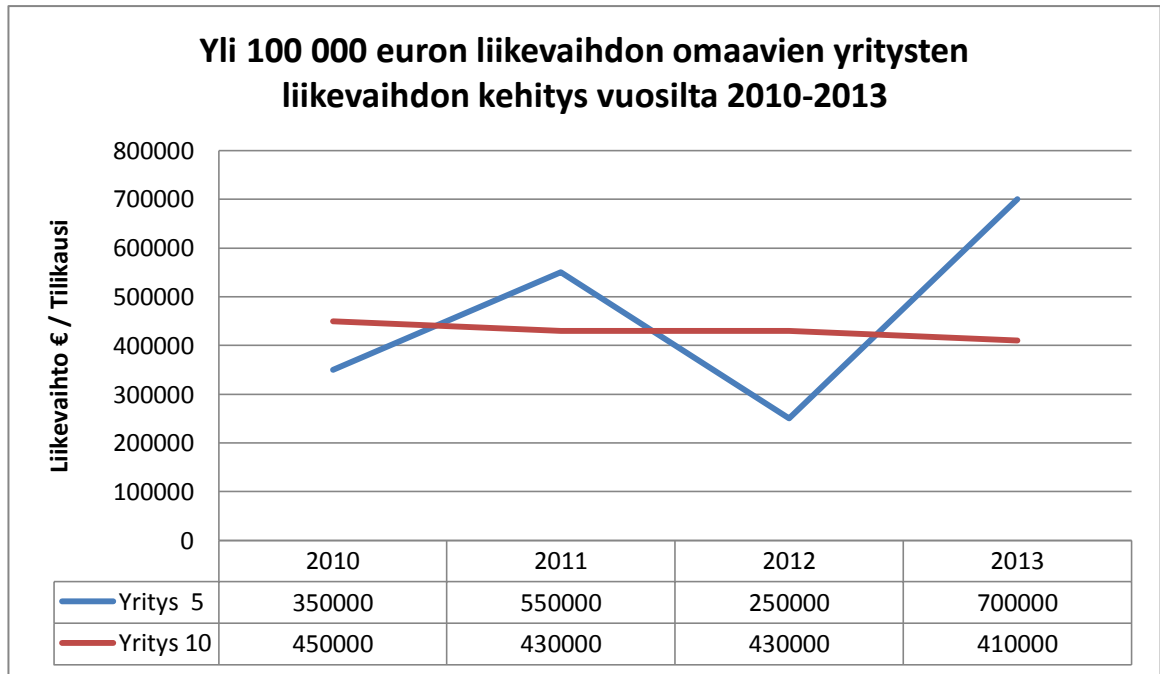
Taulukossa kahdeksan esitetään kaikkien liikevaihtonsa 2010–2013 ilmoittaneen yrityksen liikevaihdot. Kokonaisliikevaihdosta voidaan todeta, että vastanneista kahden yrityksen liikevaihto on huomattavasti suurempi kuin muiden kyselyyn vastanneiden. Liikevaihdon luvuista ei pystytä selkeästi havainnollistamaan tietoa siitä, onko liikevaihto lähtenyt huomattavaan kasvuun vuonna 2011 tulleen lakimuutoksen myötä. Yritysten vuosittaisen liikevaihdon kehittymisen havainnollisempaan tarkasteluun on laadittu seuraavat kuviot. Kuvio kuusi esittää liikevaihdon kehittymistä alle 60 000 euron vuosittaisen liikevaihdon omaavissa yrityksissä. Kuvio seitsemän esittää liikevaihdon kehittymistä yli 250 000 euron vuosittaisen liikevaihdon omaavissa yrityksissä.

Kuvio 6 Yritysten liikevaihdon kehitys 2010–2013

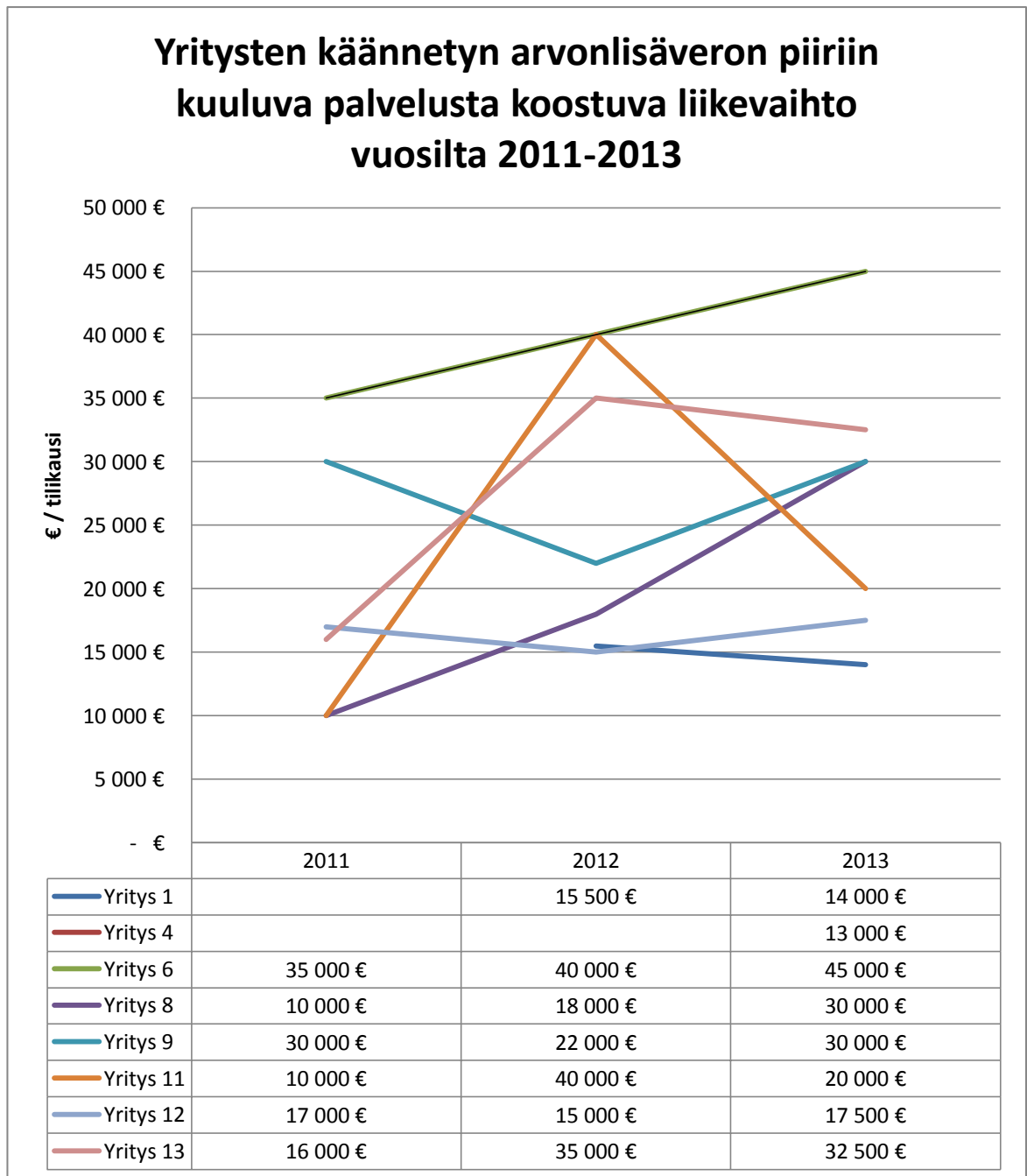
Kuvion kuusi perusteella voidaan todeta, että niistä kuudesta yrityksestä, jotka ovat harjoittaneet liiketoimintaa jo vuonna 2010, neljän kokonaisliikevaihto on kasvanut 2011 vuonna huomattavasti verrattaessa 2010 vuoden kokonaisliikevaihtoon. Kahden yrityksen kokonaisliikevaihdon todetaan pienentyneen vuodesta 2010 vuoteen 2011 mennessä. Voidaan todeta, että näiden kuuden yrityksen kokonaisliikevaihdon olleen suurempi vuonna 2013 kuin vuonna 2010.

Kaikkien kuviossa esitettyjen yritysten kokonaisliikevaihto on vaihdellut vuosien 2010–2013 välillä. Kenelläkään vastanneista kokonaisliikevaihto ei ole ollut tasaisessa kasvussa tarkasteluvuosien aikana. Kuitenkin on havaittavissa, että suurimmalla osalla vastanneista yrityksistä kokonaisliikevaihto on ollut kasvussa vuodesta 2010 vuoteen 2012 välillä. Liikevaihdon voidaan todeta euromääräisesti kasvaneen lakimuutoksen myötä, mutta monet eri asiat ovat vaikuttaneet liikevaihdon kehitykseen. Laskusuuntaista liikevaihdon kehitystä on havaittavissa suurimmassa osassa yrityksistä vuodesta 2012 vuoteen 2013. Seuraavassa kuviossa seitsemän tarkastellaan kahden suurimman liikevaihdon omaavien yritysten kehitystä vuosien 2010–2013 välillä.

Kuvio 7 Yritysten liikevaihdon kehitys 2010-2013

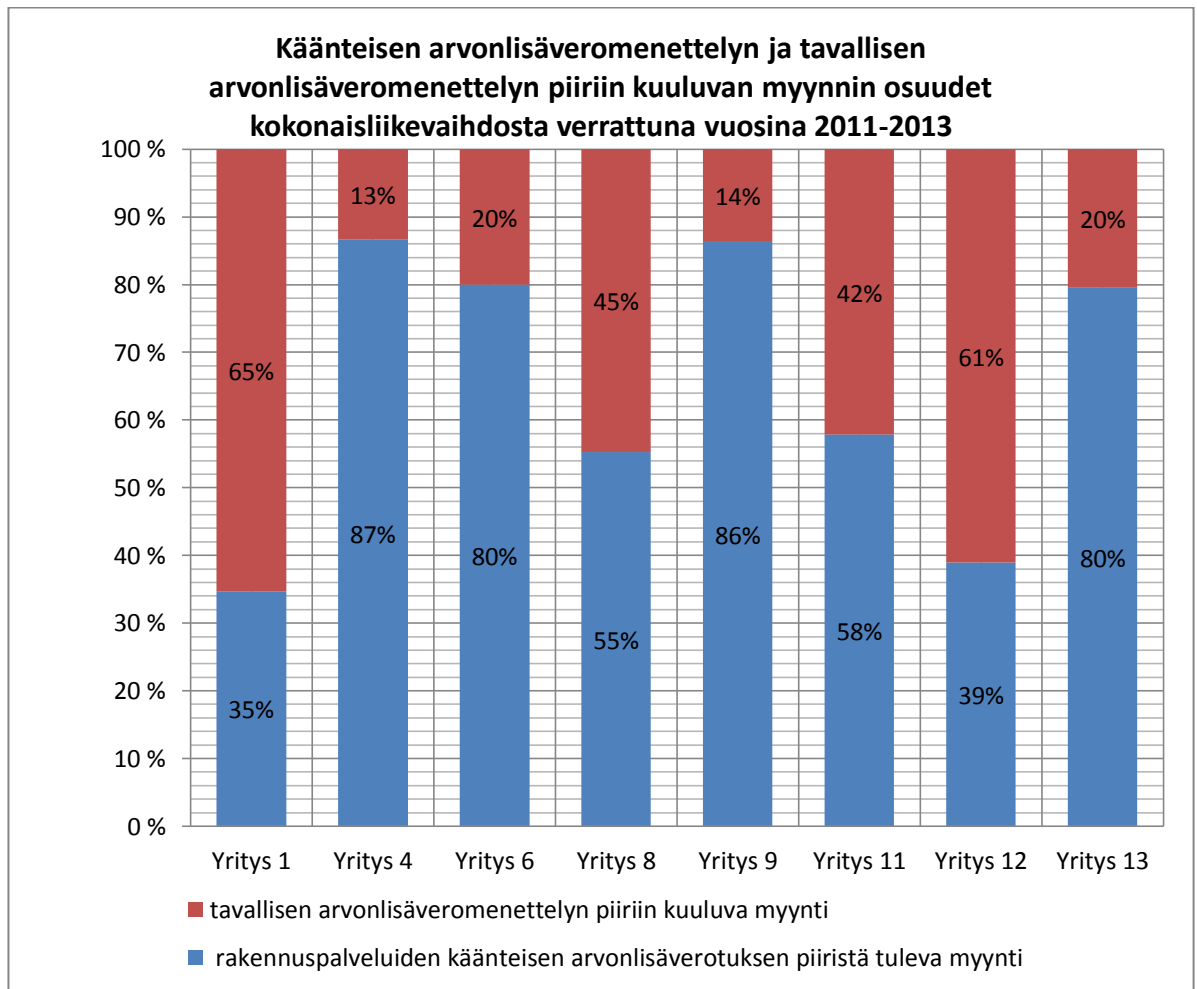
Vastanneista yrityksistä kahdella on suurempi kokonaisliikevaihto kuin muilla vastanneilla, minkä vuoksi yrityksistä laadittiin erilliset kuviot havainnollistamaan liikevaihdon kokonaiskehitystä. Molemmat yritykset toimivat urakointiketjussa pääura-koitsijoina. Kuviosta seitsemän pystytään toteamaan yritysten kokonaisliikevaihdon vaihtelun olleen keskenään hyvin erilaisia. Yritys 5:lla kokonaisliikevaihdon kehitys on ollut aaltoilevaa. Vuodesta 2010 kokonaisliikevaihto on kasvanut vuoteen 2011 ja vuonna 2012 kokonaisliikevaihto on kokenut dramaattisen laskun. Kuitenkin yrityksen kokonaisliikevaihto vuonna 2013 on ollut ennätysellinen ja kasvanut huomattavasti verrattuna vuoteen 2010. Yritys 10:llä kokonaisliikevaihdon kehitys on ollut hyvin tasaista vuosien 2010 – 2013 välillä. Kuitenkin kokonaisliikevaihdon kehityksen suunta on ollut laskeva tarkasteluajajakson aikana. Seuraavassa kuviossa esitetään kahdeksan aliorakointia harjoittavan yrityksen euro-määräiset liikevaihdot osuudet vuosilta 2011–2013. Kuviossa esitetty liikevaihdon osuus on koostunut käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvasta myynnistä.

Kuvio 8 Käännetyin menettelyin piiriin kuuluvan liikevaihdon osuus

Käännetyin arvonlisäveron piiriin kuuluvan rakennuspalvelun myynnin euromäärät ovat vaihdelleet yrityksillä hyvin paljon. Nousujohteista kasvua havaittavissa on Yrityksillä 6, 8 ja 13. Yrityksillä 9 ja 10 rakennuspalvelun myynnin euromäärät ovat vuosien varrella vaihdelleet huomattavasti. Kuitenkin tutkimuksesta selviää, että 75 prosentilla yrityksistä rakennuspalveluiden euromääräinen myynti on kasvanut vuodesta 2011 vuoteen 2013 verrattaessa. Seuraavassa taulukossa tarkastellaan

näiden kahdeksan yrityksen kokonaisliikevaihdon ja käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvan liikevaihdon suhdetta toisiinsa vuosina 2011–2012.

Kuvio 9 Liikevaihdon muodostuminen

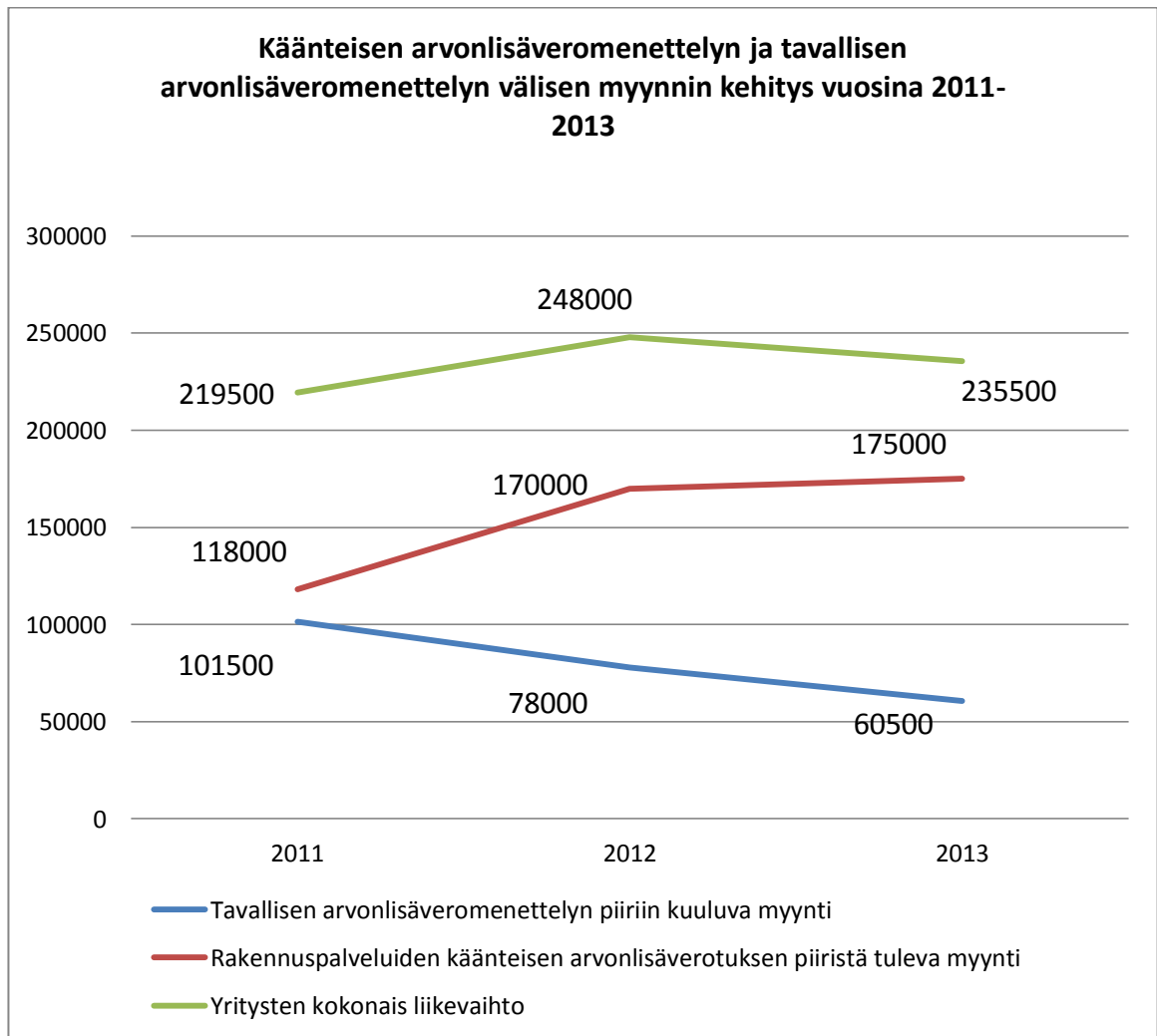
Kuviosta yhdeksän voidaan hyvin nähdä, kuinka paljon yritysten kokonaisliikevaihdosta, yrittäjien antamien lukujen perusteella, koostuu rakennuspalveluiden käännteisen arvonlisäveromenettelyn piiristä tulevasta myynnistä. Vain kahdella yrityksellä, jotka harjoittavat työtä aliorakoitsijan muodossa, osuus jää alle 50 prosenttiin. Vastanneista neljällä eli 50 prosentilla liikevaihdosta pääosa eli yli 80 prosenttia koostuu känteisen arvonlisäveromenettelyn piiristä tulevasta myynnistä. Näiden yritysten liiketoimintaan känteisellä menettelyllä on todella suuri vaikutus.

Taulukko 9 Yritysten liikevaihdon kehitys vuosilta 2011–2013

	2011 %-osuus		2012 % osuus		2013 %osuus	
Yritys 6						
Käänteinen menettely	35 000,00 €	70 %	40 000,00 €	80 %	45 000,00 €	90 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	15 000,00 €	30 %	10 000,00 €	20 %	5 000,00 €	10 %
Kokonaisliikevaihto	50 000,00 €	100 %	50 000,00 €	100 %	50 000,00 €	100 %
Yritys 8						
Käänteinen menettely	10 000,00 €	29 %	18 000,00 €	60 %	30 000,00 €	75 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	25 000,00 €	71 %	12 000,00 €	40 %	10 000,00 €	25 %
Kokonaisliikevaihto	35 000,00 €	100 %	30 000,00 €	100 %	40 000,00 €	100 %
Yritys 9						
Käänteinen menettely	30 000,00 €	100 %	22 000,00 €	65 %	30 000,00 €	97 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	- €	0 %	12 000,00 €	35 %	1 000,00 €	3 %
Kokonaisliikevaihto	30 000,00 €	100 %	34 000,00 €	100 %	31 000,00 €	100 %
Yritys 11						
Käänteinen menettely	10 000,00 €	31 %	40 000,00 €	80 %	20 000,00 €	51 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	22 000,00 €	69 %	10 000,00 €	20 %	19 000,00 €	49 %
Kokonaisliikevaihto	32 000,00 €	100 %	50 000,00 €	100 %	39 000,00 €	100 %
Yritys 12						
Käänteinen menettely	17 000,00 €	40 %	15 000,00 €	36 %	17 500,00 €	41 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	25 000,00 €	60 %	27 000,00 €	64 %	25 500,00 €	59 %
Kokonaisliikevaihto	42 000,00 €	100 %	42 000,00 €	100 %	43 000,00 €	100 %
Yritys 13						
Käänteinen menettely	16 000,00 €	52 %	35 000,00 €	83 %	32 500,00 €	100 %
Tavallinen arvonlisäveromenettely	14 500,00 €	48 %	7 000,00 €	17 %	- €	0 %
Kokonaisliikevaihto	30 500,00 €	100 %	42 000,00 €	100 %	32 500,00 €	100 %

Taulukossa yhdeksän on esitetty niiden kuuden yrityksen liikevaihdon kehitys vuosilta 2011–2013, jotka ovat tutkimuksen koko aikajakson ajan harjoittaneet liike-toimintaa ja joiden liikevaihdosta osa on kuulunut käänteisen arvonlisäveromenettelyn piiriin. Taulukosta selviää hyvin, kuinka suurta vuosittaista vaihtelua tulojakaumassa käänteisen menettelyn ja tavallisen menettelyn välillä on ollut. Prosenttimäärät havainnollistavat hyvin, kuinka suuri osa yrityksen liikevaihdosta koostuu käänteisen arvonlisäveromenettelyn piiristä tulevasta myynnistä. Tutkimuksessa ei ollut käytettävissä yritysten tilinpäätöstietoja laajemmin, joten ei voida ottaa kantaa siihen, kuinka menetelmä on vaikuttanut yrityksen kannattavuuteen. Näistä

tuloksista ilmenee kuitenkin se, että aliurakointiketjuilla on ollut työllistämisaikutus vastanneiden yritysten keskuudessa.

Kuvio 10 Myynnin kehitys 2011-2013

Taulukko 10 Yritysten kokonaisliikevaihdon koostuminen

	2011	%-osuus	2012	% osuus	2013	%osuus
Yritysten kokonais liikevaihto	219 500,00 €	100 %	248 000,00 €	100 %	235 500,00 €	100 %
Tavallisen arvonlisäveromenettely	101 500,00 €	46 %	78 000,00 €	31 %	60 500,00 €	26 %
Käänteinen menettely	118 000,00 €	54 %	170 000,00 €	69 %	175 000,00 €	74 %

Edellä nähdystä kuviosta kymmenen ja taulukosta kymmenen voidaan johtaa tieto vuosien 2011–2013 kokonaisliikevaihdosta, tavallisen arvonlisäveromenettelyn piiriin kuuluvasta myynnistä, sekä rakennuspalveluiden käänteisen arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvasta myynnistä. Kuviossa on esitetty nämä tiedot niiden kuu-

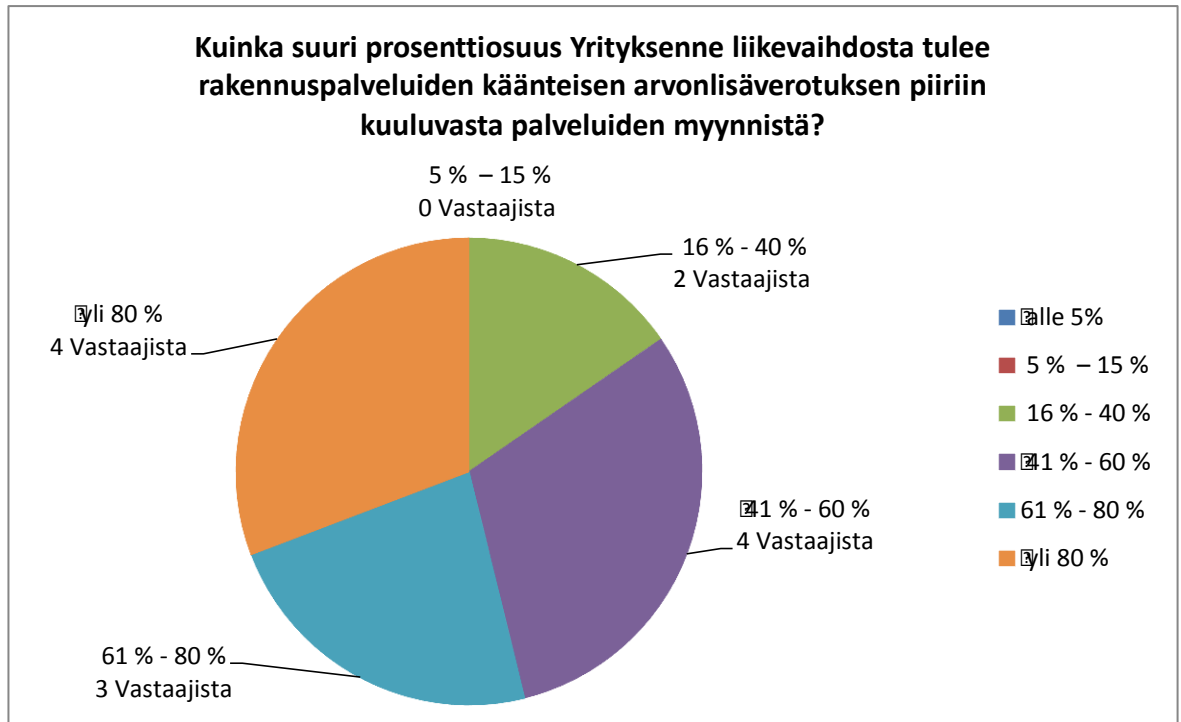
den yrityksen osalta, jotka ovat harjoittaneet liiketoimintaa vuosina 2010–2013. Kuviosta voidaan todeta, että käänteisen menettelyn piiristä tulevan myynnin euronääräinen osuus on kasvanut vuosien aikana selkeästi. Tavallisen arvonlisäveromenettelyn piiristä tulleen myynnin osuus on taas selkeässä laskussa. Yritysten kokonaisliikevaihto on ollut selkeässä kasvussa vuonna 2011 vuoteen 2012 verrattuna. Laskusuhdannetta on havaittavissa vuodesta 2012 vuoteen 2013. Käänteisen menettelyn piiriin kuuluva myynti on ainut, joka on kasvanut vuosien 2011–2013 aikana.

7.2 Yrittäjien kokemukset kääntetystä arvonlisäverovelvollisuudesta

Yrityksille esitettiin kysymyksiä kokemuksista ja havainnoista, jotka liittyvät käänteiseen arvonlisäveromenettelyyn. Kysymyksillä haluttiin selvittää yrityksen kokemuksia aiheesta ja täten selventää, kuinka käytännössä menettely on vaikuttanut yrityksiin.

Kyselyyn vastanneista yrityksistä kuusi vastaajaa harjoitti säännöllisesti sellaista liiketoimintaa, johon ei sovelleta käänteistä arvonlisäveromenettelyä. Vastanneista viisi ei harjoita tällaista liiketoimintaa säännöllisesti. Yrittäjille esitettiin täsmentävä lisäkysymys, miksei yritys harjoita säännöllisesti tavallisen arvonlisäveromenettelyn piiriin kuuluvaa liiketoimintaa? Vastauksena suurimmassa osassa tapauksia oli, että yritys toimii pääasiassa aliurakoitsijana ja että kotitaloudet eivät täten kuulu yrityksen pääasiakaskohderyhmään.

Aliurakoitsijana liiketoimintaa harjoittivat vastanneista kahdeksan yritystä ja pääurakoitsijana yksi yritys. Aliurakoitsijana sekä pääurakoitsijana liiketoimintaa kokivat harjoittavansa neljä yritystä. Osa yrittäjistä selvensi suullisesti vastausta siten, että on toiminut aliurakointiketjussa, jossa yrityksen palveluksessa on ollut vielä aliurakoitsijoita. Tutkimuksessa kaksi yritystä on virallisesti toiminut pääurakoitsijana hoitaen lopullisen arvonlisäverotilityksen valtiolle. Yritysten antamat lisäselvennykset havainnollistivat sen, että aliurakointiketjut saattavat todellisuudessa venyä niin pitkiksi, että aliurakoitsijalla on aliurakoitsijan aliurakoitsija. Isoissa rakennushankkeissa aliurakointiketjut ovat todella pitkiä ja ketjujen selventäminen on haasteellista.

Kuvio 11 Liikevaihdon jakautuminen

Kuviossa 11 on mukana kaikki vastanneet yritykset ja yrittäjien omat arvionsa siitä, kuinka paljon yrityksen liikevaihdosta prosentuaalisesti muodostuu käänteisen arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvasta myynnistä. Yli 41 % liikevaihdosta koostui käänteisen arvonlisäveromenettelyn piiriin tulevasta myynnistä 75 prosentissa yrityksistä. Yli 80 % liikevaihdosta koostui käänteisen arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvasta myynnistä neljässä yrityksessä. Kyselyyn vastanneiden pienyrittäjien liikevaihtoon käännetyllä arvonlisäverolla on huomattava vaikutus, koska yrittäjien liikevaihdosta suuri osa koostuu käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvasta palvelun myynnistä.

Vastanneista yrityksistä yksitoista vastaajaa eli 84 prosenttia vastaajista ei kokenut käännetyn arvonlisäveron vaikeuttaneen liiketoimintaa alalla. Vain kahdessa yrityksessä käännetyn arvonlisäveron koettiin vaikeuttaneen liiketoimintaan. Kysyttäessä, onko käännetty arvonlisäveromenettely selkeyttänyt liiketoimintaa alalla, vastaukset menivät vastausvaihtoehtojen kesken hyvin tasaisesti. Neljän yrityksen mielestä käännetty verovelvollisuus on selkeyttänyt liiketoimintaa alalla ja neljän mielestä taas ei. Vastaajista viisi ei osannut sanoa, onko käännetty verovelvollisuus selkeyttänyt liiketoimintaa vai ei.

Vastanneiden mielipide jakaantui tasan kysyttäessä, koettiinko käänteisestä arvonlisäverosta olevan hyötyä yritykselle. Kuusi vastaajista oli sitä mieltä, että siitä on hyötyä. Kuusi vastaajaa taas koki, ettei menettelystä ole hyötyä ja yksi vastaajista ei osannut sanoa, onko menettelystä hyötyä, vai ei. Hyödyksi yritykset olivat kokeneet sen, ettei yrityksen tarvitse hoitaa arvonlisäveroa, vaan sen hoitaa pääurakoitsija. Yrittäjät kommentoivat, että menetelmä on helpottanut myös kassavirtojen hallintaa, koska ei tarvitse varata rahaa arvonlisäveron tilityksiä varten. Osa vastaajista totesi aliurakointiketjujen työllistävän pitkäaikaisesti, eikä työtä tarvitse olla etsimässä jatkuvasti, jolloin yrittäjä on kokenut työllistyneensä paremmin lakimuutoksen jälkeen. Työllistymisen parantumista ei voida pitää suoraan lakimuutoksen tuomana etuna, mutta lakimuutos on yrittäjien mielestä lisännyt aliurakoitsija yritysten käyttöä työmailla.

Vastaajista 61 prosenttia totesi, ettei koe menettelystä olevan haittaa yritykselle. Yrityksistä, jotka olivat menettelystä kokeneet haittaa, totesivat haitan aiheutuneen tulkintavaikeudesta lakiin liittyen. Alussa tulkintaongelmia oli ollut enemmän, mutta nyt ne ovat vähentyneet. Yrittäjät mainitsivat epäilyn siitä, että lakiin hyvin perehtyneet yritykset hyötyvät mahdollisesti enemmän laista, kuin lakiin vähän perehtyneet yritykset. Yrittäjät nostivat esiin erilaisia tulkinnallisia asioita, jotka ovat mietittyneet heitä vuosien varrella. Näitä tulkinnallisuuksia on selvitetty yhdessä verohallinnon asiantuntijan kanssa.

Tutkimuksessa selvitettiin yrittäjien mielipidettä lain toimivuudesta alalla ilmenevää harmaata taloutta kohtaan. Menetelmän toimivuutta harmaaseen talouteen ei osannut arvioida kuusi vastaajaa, kolmen vastaajan mielestä menettely ei vaikuta harmaaseen talouteen ja vastaajista neljä on sitä mieltä että menettely torjuu harmaata taloutta. Vastaajien mielestä harmaata taloutta, ei saada mitenkään kitkettyä alalta kokonaan pois.

Lain aiheuttamia ongelmia kysyttäessä yrittäjien vastauksista selvisi, että ongelmia lainmuutoksen ei ollut koettu aiheuttavan yli 60 prosentissa vastanneista yrityksistä. Muutama yrittäjä kommentoi ongelmia esiintyneen lain muutoksen alkuvaiheessa laskumerkinnöistä, kun pakolliset merkinnät olivat puuttuneet.

Kassavirtaongelmia ei myöskään koettu aiheutuvan negatiivisen arvonlisäveron palautuksen odottelusta. Kassavirtaongelmia koettiin aiheutuneen aluksi virheellisistä laskumerkinnöistä, jolloin laskun maksusuoritusta oli jouduttu odottamaan, koska laskumerkintöjä oli tarvinnut korjailla oikeiksi. Yrityksistä vain kaksi on joutunut antamaan selvityksen negatiivisesta arvonlisäverosta.

Vastaajista 46 prosenttia oli sitä mieltä, että käännetty arvonlisävero on toiminut käytännössä. Vastanneista 62 prosentin mukaan käännetystä arvonlisäveromenettelystä ei tulisi luopua. Vastanneet kokivat arvonlisäveron tilittämättömyyden hyvin tärkeäksi ja heidän mukaansa helpottavan yrittäjyyttä ja kassavirtojen hallintaa. Vastaajista 39 prosenttia oli sitä mieltä, että menettelystä tulisi luopua. Yritykset joiden mukaan menetelmästä tulisi luopua perustelivat vastauksensa sillä, että laki aiheuttaa väärinkäytöksiä ja ei torju harmaata taloutta. Väärinkäytöksistä he mainitsivat esimerkin tekaistuilla kuiteilla aiheutetun negatiivisen arvonlisäveron. Enemmistö yrittäjistä kuitenkin kannatti käännetyssä arvonlisäveromenettelyssä pitäytymistä ja he uskovat alalla toimivien yritysten näkyvän myynnin määrän kasvaneen menetelmän myötä.

7.3 Tulkinnalliset tilanteet ja lain tulkinta

Kyselyyn vastanneista yrittäjistä, joiden liikevaihdosta suurin osa koostui käännetyn arvonlisäveromenettelyn piiriin kuuluvasta myynnistä, esittivät erilaisia kysymyksiä haastattelua tehtäessä. Kysymykset esitettiin verohallinnon edustajalle, joka antoi selventävät vastaukset kysymyksiin.

Yrittäjät esittivät kysymyksen voidaanko heidän aliurakointisuhteen tulkita olevan työsuhde. Tämä tulkinnallisuushaitta koettiin tulleen lainmuutoksen myötä. Verohallinnon edustaja selvensi asiaa, että arvonlisäverolain 1 §:n 4 momentissa asiasta on säädetty niin, että myynnin ei katsota tapahtuvan liiketoiminnan muodossa, jos siitä saatu vastike on ennakkoperintälain 13 §:ssä tarkoitettua palkkaa. Ennakkoperintälain säännösten tulkinta kohdistuu siihen onko kyseessä työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa tehty palkkatyö vai täyttääkö toiminta itsenäisen ammatinharjoittamisen edellytykset. Itsenäisen liiketoiminnan yleisinä tunnus-

merkkeinä pidetään ansiotarkoituksessa tapahtuvaa, jatkuvaa, ulospäin suuntautuvaa ja itsenäistä toimintaa, johon sisältyy tavanomainen yrittäjäriski.

Kirjanpidollinen haitta nousi myös esille haastattelussa: kuinka menot ja tulot tulisi eritellä kirjanpitoon, sekä kuinka ne tulisi kohdistaa. Verohallinnon edustaja totesi, että arvonlisäverolain laskutussäännösten mukaan laskussa on oltava tiedot myytyjen tavaroiden määrästä ja lajista sekä palvelujen laajuudesta ja lajista. Yleisten kauppatapojen mukaan myydyt tavarat yksilöidään käyttämällä kaupallista kuvausta tai tavaroiden nimeä. Määrä ja luonne pitää eritellä sillä tarkkuudella, mitä kauppaa tehtäessä ostajan ja myyjän välillä on sovittu kaupan kohteeksi. Ostettujen tavaroiden ja palveluiden vähennysoikeuden toteen näyttämiseksi lienee hyvä pitää urakkakohtaista kirjanpitoa.

Rakentamispalveluksi luokiteltavista palveluista koettiin aiheutuvan tulkinnallisia haittoja ja epäselvyyksiä ainakin seuraavissa tilanteissa.

Yrittäjät esittivät kysymyksen, sisältyykö rakennustelineiden vuokraaminen / asentaminen / purkaminen käänteisen menettelyn piiriin? Tähän verohallinnon edustaja selvensi, että rakennustelineiden kohdalla voidaan todeta, että rakennustelineiden vuokraaminen, asentaminen ja purkaminen eivät ole kiinteistöön kohdistuvia palveluita. Tällaisten palvelujen myynti on arvonlisäverolain yleisten säännösten perusteella verollista.

Yrittäjät esittivät myös kysymyksen, kuuluuko betonituotteiden toimitus ja asennus rakentamispalvelun rajauksen sisälle? Luokitellaanko betonin pumppaaminen rakentamispalveluksi? Entä luokitellaanko betonin sekoittaminen raaka-aineesta? Tähän verohallinnon edustaja selvensi, että betonin myynti ja pumppaus ovat tavarantoiminnan myyntiä, joka laskutetaan 24 %:n arvonlisäverolla. Käännettyä verovelvollisuutta ei sovelleta. Jos betonin toimittaja osallistuisi betonin levitykseen, tasoittamiseen, täryttämiseen tms., olisi myynti kokonaisuutena rakentamispalvelun myyntiä ja käännettyä verovelvollisuutta sovellettaisiin. Betonin sekoittaminen muualla kuin rakennustyömaalla, sen toimittaminen ja pelkkä pumppaus osallistumatta rakennustyöhön on tavarantoiminnan myyntiä. Betonin sekoittaminen rakennustyömaalla on rakentamispalvelua etenkin, jos siihen sisältyy myös muuta työtä, kuten levitystä, tasoittamista tms.

Yhdeksi suurimmaksi tulkinnallisuudeksi yrittäjät kokivat sen, kuinka rakennussiivous rajataan tavallisesta siivouksesta. Verohallinnon edustaja selvensi asiaa siten, että rakennussiivousta pidetään rakentamispalveluna. Rakennussiivous tarkoittaa uusien tai kunnostettujen talojen siivousta ennen sisään muuttoa. Rakennussiivous voi olla myös siivousta rakentamisen aikana; ei kuitenkaan esimerkiksi pelkkää rakennusjätteiden poiskuljetusta. Laskussa on hyvä mainita mihin kohteeseen siivouspalvelu on luovutettu.

Edellä mainitut tilanteet ovat sellaisia, joita esiintyy alalla usein ja joista koettiin aiheutuvan tulkinnallisia tilanteita. Yrittäjät kokivat lain tulkinnallisuuden sen heikkoudeksi ja suurimmaksi haitan aiheuttajaksi. Yrittäjät pitivät työsuhde tulkintaa lain mukana tuomana haittana, koska tietyissä tilanteissa liiketoiminta voidaan tulkita työsuhteeksi.

7.4 Johtopäätökset

Yrittäjiin kohdistetussa tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää rakennusalalla toimivien yritysten käsityksiä ja kokemuksia käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta ja sen vaikutuksista rakennusalalla esiintyvään harmaaseen talouteen. Tutkimuksessa selvitettiin myös lain aiheuttamia haittoja ja heikkouksia. Tutkimuskyselyssä esiinnousseita lain tulkintaan liittyviä kysymyksiä käytiin tutkimusosiossa lävitse verohallinnon asiantuntijan kanssa.

Arvioitaessa rakennusalan käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikuttavuutta harmaaseen talouteen tutkimus ei anna selvää vastausta. Kysyttäessä lain toimivuudesta käytännössä yrittäjän mielipiteet jakoutuivat hyvin tasaisesti. Väittämien ”kyllä toimii” ja ”en osaa sanoa” vastausten välillä ja vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, ettei laki toimi käytännössä. Neljä yrittäjää vastasi lain vaikuttavan harmaan talouden torjuntaan ja kolmen yrittäjän mielestä taas laki ei ole vaikuttanut harmaan talouden torjuntaan. Kuusi vastaajaa ei osannut sanoa vaikuttaako laki harmaan talouden torjuntaa. Enemmistö yrittäjistä ei osaa sanoa toimiiko laki harmaan talouden torjunnassa. Kuitenkin yrittäjistä neljän mukaan laki on toiminut harmaan talouden torjunnassa, jolloin yrittäjien mielipidettä voidaan pitää positiivisena ja laki on vaikuttanut harmaan talouden torjuntaan jossakin määrin.

Lain voidaan todeta vaatineen rakennusalan yrityksiltä osaamisen lisäämistä ja tiedon hankintaan. Lainmuutos on muuttanut toimintaa monella yrittäjällä. Menetelmämuutoksena voidaan pitää sitä, että aliurakoitsijat laskuttavat nyt ilman arvonlisäveroa, mikä monen yrittäjän mielestä helpotti kassavirran hallintaa. Tämä menettely tuo tiettyä kassavirtaetua, koska käänteisen menettelyn piiriin kuuluvasta myynnistä ei tarvitse tilittää veroa valtiolle. Ostoista aiheutuu negatiivista arvonlisäveroa, jolloin arvonlisäverotilitykset ovat monella yrittäjällä muodostuneet negatiivisiksi. Kassavirrassa tapahtuneet muutokset todettiin yrittäjien keskuudessa positiiviseksi asiaksi, joka lakimuutos on tuonut mukanaan. Tutkimukseen osallistuneista yrityksistä vain kaksi oli joutunut antamaan negatiivisesta arvonlisäverostaan lisäselvitykseen, mikä oli hyvin vähäinen joukko. Negatiivinen arvonlisävero ja myynnin arvonlisäverottomuus olivat kaikkein konkreettisimmat asiat, jotka nousivat tutkimuksessa eniten esille.

Haastatteluista selvisi, että käytännössä lakia pidetään hyvin tulkinnanvaraisena. Voidaan todeta, että lain hyvin tuntevat yritykset hyötyvät laista enemmän, kuin ne yritykset, joilla ei ole hyvää tuntemusta. Tästä voidaan todeta, että kun yhteistyössä on valveutuneita ja asiaan perehtyneitä rakennusalan yrityksiä aliurakointiketju toimii käytännössä ja tilitykset menevän oikein. Tutkimuksessa esiintyneelle tutkimusjoukkojärjestelmä ei ollut aiheuttanut suuria muutoksia. Tämä mielestäni johtuu siitä, että yritykset olivat kokoluokaltaan mikroyrityksiä. Mikäli yritysten kokoluokka olisi ollut suurempi, uskoisin vaikutusten olleen suurempia.

Yrittäjien kokemukset ja mielipiteet menetelmän toimivuudesta oli hyvin epävarmoja. Oletuksena ennen tutkimusta oli se, että yrittäjille olisi jo käytännön esiintuomaa kokemusta lain toimivuudesta tai toimimattomuudesta. Vastaukset jakautuivat hyvin tasan eri mielipidettä mittaavissa asioissa. Yrittäjien mielestä menetelmä ei ole ainakaan vaikeuttanut liiketoimintaa alalla, tästä yrittäjät olivat erittäin yksimielisiä. Kolmestatoista vastaajasta yksitoista vastasi, ettei laki ole vaikeuttanut toimintaa ja kaksi vastaajista ei osannut sanoa. Kysyttäessä, onko laki selkeyttänyt liiketoimintaa alalla, vastaukset menivät täysin tasan. Vastaukset menivät tasan myös kysyttäessä onko laista hyötyä yritykselle. Yritykset eivät osanneet kuvailla onko laista hyötyä vai haittaa, myös käytännön toimivuus epäilytti yrittäjiä hyvin paljon. Kuitenkaan yrittäjät eivät olleet kokeneet laista olleen suurta haittaa,

eikä aiheuttaneen suuria ongelmia. Tämän perusteella voisi todeta lain kuitenkin herättävän enemmän positiivista ajattelua kuin negatiivista.

Moni yritys antoi liikevaihtoa koskevia lukuja tutkimukseen käyttöön. Näiden lukujen perusteella voitiin todeta, kuinka suuri osa liikevaihdosta koostui käännetyin menettelyin piiriin kuuluvasta myynnistä. Tutkimuksessa ei tutkittu yrittäjien tilinpäätöksiä, eikä näin ollen voinut tutkia menetelmän vaikuttavuutta kannattavuuteen. Tällä menetelmällä tutkimuksesta olisi tullut vielä syvempi tietopaketti, mutta tutkimusjoukon olisi tullut olla suurempi ja tarkemmin valittu ja tutkimusmenetelmä olisi ollut hyvin haasteellinen ja aikavievä, jonka vuoksi tähän ei päädytty. Taloudellisista luvuista kuitenkin on nähtävissä se, että liikevaihto on kasvanut yrityksissä lakimuutoksen jälkeen nousujohteisesti samoin kun käänteisen menettelyin piiriin kuuluvan myynnin määrä. Tämän perusteella voidaan todeta käänteisellä menettelyllä olleen vaikutusta yritysten liikevaihtoon ja mahdollisesti myös kannattavuuteen. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta käännetyin menettelyin vaikuttavan siihen, etteivät yrittäjät jätä tuloja niin helposti kirjaamatta, kuin ennen lakimuutosta. Yrittäjien suhtautuminen käänteiseen menettelyyn eri osa-alueita tutkittaessa oli enemmän positiivista kuin negatiivista. Suuri osa vastaajista kannatti menettelyssä pysymistä.

Tutkimuksen tuloksena voidaan pitää sitä, että laki on herättänyt positiivisia vaikutuksia alan yrittäjien keskuudessa ja täten lakia pidetään toimivana. Tähän lopputulokseen päädyttiin koetun hyödyn ja vähäisen haitan vuoksi. Valtaosa yrittäjistä suhtautui lain tuomiin muutoksiin hyvin positiivisesti. Näitä positiivisia muutoksia olivat aliurakoitsijoiden arvonlisäveroton myynti, negatiiviset arvonlisäverotilitykset, kassavirtaetu ja laskutusmenetelmän selkeytyminen. Lain suuria linjoja arvostettiin ja pidettiin toimivina. Käytännön tasolla lain koettiin toimivan suhteellisen hyvin, mikäli molemmat osapuolet ovat asiaan perehtyneitä ja tietävät miten asian kanssa tulee menetellä. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että käänteisen arvonlisäveron vaikutukset alalla esiintyvään harmaaseen talouteen alkavat näkyä vuosien kuluttua selvemmin ja uudet pakotteet tulevat tukemaan tätä lakia harmaan talouden torjunnassa.

8 Yhteenveto

Suomessa otettiin käyttöön 1.4.2011 käännetty arvonlisäverovelvollisuus. Käännetty arvonlisäverovelvollisuus eroaa normaalista arvonlisävelvollisuudesta siten, että myyjän sijasta palvelun myynnistä verovelvollinen onkin palvelun ostaja. Rakennusurakkaketjussa tämä tarkoittaa sitä, että pääurakoitsija tilittää verohallinnolle koko urakkaan sisältyvän rakentamispalveluiden arvonlisäveron. Tällaisessa tilanteessa myyjä laskuttaa ostajaa ilman arvonlisäveroa ja ostaja laskee ja tilittää arvonlisäveron ostohinnan käyttäen laskemiseen ostoon soveltuvaa verokantaa. Vähennysoikeutta sovelletaan myös käytettäessä käännettyä arvonlisäverotusta. Hankinnan tullessa ostajalla vähennykseen oikeuttavaa käyttöön saadaan veron määrä sisällyttää kohdekuukauden vähennettäviin veroihin. Myynnit urakkaketjussa ovat siis arvonlisäverottomia, mutta aliurakoitsijat saavat vähentää kuitenkin ostoihinsa sisältyvän arvonlisäveron.

Käännetty verovelvollisuus rakennusalalla koskee vain palveluiden myyntiä. Käännettyä verovelvollisuutta tulee soveltaa arvonlisäverolain mukaan tilanteissa, joissa seuraavat edellytykset täyttyvät: kyseisen palvelun on oltava rakentamispalvelua tai työvoiman vuokrausta rakentamispalvelua varten. Ostajan tulee olla elinkeinoharjoittaja, joka muuten kuin satunnaisesti myy rakentamispalvelua tai vuokraa työvoimaa rakentamispalvelua varten. Satunnainen rakentaminen tarkoittaa kertaluonteista, tilapäistä, ei toistuvaa tai vähäistä rakentamista, jota ei ole tarkoitettu jatkuvaksi toiminnaksi. Ostaja voi olla myös elinkeinon harjoittaja, joka toimii välimiehenä ja joka myy edelleen kyseisen palvelun edellä mainitulle elinkeinoharjoittajalle.

Rakentamispalveluja ovat 1) kiinteistöön kohdistuva rakennus- ja korjaustyö sekä työn yhteydessä asennetun tavaran luovuttaminen; 2) edellä 1 kohdassa tarkoitettuun työhön liittyvä suunnittelu, valvonta ja muu niihin verrattava palvelu. Kiinteistöllä tarkoitetaan maa-aluetta, rakennusta ja pysyvää rakennelmaa tai niiden osaa. Kiinteistöllä harjoitettavaa erityistä toimintaa palvelevat koneet, laitteet ja kalusteet eivät kuulu kiinteistöön. Arvonlisäverolaissa tarkoitettuja rakentamispalveluja ovat kiinteistöön kohdistuvat palvelut, jotka liittyvät: maapohja- ja perustöihin, rakennustyöhön, rakennusasennukseen, rakennuksen viimeistelyyn, rakennuskoneiden

vuokraukseen, kun samalla vuokrataan kone ja sen käyttäjä, rakennussiivoukseen ja työvoiman vuokraukseen rakentamispalvelua varten.

Maa- ja vesirakentamiseen kuuluvat kulkuyhteyksien (tiet, kadut, rautatiet, vesiväylät, kanavat ja lentokentät), verkostojen (vesi-, viemäri-, tietoliikenne-, kaasu-, lämpö- ja sähköverkot) sekä muiden ympäristö- ja maarakenteiden rakentaminen. Erikoistuneeseen rakennustoimintaan kuuluvat rakennusasennus (esim. LVI-, sähkö- ja kattotyöt), rakentamisen viimeistelytyöt (esim. rappaus, maalaus ja lasitus) sekä rakennuspaikan valmistelutyöt ja rakennusten purku. Rakentamista on myös rakennuksiin kiinteästi kuuluvien yleistä käyttöä palvelevien varusteiden ja laitteiden, kuten hissien sekä yleisten valvonta- ja hälytysjärjestelmien asentaminen ja huolto sekä rakennussiivous

Käännetylle arvonlisäverojärjestelmälle on asetettu tavoitteita, jotka palvelevat harmaan talouden ehkäisyä. Tavoitteena on ollut vähentää arvonlisäverojen vähennyksiin liittyviä väärinkäytöksiä, tehostaa arvonlisäverotulojen kertymistä sekä parantaa rehellisten rakennusalan toimijoiden kilpailukykyä suhteessa epärehellisiin toimijoihin. Verohallinnon omien laskelmien mukaan rakennusalan käänteisen arvonlisäveron vaikutus arvonlisäverokertymään vuositasolla voisi olla kaiken kaikkiaan jopa 120 miljoonaa euroa.

Rakennusalalla suurimpia harmaan talouden ongelmia on ollut tekaistujen kuittien käyttäminen ja sekä aiheettomien arvonlisäverovähennysten tekeminen. Verohallinnon tutkimuksista selviää, että käänteisellä arvonlisäveromenettelyllä pystytään kitkemään alalla esiintyvää kuittikauppaa poistamalla mahdollisuuden kaikenlaiseen arvonlisäverokeinotteluun tekaistujen laskujen muodossa. Käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden katsotaan osoittaneen toimivuutensa tässä kuittikaupassa. Perättömiä kuitteja liikkuu alalla yhä, mutta arvonlisäverovähennyksestä saatava välitön hyöty on pienentynyt. Toivottavaa olisi, että tällainen vilpillinen toiminta katsottaisiin jatkossakin kannattamattomaksi. Verohallinnon arvion mukaan tämän välillinen vaikutus harmaaseen talouteen voi olla jopa 14 miljoonaa euroa vuositasolla.

Suomea voidaan pitää Euroopassa harmaan talouden torjunnassa yhtenä kärki- maista. Suomi on ainoa EU-maa, jossa rakennusala on itse ryhtynyt torjumaan

harmaata taloutta ja jossa alan aktiivisuus on merkittävää. Muissa EU-maissa käänteisellä arvonlisäveromenettelyllä saavutettujen tuloksien ja Suomessa saavutettujen tuloksien yhteisinä piirteinä voidaan pitää sitä, ettei menettely ole vaikuttanut suuresti yritysten kassavirtaan ja ettei menettelyllä ole ollut suuria vaikutuksia yritysten kilpailukykyyn. Kuitenkin monissa maissa on katsottu verotulojen lisääntyneen ja eivätkä yrittäjät ole kokeneet lain aiheuttaneet suuria ongelmia liiketoimintaan. Yleisellä tasolla niissä maissa, jossa käännetty arvonlisäveromenettely on käytössä, yritykset suhtautuvat positiivisesti käänteisen arvonlisäveron käyttöönottoon.

Harmaa talous -tutkimukset osoittavat, että tilastollisesti voidaan todeta, että pääurakoitsijat ovat pääasiassa hoitaneet tilitysvelvoitteensa. Verohallinnon teettämästä tutkimuksesta lain vaikuttavuudesta selvisi, että käännetty verovelvollisuus on lähtenyt toimimaan suunnitellusti. Veronmaksu on siirtynyt urakkaketjussa ylemmälle tasolle.

Eri sidosryhmien yhteistyön perusteella epärehellisten yritysten kiinnijäämisriskin katsottiin myös nousseen. Kiinnijäämisriskiin vaikuttaa myös verotarkastusten määrän kasvu sekä reaaliaikaistuminen. Menettelyn myötä rikollisten hyöty on pienentynyt. Tehokkain keino talousrikollisuuden valvontaan ja ehkäisyyn on verovalvonta ja verotarkastukset.

Rekisteröitymättömät yritykset aiheuttavat ongelmia puutteellisen verovastuun ja rekisteröitymissäännösten vuoksi, jonka seurauksena viranomaisten on hankalaa valvoa yritysten toimintaa. Ulkomaalaiset ja suomalaiset yritykset olisi saatava samalle viivalle, koska nyt ulkomainen yritys voi toimia Suomessa pitkään ilman, että sen toiminta tulee veroviranomaisten tietoon. Tämä aiheuttaa kilpailuneutraliteetin vääristymisen ja heikentää suomalaisten liiketoimintaa alalla. Verohallinnon tutkimuksissa todettiin kilpailuneutraliteetin parantuneen lain myötä, mutta yrittäjät eivät asiasta olleet samaa mieltä. Yrittäjien mielestä lakimuutos ei ole vaikuttanut kilpailuun alalla.

Lain vahvuutena voidaan pitää sitä, että käänteisen arvonlisäveromenettelyn myötä verohallinto kykenee paremmin kontrolloimaan arvonlisäverokertymää. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä vähentää arvonlisäverojen vähennyksiin liittyviä

väärinkäytöksiä, jolloin epärehellisten toimijoiden saama hyöty pienenee ja arvonlisäverotulojen kertyminen tehostuu. Yrittäjien mielestä vahvuutena on kassavirtojen hallinnan helpottuminen lain myötä.

Yrittäjien mielestä eniten ongelmia laki aiheuttaa tulkintaepäselvyyksillä ja niistä aiheutuvilla veroriskeillä. Tutkimuksissa lain heikkoutena yrittäjät pitivät rakennuspalvelujen määrittelyä. Haittaa olivat aiheuttaneet myös tavaran ja palvelun myyntitilanteet sekä tilanteet, jossa myydään kahta eri palvelua. Tavaran ja palvelun luokittelu ja erottelu kirjanpidossa koettiin myös tehdyssä tutkimuksessa hankaloitavaksi asiaksi. Tulkintavaikeuksia käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden soveltamisessa voidaan pitää lain heikkoutena eri tutkimusten perusteella.

Voidaan kuitenkin todeta, että yrittäjät kannattavat menetelmässä pysymistä. Yrittäjät ovat kokeneet käännetyn arvonlisäveron hyödyt suuremmiksi kuin siitä aiheutuvat haitat. Käytännössä menetelmän on todettu toimivan hyvin, eikä suuria ongelmatilanteita ole syntynyt.

Yhteenvetona tutkimuksista voidaan todeta, että käännetyn verovelvollisuuden käyttöönotto on sujunut varsin hyvin. Systemaattista veronkiertoa tai uusia harmaan talouden ilmenemismuotoja liittyen rakentamispalvelujen käännettyyn verovelvollisuuteen ei ole ilmennyt. Yrittäjien mielipide lain toimivuudesta harmaaseen talouteen oli muuttunut positiivisemmaksi. Kuitenkin yleisenä mielipiteenä on, ettei harmaata taloutta saada mitenkään kitkettyä alalta kokonaan pois. Käänteinen arvonlisäveromenettely ei yksin ratkaise alalla esiintyvää harmaata taloutta, vaan sen torjumiseksi ja vähentämiseksi tarvitaan muitakin toimia. Eri toimet, kuten henkilötunniste, tilaajavastuulaki, veronumero, veronumerorekisteri, työntekijä- ja urakkatietojen ilmoitusmenettely yhdessä käännetyn arvonlisäveromenettelyn kanssa tulevat varmasti saavuttamaan pidemmällä aikavälillä suuriakin tuloksia harmaan talouden torjunnassa.

Tutkimusten ja teorian tiedon perusteella voidaan yhteenvetona todeta lain olevan hyvin laaja ja lain vahvuuksien ja heikkouksien arvioinnin olevan haasteellista. Näkökulmat eri tahojen välillä ovat suuria. Lakiin hyvin perehtyneet yritykset hyötyvät laista enemmän kuin lakiin perehtymättömät yritykset. Lain tulkinnallisuuden koet-

tiin olevan hyvin ongelmallista yrityksille ja sen aiheuttaneen erilaisia ongelmia. Lain tulkinnallisuutta voidaankin pitää suurena heikkoutena.

Vielä ei ole saatu tarpeeksi kattavaa ohjeistusta laista ja tästä johtuen tulkinnanvaraisuuksia esiintyy. Harmaan taloutta ei millään keinoin saada kitketyksi kokonaan pois, mutta olisi hyvin tärkeää, että harmaan talouden määrä pystyttäisiin minimoimaan. Rehellinen toiminta on paljon vaikeampaa, jos kilpailija toimii epärehellisesti.

LÄHTEET

Ahlajärvi, S. 2002. Käytännön arvonlisäverotus. Helsinki: KHT-media.

Alv-huijareiden konstit lyödään romuksi – uusi verovelvollinen ei pääse pakoon. 04/2014. [Verkkoartikkeli]. Talouselämä. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: <http://www.talouselama.fi/uutiset/alvhuijareiden+konstit+lyodaan+romuksi++uusi+verovelvollinen+ei+paase+pakoon/a2242747>

Arvonlisävero. 2014. Veronmaksajat. [Verkkosivu] [Viitattu 10.5.2014] Saatavana: <http://www.veronmaksajat.fi/luvut/Tilastot/Kulutusverot/Arvonlisavero/>

Euroopan neuvoston direktiivi (2006/112/EY)

HE 41/2010 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi arvonlisäverolain muuttamisesta ja arvonlisäverolain väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 92/2012 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi verotusmenettelystä annetun lain ja työturvallisuuslain muuttamisesta.

Harmaa talous 2011. Helsinki: Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: <http://www.vero.fi/download/noname/%7BD37002D2-152F-4D2B-8EF0-348C4EBC7258%7D/6901>

Harmaa talous 2012. Helsinki: Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_2012/%7B660588C2-71C5-4ABA-9A73-577B4DEA7C76%7D/7955

Harmaa talous 2013. Helsinki: Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.4.2014]. Saatavana: https://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_2013/%7B8864665C-36EF-4D6E-9FBA-3361D00503A1%7D/8881

Harmaa talous valvontatilastoja 2013. Helsinki: Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.4.2014]. Saatavana:

http://www.vero.fi/download/Harmaa_talous_valvontatilastoja_2012/%7BDD0A04B0-40C5-45B7-9CF4-0B7A9FF63BD0%7D/8392

Harmaan talouden torjunta. 2014. Rakennusteollisuus. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.5.2014]. Saatavana: <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Harmaan-talouden-torjunta/>

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirvonen, M., Lith, P. & Walden, R. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. 2010. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010. [Verkojulkaisu]. Saatavana: <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=mw16710124737147>

Joki-Korpela, T. Jokinen, M. Klemola, A. Kontu, J & Takalo, T. 2012. Käytännön arvonlisäverotus. 3 Uud. p. Porvoo: Bookwell Oy.

Karvonen, T. & Muinonen, P. 2014. Rakennusalan verovalvontahanke, Raksa 2008 – 2012 loppuraportti. Verohallinto. Verotarkastus/ Ohjaus ja kehittämisyksikkö. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 12.5.2014]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/Rakennusalan_verovalvontahanke_RAKSA_loppuraportti/%7BB09D315E-BC83-47D9-9517-6DD5D5232521%7D/9442

L 1501/1993: Arvonlisäverolaki

L 1207/2010: Laki Harmaan talouden selvitysyksiköstä

Linnakangas, E. & Juanto, L. 2004. Arvonlisäverotus ja muu kulutusverotus. 4. uud. p. Helsinki: Talentum Media Oy.

Linnakangas, E. & Juanto, L. 2008. Arvonlisäverotus ja muu kulutusverotus. 5. uud. p. Helsinki: Talentum.

Mattine, K. 2009. Verotili. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari/Helsingin kamari Oy.

- Murtomäki, O. 2010 Yrittäjän arvonlisäverokirja. Helsinki: Verotieto Oy.
- Nutek. 2008. Näringslivets administrativa kostnader för skatteområdet. Stockholm.
- Ojala, M. 2011. Rakennusalan käännetyn arvonlisäveron uusi ohjeistus. Tilisano-
mat 3/2011, 60–63.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Menetelmäviidakon raivaajat, perusteita laadullisen
tutkimuslähtöisyyden valintaa. Helsinki: Johtamistaidon opisto.
- Rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus – lain vaikuttavuus. 2010. Ve-
rohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkojulkaisu]. [Viitattu
9.5.2014]. Saatavana:
[https://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_4_2012/%7B9BAA67E7-
B957-42AB-8A27-AF728908D8CF%7D/7686](https://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_4_2012/%7B9BAA67E7-B957-42AB-8A27-AF728908D8CF%7D/7686)
- Rakentamispalvelujen käännetyn verovelvollisuuden vaikutukset. 2012. Verohallin-
to, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 9.5.2014].
Saatavana:
[http://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_15_2012/%7B15FB35D5-
3D34-4F48-AA96-3BC946E397EA%7D/7975](http://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_15_2012/%7B15FB35D5-3D34-4F48-AA96-3BC946E397EA%7D/7975)
- Rakennusalan käänteisvero tuo ”karvaita yllätyksiä”. 3/2011 [Verkkoartikkeli]. Ta-
louselämä. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana:
<http://www.talouselama.fi/uutiset/rakennusalan+kaanteisvero+tuo+karvaita+yllatyyksia/a2030384>
- Rakennusala suurhyökkäykseen väärinpelaajia vastaan – Veroylitarkastaja: ”Tämä
on kansainvälisesti ainutlaatuista”. 5/2013. [Verkkoartikkeli]. Talouselämä.
[Viitattu 11.5.2014]. Saatavana:
<http://www.talouselama.fi/uutiset/rakennusala+suurhyokkaykseen+vaarinpelaajia+vastaan+veroylitarkastaja+tama+on+kansainvalisesti+ainutlaatuista/a2187776>
- Rakennusala on ollut aktiivisesti kehittämässä talousrikollisuuden torjuntaa koske-
vaa lainsäädäntöä. 2013. [Verkkoartikkeli]. Rakennusteollisuus. [Viitattu
8.7.2014] Saatavana:

https://www.rakennusteollisuus.fi/Global/Graafit/Harmaa%20talous/harmaa_talous_lainsaadanto.jpg

Rakennusala tyrmistynyt tilaajavastuulakityöryhmän esityksistä: talousrikollisuuden torjunnassa ollaan ottamassa takapakkia. 2014. Rakennusteollisuus. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: <https://www.rakennusteollisuus.fi/Ajankohtaista/Tiedotteet1/2014/Rakennusala-tyrmistynyt-tilaajavastuulakityoryhman-esityksista1/>

Rakennusalan verovalvontahanke RAKSA 2008–2012. 2014. Verohallinto. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 12.5.2014]. Saatavana: http://www.vero.fi/download/Rakennusalan_verovalvontahanke_loppuraportin_lyhennelma/%7B8AD4C46B-6404-4E20-A235-D96DA0498596%7D/9446

Rakennusteollisuus RT:n kysely käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden vaikutuksista rakennusalaan – yhteenveto tuloksista. 2012. Rakennusteollisuus. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 12.5.2014]. Saatavana: http://www.infrary.fi/files/4107_kyselyntulokset.pdf

RALA – Työkaluja laatutyöhön. Rakentamisen laatu RALA ry. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 6.8.2014]. Saatavana: http://www.rala.fi/tiedostot/RALAn_yleisesite_A4.pdf

Rengström, S. 2007. Mervärdeskatt – omvänd skattskyldighet mella byggföretagen.

Rengström, S. 2008. Ett år med omvänd moms i byggsektorn. Stockholm.

Se toimii? Rakennusalan käännetty verovelvollisuus kasvatti verotuloja 75 miljoonaa euroa. 11/2012 [Verkkoartikkeli]. Talouselämä. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: <http://www.talouselama.fi/uutiset/se+toimii+rakennusalan+kaannetty+verovelvollisuus+kasvatti+verotuloja+75+miljoonaa+euroa/a2157445>

Tannila, E. & Auranen, K. 2011. Rakentamispalvelujen käännetty arvonlisävero. Helsinki: CC Lakimiesliiton kustannus.

- Tehostettu harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimintaohjelma vuosille 2012–2015. 2012. Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 9.5.2013] Saatavana: https://www.vero.fi/download/Asiantuntijakirjoitus_1_2012/%7BEF3D276D-623F-451B-B6E3-C87B8702B63F%7D/7683
- Tomperi, S. 2011. Kehittyvä kirjanpito. 13. uud.p. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Tämä on harvinaista – rakennusalan järjestöpomo kehuu käännettyä arvonlisäveroä. 5/2012. [Verkkoartikkeli]. Talouselämä. [Viitattu 11.5.2014]. Saatavana: <http://www.talouselama.fi/uutiset/tama+on+harvinaista++rakennusalan+jarjestopomo+kehuu+kaannettya+arvonlisaveroa/a2101621>
- Äärilä, L. & Nyrhinen, R. 2008. Aronlisäverotus käytännössä. 7. uud.p. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Äärilä, L. & Nyrhinen, R. 2010. Aronlisäverotus käytännössä. 8. uud.p. Helsinki: WSOY pro Oy.
- Verohallinto. Verotarkastukset harmaan talouden torjunnassa. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 7.5.2014] Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Verotarkastukset_harmaan_talouden_torjun\(14460\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Verotarkastukset_harmaan_talouden_torjun(14460))
- Verohallinto. Rakennusalan verovalvontahanke. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 7.5.2014] Saatavana: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Rakennusalan_veroalvontahanke\(18488\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_torjunta/Rakennusalan_veroalvontahanke(18488))
- Wiksröm, K. 2008. Yleiset opit verotuksessa. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

LIITTEET

LIITE 1**Tutkimus rakennusalan käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta**

Minä vuonna Yrityksenne on perustettu?

Yrityksenne henkilöstön lukumäärä?

Onko Yrityksenne harjoittanut käännetyn arvonlisäveron piiriin kuuluvaa liiketoimintaa ennen rakentamispalveluiden käänteisen arvonlisäverotuksen käyttöönottoa 1.4.2011?

Kyllä

Ei

Harjoittaako Yrityksenne säännöllisesti jotain sellaista liiketoimintaa, johon sovelletaan rakentamispalveluiden käänteistä arvonlisäverotusta?

Kyllä

Ei

Harjoittaako Yrityksenne säännöllisesti jotain sellaista liiketoimintaa, johon ei sovelleta rakentamispalveluiden käänteistä arvonlisäverotusta?

Kyllä

Ei

Oletteko harjoittanut liiketoimintaa pääasiassa pääurakoitsijana vai aliurakoitsijana vai molempina?

Aliurakoitsijana

Pääurakoitsijana

Molempina

Onko käännetty arvonlisäverovelvollisuus vaikeuttanut liiketoimintaa alalla?

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Kuinka suuri prosenttiosuus Yrityksenne liikevaihdosta tulee rakennuspalveluiden käänteisen arvonlisäverotuksen piiriin kuuluvasta palveluiden myynnistä?

- alle 5%
- 5 % – 15 %
- 16 % - 40 %
- 41 % - 60 %
- 61 % - 80 %
- yli 80 %

Kuinka paljon yrityksenne euromääräinen liikevaihto arviolta on ollut vuosina 2010 – 2013?

2010 _____

2011 _____

2012 _____

2013 _____

Kuinka paljon yrityksellenne on euromääräisesti arviolta kertynyt liikevaihtoa rakennuspalveluiden käänteisen arvonlisäverotuksen piiristä vuosina 2011 – 2013?

2010 _____

2011 _____

2012 _____

2013 _____

Koetteko, että rakentamispalveluiden käänteisestä arvonlisäverotuksesta on hyötyä Yrityksellenne?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Mitä hyötyä rakentamispalveluiden käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta on Yrityksellenne?

Koetteko, että rakentamispalveluiden käänteisestä arvonlisäverotuksesta on haittaa Yrityksellenne?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Mitä haittaa rakentamispalveluiden käänteisestä arvonlisäverovelvollisuudesta on Yrityksellenne?

Onko rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus mielestäsi toiminut käytännössä?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Torjuuko rakennusalan käännetty arvonlisäverovelvollisuus mielestänne alalla esiintyvää harmaata taloutta?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Onko lain muutos aiheuttanut tulkinnallisia ongelmia yrityksellenne?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Jos vastasit kyllä , mitä ongelmia?

Onko rakennusalan käännetyn verovelvollisuuden aikaansaama negatiivinen arvonlisävero aiheuttanut kassavirta ongelmia, kun ostojen vähennykseen oikeuttavan arvonlisävero vähennyksen palautusta on jouduttu odottamaan?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Oletteko joutunut antamaan negatiivisesta arvonlisäverosta selvitystä?

- Kyllä
- Ei

Pitäisikö käännetystä arvonlisäveromenettelystä mielestäsi luopua?

- Kyllä
- Ei

Mikäli mielessänne on jotain käännettyyn arvonlisäverovelvollisuuteen liittyviä kommentteja tai haluatte tarkentaa mielipidettänne asiaan liittyen, seuraava osio on sitä varten.

SUURI KIITOS VASTAUKSISTA!

Liite 2

Haastatellessani alan yrittäjiä koskien käänteistä arvonlisäverovelvollisuutta nousi esille muutamia yrittäjien mieltä painavia asioita.

Yritys A toimii pääurakoitsija rakennusalalla. Yritys A toimenkuvaan kuuluu uudistalonrakennus. Yritys A:lla on aliurakoitsijoina Yritys B, Yritys C ja Yritys D. Aliurakoitsijoista osa on toiminut jo pitkää Yritys A:n alaisuudessa. Voidaanko aliurakoitsijoiden työskentelyä Yritys A:n alaisuudessa tulkita työsuhteeksi, mikäli työskentelyä tapahtuu useita vuosia saman pääurakoitsijan alaisuudessa? Mikäli voidaan mitkä asiat vaikuttavat siihen, että voidaan tulkita henkilön olevan työsuhteessa?

Vähennysoikeuteen liittyvä kysymys nousi myös esille. Harjoitettaessa liiketoimintaa rakennusalalla ja yrityksen osa liikevaihdosta koostuu 24 % arvonverokannan alaisesta myynnistä ja osa käännetyn verovelvollisuuden alaisesta myynnistä. Yritys tekee tarvike/tavara ostoja käännetyn verovelvollisuuden piiriin kuuluvaan myyntiin, jotka oikeuttavat arvonlisäverovähennykseen ja syntyy negatiivista arvonlisäveroa. Yrittäjän laskuttaessa pääurakoitsijaa, tuleeko hänen eritellä mitä tarvikkeita hän on käyttänyt ja mikä on työnosuus? Millaiset säännökset on siitä milloin tavara katsotaan kuuluvan palveluun ja milloin se tulee eritellä? Kuinka kirjanpidossa nämä ostot tulisi eritellä, tuleeko kirjanpidosta selvittää mitä mihinkin urakkaan on ostettu?

Rakentamispalveluiden luokittelusta heräsi myös useita kysymyksiä.

Rakennustelineiden kohdalla heräsi kysymys. Sisältyvätkö rakennustelineiden vuokraaminen / asentaminen / purkaminen käänteisen menettelyn piiriin?

Kuuluvatko betonituotteiden toimitus ja asennus rakentamispalvelun rajauksen sisälle? Luokitellaanko betonin pumppaaminen rakentamispalveluksia? Entä betonin sekoittaminen raaka-aineesta?

Kuinka rakennussiivous rajataan tavallisesta siivouksesta? Tuleeko siivouksen kohteista tarvittaessa esittää jotain sopimusta tai kohdenumeroa, jolla voidaan todentaa siivouksen kohdistuneen rakennussiivoukseen, eikä tavalliseen siivoukseen?

Mitenkä käytännössä tarkoitetaan määritelmällä ”väliaikainen rakentamispalveluiden tarjoaja”? Kuinka tällainen käytännössä rajataan?